

A light blue architectural floor plan is overlaid on the top half of the image. It shows various rooms and areas with labels such as 'SANIT 5.02m²', 'SANIT 5.04m²', 'P3', 'P2', and area measurements like '14.49 m²' and '17.72 m²'.

Marek Szczepaniak, Grażyna Tyrchan

DZIEJE OSIEDLA WINIARY W GNIEŹNIE

Marek Szczepaniak, Grażyna Tyrchan

Dzieje Osiedla Winiary w Gnieźnie

Gniezno 2021

ARCHIWA
PAŃSTWOWE

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W POZNANIU

Gnieźnieńska
Spółdzielnia Mieszkaniowa

ARCHIWA
PAŃSTWOWE

ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W POZNANIU
ODDZIAŁ W GNIĘZNIE

Na okładce panorama Osiedla Winiary od strony zachodniej
(widok współczesny).

Autor Sebastian Pawłowski

© Copyright by Archiwum Państwowe w Poznaniu

© Copyright by Gnieźnieńska Spółdzielnia Mieszkaniowa w Gnieźnie

© Copyright by Marek Szczepaniak, Grażyna Tyrchan

ISBN: 978-83-963138-0-5

Druk: Drukarnia – Spółdzielnia „Dozór” w Gnieźnie

Spis treści

Wstęp	7
Budowa Fabryki Obuwia	9
Budowa osiedli mieszkaniowych na Winiarach	20
Okres przełomu ustrojowego	45
Nowy wiek na Winiarach	57
Zakończenie	79
Bibliografia	101
Spis fotografii	103
Spis załączonych planów	103

Wstęp

W roku 2021 przypada 50. rocznica rozpoczęcia produkcji przez Wielkopolskie Zakłady Obuwia „Polania”, największą fabrykę działającą na terenie Gniezna w całej jego długiej historii. Powstanie zakładu przyczyniło się do budowy położonego w pobliżu osiedla mieszkaniowego, wzniesionej od podstaw największej dzielnicy Gniezna, będącej „sypialnią” dla znacznej części załogi nowej fabryki. Większość rodzin otrzymujących mieszkania w tej części Gniezna była w różny sposób związana z „Polanią”, dlatego też podjęcie produkcji obuwia w zakładzie uznano za symboliczny początek osiedla Winiary. Wśród pracowników gnieźnieńskiego Oddziału Archiwum Państwowego w Poznaniu pojawił się pomysł przypomnienia, szczególnie gnieźnianom, okoliczności powstania i budowy północnej części miasta. Do pomysłu tego pozytywnie odniosło się kierownictwo Gnieźnieńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, która w swoim czasie była głównym inwestorem wielorodzinnego budownictwa mieszkaniowego na Winiarach. Efektem działań stała się prezentowana publikacja omawiająca dzieje północnej części Gniezna od czasów przyłączenia większości terenów wsi Winiary do miasta, opracowania koncepcji budowy fabryki obuwia i sąsiadującego z nią osiedla mieszkaniowego, a następnie realizacji planów i zagospodarowywania nowo przyłączonych terenów.

Głównym źródłem informacji dotyczącym budowy osiedla stały się materiały archiwalne przechowywane w Archiwum Państwowym w Poznaniu i w jego gnieźnieńskim Oddziale. Wśród nich najwięcej szczegółowych informacji zawierają akta gnieźnieńskich Prezydiów Powiatowej i Miejskiej Rad Narodowych, Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Skierszewie oraz Rad Narodowych: Miasta i Powiatu w Gnieźnie oraz Miejskiej i Gminnej w Gnieźnie. Cennym uzupełnieniem

stały się wytworzone po 1990 r., a przechowywane w archiwum zakładowym gnieźnińskiego Urzędu Miejskiego, akta Rady Miasta Gniezna, dokumentacja Wielkopolskich Zakładów Obuwia „Polania” w Gnieźnie znajdujące się w gnieźnińskim Oddziale Archiwum Państwowego w Poznaniu oraz materiały archiwalne przechowywane w składnicy akt Gnieźnińskiej Spółdzielni Mieszkaniowej, spośród których na szczególne wyróżnienie zasługują protokoły z posiedzeń Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w Gnieźnie. Wiele cennych informacji wniosły artykuły publikowane w lokalnej prasie, szczególnie w gnieźnińskim najpierw miesięczniku, a później tygodniku „Przemiany”. Nie wolno pomijać publikacji, jakie ukazywały się na przestrzeni ostatniego półwiecza, odnoszące się najpierw do powstającego, a następnie rozwijającego się osiedla Winiary. Ich spis podaje zamieszczona na końcu bibliografia.

Budowa Fabryki Obuwia

Wieś Winiary, leżąca w pobliżu Gniezna, od dawna znajdowała się w zakresie zainteresowań jego władz, jako teren potencjalnej ekspansji miasta. W XX wieku kilkakrotnie włączano niewielkie jej części w zakres jego granic administracyjnych. W r. 1963 przesunięto granice Gniezna, przejmując prawie 200 ha z obrębu katastralnego Winiary – wieś, na którym w tym czasie w 18 budynkach mieszkało 90 mężczyzn i 98 kobiet.¹ Rada Narodowa gromady w Skierszewie, na terenie której leżały Winiary, poinformowała mieszkańców o sprawie zmiany granic wsi 28 maja 1963 r. podczas sesji przeprowadzonej w świetlicy Państwowego Gospodarstwa Rolnego w Winiarach, 6 dni po podjęciu decyzji przez władze centralne. Przyjęte w Warszawie postanowienie rządu miało wejść w życie 30 czerwca 1963 r.² Po włączeniu większości Winiar w granice Gniezna pozostała część funkcjonowała jako jedna z 18 wsi sołeckich w gromadzie. Nadal działały w niej tuczarnia trzody chlewnej, tartak państwowy i Państwowe Gospodarstwo Rolne.³

Niemalże natychmiast po przejściu nowych terenów gnieźnieńskie Prezydium Miejskiej Rady Narodowej wyznaczyło Wydziałowi Budownictwa, Urbanistyki i Architektury zadanie opracowania urbanistycznego nowych terenów w celu przygotowania dokumentacji projektowo-kosztorysowej dla mającego powstać w tym miejscu osiedla mieszkaniowego.⁴ Jednakże w tym czasie wśród przedstawicieli władz nie było jeszcze pełnej zgody, w którym kierunku geograficznym ma rozprzestrzeniać się rozwój terytorialny Gniezna.

W połowie lat sześćdziesiątych miasto odczuwało potrzebę budowy zakładu, który zatrudniał będzie głównie kobiety. W styczniu 1965 r. pojawiła się propozycja uruchomienia tutaj zakładu włókienniczego – przędzalni czesankowej. W sprawie jej lokalizacji odbyła się narada przedstawicieli Zjednoczenia Przemysłu Przędzalni Czesankowych, Biura Projektowego Zakładów Włókienniczych w Łodzi, Wojewódzkiej

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dn. 22.05.1963r. w sprawie zmiany granic miasta Gniezna w województwie poznańskim (Dz. U. Nr 23 z 1963r. poz. 122); Archiwum Państwowe w Poznaniu Oddział w Gnieźnie (dalej: APOG), Prezydium Powiatowej Rady Narodowej (dalej: PPRN) w Gnieźnie, sygn. 335, s. 225.

² APOG, Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej (dalej: PGRN) w Skierszewie, sygn. 9, s. 63.

³ tamże, sygn. 11, s. 10.

⁴ APOG, Prezydium Miejskiej Rady Narodowej (dalej: PMRN) w Gnieźnie, sygn. 421.

Komisji Planowania Gospodarczego w Poznaniu oraz Prezydium MRN w Gnieźnie. Jako ewentualne usytuowanie zakładu rozpatrywano działnice Konikowo i Winiary. Idea budowy zakładu upadła jednak ostatecznie w 1967 r.⁵

Niemalże równocześnie trwały starania o zlokalizowanie w mieście fabryki obuwia. Prezydium MRN w Gnieźnie 3 kwietnia 1965 r. wysłało w tej sprawie pismo do ministra przemysłu lekkiego. Lokalnym zabiegom o pozyskanie inwestycji przyszło w sukurs poparcie władz wojewódzkich, a szczególnie osobiste zaangażowanie I Sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Poznaniu Jana Szydłaka.⁶ W połowie listopada 1965 r., na żądanie Zjednoczenia Przemysłu Skórzanego w Łodzi, administracja gnieźnieńska opracowała szczegółowe dane do ogólnej lokalizacji mającej powstać w mieście fabryki obuwia. Rozpoczęcie jej budowy miało nastąpić w 1969 r., a rozruch w 1971 r.⁷ Przewidywano, że zakład będzie w stanie produkować 5,5 mln par obuwia rocznie i zatrudniać będzie 4 400 osób, głównie kobiet. W maju 1966 r. Ministerstwo Przemysłu Lekkiego podjęło ostateczną decyzję o lokalizacji inwestycji w Gnieźnie, a szczegółowe usytuowanie na Winiarach przy ul. 22 Lipca ustalił Urząd Wojewódzki w Poznaniu.⁸ Różniło się ono od koncepcji umiejscowienia zakładu proponowanej przez Przewodniczącego MRN w Gnieźnie Tadeusza Sobieralskiego. Zamierzał on połączyć ze sobą powstające osiedla mieszkaniowe Tysiąclecie i Winiary, a leżące między nimi jezioro wykorzystać jako teren rekreacyjny dla mieszkańców. Powstać tu miały pomosty, przystanie dla łodzi i tereny spacerowe. Ponadto szkoda było żyznych gruntów z glebami III i IV klasy na terenie Winiar na posadowienie w tym miejscu fabryki zamiast usytuowania jej w południowej części miasta, gdzie przeważały gleby klasy V i VI. Z kolei w części północnej istniały dobre drogi, tańszy był koszt uzbrojenia terenu, istniały dogodne warunki wybudowania bocznic kolejowych i przesyłu energii elektrycznej.⁹ Kolejnym argumentem, który przeważał o lokalizacji zakładu i położonego w sąsiedztwie osiedla był fakt, że większość gruntów w Winiarach należała do Skarbu Państwa, co eliminowało

⁵ APPOG, PMRN, sygn. 591, 593.

⁶ tamże, sygn. 724, s. 13.

⁷ tamże, sygn. 495.

⁸ APPOG, Wielkopolskie Zakłady Obuwia (dalej: WZO) „Polania”, sygn. 14, s. 1-3.

⁹ APPOG, PMRN, sygn. 724, s. 11, 242.

konieczność wykupu dużego arealu z rąk prywatnych. Ponieważ władzom gnieźnieńskim bardzo zależało na budowie fabryki pogodzone się z decyzją narzucającą odgórnie jej nienajlepszą lokalizację.¹⁰ O usytuowaniu fabryki obuwia w Gnieźnie zdecydowało w znacznym stopniu istnienie tutaj Zakładów Mięśnych i Gnieźnieńskich Zakładów Garbarskich. Dzięki temu powstać mógł na miejscu rodzaj zamkniętego obiegu surowca. Pozyskane w Zakładach Mięśnych skóry surowe przejmowane być miały przez garbarnię a po ich przygotowaniu przekazywane do fabryki obuwia. Garbarnia, do czasu uzyskania osobowości prawnej przez powstający zakład, została również jego inwestorem zastępczym. W listopadzie 1967 r. władze gnieźnieńskie przekazały pod budowę tereny stanowiące własność Skarbu Państwa. Wcześniej przystąpiono już do rozmów dotyczących wykupu gruntów prywatnych położonych u zbiegu ulicy 22 Lipca i dzisiejszej ul. Spichrzowej oraz w miejscu skrzyżowania ul. Spichrzowej i drogi prowadzącej od torów kolejowych w kierunku południowo-zachodnim. Na ogólną powierzchnię 11,9 ha przewidzianą pod zabudowę, do właścicieli prywatnych należały wówczas 4 działki o łącznej powierzchni 3,34 ha. W zakres zainteresowań wchodziły grunty należące do Wandy Burghardt, Włodzimierza Sokołowskiego, Franciszka Smułczyńskiego i Henryka Kałamejki. Budowę fabryki zamierzano rozpocząć w I kwartale 1968 r., więc rozmowy z posiadaczami działek podjęto w maju 1967 r. Na proponowaną właścicielom cenę składały się: wartość ziemi oraz odszkodowanie za drzewa, krzewy i uprawy a także znajdujące się na niej obiekty takie jak: budynki, ogrodzenie, studnie, itp. Negocjacje trwały do końca I kwartału 1968 r. W ich wyniku właściciele uzyskali kwoty wyższe niż im początkowo proponowano.¹¹ Nowe przedsiębiorstwo pod nazwą „Fabryka Obuwia w budowie w Gnieźnie” utworzono z dniem 1 lipca 1967 r. na podstawie zarządzenia nr 25/0/67 Ministra Przemysłu Lekkiego.¹² Budowana fabryka stać się miała „siłą napędową” rozwoju osiedla mieszkaniowego, którego większość mieszkańców stanowić miałyby

¹⁰ Basiński Piotr, *Wielkopolskie Zakłady Obuwia „Polania” w Gnieźnie. Historia od założenia do upadku*, praca magisterska napisana w Instytucie Historii UAM w Poznaniu, Poznań 2010, s. 2. W 1966r. nie przewidywano jeszcze przejęcia pod budownictwo mieszkaniowe terenów na Winiarach, zob.: Informacja z przygotowania terenów pod budownictwo mieszkaniowe wieloizbowe oraz indywidualne – zał. nr 3 do Protokołu nr 65/66 z posiedzenia PMRN w Gnieźnie z dn. 26.10.1966r. – APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 444.

¹¹ APPOG, WZO „Polania”, sygn. 203.

¹² tamże, sygn. 149.

załoga powstającego zakładu oraz pracownicy instytucji obsługujących mieszkańców osiedla (placówek handlowych, szkół, przedszkoli, ośrodków zdrowia, itp.). Równolegle w północnej części Winiar powstawał elewator Państwowych Zakładów Zbożowych o pojemności 20 000 ton ziarna z przewidywaną perspektywą rozbudowy do 30 000 ton. Decyzję o jego lokalizacji szczegółowej wydało Prezydium MRN w Gnieźnie 26 lutego 1966 r.¹³

W dniu 30 marca 1967 r. Prezydium MRN w Gnieźnie zajęło się sprawą przygotowania terenów nie tylko pod zabudowę przemysłową ale również pod budownictwo mieszkaniowe, jakie miało powstać na terenie nowej dzielnicy Winiary. Ze 120 ha położonych w ich obrębie, 53 ha zamierzano przeznaczyć pod budownictwo przemysłowe, a pozostałe 67 ha pod budownictwo mieszkaniowe. Sformułowano również wówczas wniosek skierowany do Wojewódzkiej Pracowni Urbanistycznej, by ta zajęła się opracowaniem urbanistycznym dzielnicy Winiary jeszcze w II kwartale 1967 r.¹⁴ Tego samego dnia nakazano Miejskiemu Przedsiębiorstwu Gospodarki Komunalnej nawiązanie współpracy z Zarządem Gospodarki Terenami w Gnieźnie w celu opracowania dokumentacji uzbrojenia osiedla Winiary.¹⁵ W połowie maja 1967 r. Miejska Rada Narodowa skonstatowała, że najważniejszą inwestycją przemysłową w ciągu najbliższych 5 lat będzie podjęcie budowy nowej fabryki obuwia, na którą budżet państwa zamierzał przeznaczyć 245 mln złotych. W zakresie gospodarki komunalnej najpilniejszym zadaniem stojącym przed władzami miasta stało się uruchomienie sieci kanalizacyjnej i wodociągowej w dzielnicy Winiary. Zamierzano zainwestować na ten cel 8 mln 450 tys. złotych.¹⁶ W jego skład wchodziła także budowa kolektora ścieków, który połączyć miał nową dzielnicę z oczyszczalnią.

W sierpniu zakładano, że jeszcze w tym samym 1967 r. podjęta zostanie budowa 2 budynków mieszkalnych dla potrzeb fabryki, zaś rozpoczęcie budowy zakładu i warsztatów szkolnych nastąpi w III kwartale roku następnego.¹⁷ Pod koniec 1967 r. Wojewódzki Zespół ds. Ochrony

¹³ APPOG, PPRN w Gnieźnie, sygn. 1050, s. 19; PMRN, sygn. 724, s. 13.

¹⁴ APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 447 – uchwała nr 78/464/67 PMRN w Gnieźnie z dn. 30.03.1967r.

¹⁵ tamże, sygn. 496.

¹⁶ tamże, sygn. 30 – uchwała nr XXI/56/67 PMRN w Gnieźnie z dn. 15.05.1967r.; tamże, sygn. 614, s. 11.

¹⁷ tamże, sygn. 724, s. 181.

Użytków Rolnych w Poznaniu informował władze Gniezna, że zabudowę Winiar należy prowadzić po prawej stronie drogi do Bydgoszczy, na gruntach należących do indywidualnych właścicieli. Stronę lewą zamierzano zostawić w użytkowaniu rolniczym PGR-owi Winiary do r. 1980. Na 2 lata przed koniecznością wejścia na jego ziemię z zabudową mieszkaniową zamierzano uprzedzić o tym dyrekcję PGR.¹⁸ W czasie gdy prace przygotowawcze nad rozpoczęciem budowy planowanych zakładów i osiedla mieszkaniowego nabierały tempa, dla części Winiar, która nie została włączona w granice administracyjne Gniezna, wybrano na kolejną kadencję 1967 – 1970 sołtysa Czesława Grajka.¹⁹

Wykup terenów z rąk prywatnych właścicieli następował na podstawie przepisów wprowadzonych w latach 1958 – 1960. Umożliwiały one Prezydium Wojewódzkich Rad Narodowych powoływanie Dyrekcji Budowy Osiedli Robotniczych. W latach sześćdziesiątych następowały kilkakrotnie zmiany nazw tych instytucji, by w latach osiemdziesiątych przyjąć miano Wojewódzkich Zarządów Rozbudowy Miast i Osiedli Wiejskich. Działający w Poznaniu Zarząd podejmował decyzje o przeznaczeniu konkretnych nieruchomości pod budowę mieszkaniową, a Wojewódzki Zarząd Gospodarki Terenami przyznawał limity finansowe na wykup nieruchomości określając równocześnie terminy ich realizacji. Wyznaczony przez Wojewodę Poznańskiego biegły ustalał proponowaną wysokość odszkodowania mającego być wypłaconym dotychczasowym właścicielom gruntów.

W r. 1968 prace budowlane koncentrowały się nad przygotowaniem infrastruktury niezbędnej do rozpoczęcia prac nad powstaniem osiedla. Gnieźnieński Zarząd Gospodarki Terenami już w lutym informował Prezydium MRN, że ukończono pracę nad inwentaryzacją terenu przyszłej nowej dzielnicy i wykonano sieć wodociągową, natomiast sieć kanalizacyjną planowano zbudować po całkowitym opracowaniu dokumentacji przez Biuro Projektów Budownictwa Komunalnego w Poznaniu.²⁰ Sprawa uzbrojenia całej dzielnicy w urządzenia kanalizacyjne była zadaniem wieloletnim, które zamierzano realizować etapami. Na początku, w latach 1969 – 1970, planowano wybudować kolektor sani-

¹⁸ tamże, sygn. 724, s.76.

¹⁹ APPOG, PGRN w Skierszowie, sygn. 13, s. 191-192.

²⁰ APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 496 – pismo z dn. 24.02.1968r.

tarny „C”, z którego odprowadzano by wody do jeziora Koszyk. Dawało to także możliwość podłączenia do kanalizacji fabryki obuwia, elewatora PZZ i bazy Wojewódzkiego Przedsiębiorstwa Hurtu Spożywczego. Prace nad wznoszeniem tych zakładów wyprzedzały planowaną w tej dzielnicy budowę mieszkaniową.²¹ Zdecydowanie nakazywano jednak by tereny na Winiarach do 1972 r. były zgodnie z planem w pełni uzbrojone. Umożliwić to miało w tym czasie, zarówno gnieźnieńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej jak i innym inwestorom, uruchomienie szerokiego frontu budownictwa mieszkaniowego na obszarze nowej dzielnicy.²² Ze względu na coraz bardziej ograniczone możliwości dysponowania uzbrojonymi terenami na Osiedlu Tysiąclecie coraz pilniejsza stawała się konieczność przejścia wszystkich inwestorów budownictwa mieszkaniowego na Winiary.²³

W celu maksymalnego przyspieszenia budowy planowano na przełomie lat 1968 – 1969 stworzyć przy ul. Północnej Ośrodek Pracy Więźniów, który stanowić miałby zaplecze budowy dla nowej dzielnicy miasta. Po 10 – 15 latach przewidywano jego likwidację na rzecz realizowanej w II etapie zabudowy mieszkaniowej zachodniej części Winiar. Do konkretyzacji tych planów ostatecznie jednak nie doszło.²⁴

W połowie 1968 r. uzgodniono ostatecznie sprawę wylokowania ze wschodniej części Winiar PGR Zakładu Rybołówstwa oraz Skupu Zwierząt. Teren w tym miejscu przeznaczony być miał pod budownictwo mieszkaniowe, częściowo spółdzielcze, a częściowo miejskie. Ogólnie planowano w tym czasie, że na Osiedlu Winiary mieszkać będzie od 20 tys. do 30 tys. mieszkańców.²⁵ Poza budową zakładów pracy koniecznym stawało się zorganizowanie żłobków, przedszkoli i szkół gdyż zakładano, że większość mieszkańców dzielnicy stanowić będą ludzie młodzi.²⁶ Równoległe ze wznoszeniem fabryki obuwia rozpoczęto

²¹ tamże, sygn. 458, s. 66.

²² tamże, sygn. 497 – protokół nr 126/68 z posiedzenia PMRN z dn. 24.10.1968r.

²³ tamże, sygn. 458, s. 93.

²⁴ tamże, sygn. 744, s. 22, 40-41.

²⁵ Pierwszą z tych liczb wymieniono podczas sesji MRN w Gnieźnie w dn. 27.06.1968r. – APPOG, PMRN w Gnieźnie sygn. 33, drugą zaś – w materiale opracowanym dla Komisji Planowania MRN – tamże, sygn. 725, s. 161.

²⁶ W 1980r. przeciętna wieku załogi WZO „Polania”, w którym pracowała znaczna część mieszkańców Osiedla wynosiła 29 lat. Budowa zakładowego żłobka i przedszkola z powodu braku siły roboczej i niezbędnych materiałów odwlekała się w czasie, co krytykowano na wspólnym posiedzeniu egzekutywy KM PZPR i Prezydium MRN w dn. 11.04.1980r.; Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej: APP), Komitet Miejski Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej (dalej: KM PZPR) w Gnieźnie, sygn. 19.

stawianie dwóch budynków mieszkalnych przeznaczonych dla przyszłych członków załogi, z których jeden miał być gotowy w stanie surowym do końca 1968 r. Do tego też czasu Poznańskie Przedsiębiorstwo Budowlane nr 1 przystąpić miało do postawienia kotłowni (załączka dzisiejszego PEC) oraz kontynuować organizowanie bazy, w której zamierzano wytwarzać na miejscu prefabrykaty budowlane. Przewidywano, że w 1971 r. Spółdzielnia Mieszkaniowa rozpocznie na Winiarach budowę nowych bloków. Z uwagi na to oraz ze względu na potrzeby Fabryki Obuwia prowadzono prace nad doprowadzeniem na ten teren energii elektrycznej. Zlecenie przygotowania dokumentacji na uporządkowanie ciągów sieci wysokiego napięcia na Winiarach wystawione zostało jednak dopiero w lipcu 1969 r.²⁷

Kuźnią nowych kadr dla powstających zakładów obuwniczych miała stać się Zasadnicza Szkoła Skórzana dla Pracujących Fabryki Obuwia w Gnieźnie. Powołano ją zarządzeniem nr 40/69 Ministerstwa Przemysłu Lekkiego, a otwarto 1 września 1969 r. Jej pierwszym dyrektorem został Stefan Wachowiak, a rok później funkcję tę objął Henryk Szablewski. W r. 1972 utworzono przy szkole Technikum Przemysłu Skórzanego dla Pracujących WZO. W r. 1979 otrzymała ona imię Jana Kilińskiego – szewca i bohatera narodowego. Od r. 1972 zajęcia odbywały się w nowym budynku szkolnym zlokalizowanym u zbiegu ulic 22 Lipca i późniejszej Spichrzowej. Placówka dysponowała rozbudowanym zapleczem sportowym w postaci kilku boisk i sali gimnastycznej. Od r. 1991 szkoła nosiła nazwę Zespół Szkół Zawodowych nr 4. W latach dziewięćdziesiątych jednostka przeszła proces „przebranżowienia”. Ostatni absolwenci Technikum Skórzanego opuścili mury szkoły w 1998 r. Wcześniej już tworzono klasy kształcące młodzież w zawodach, na które było zapotrzebowanie w Gnieźnie i w okolicy. W 1992 r. w Zasadniczej Szkole Zawodowej zorganizowano klasę kształcącą sprzedawców, a w roku następnym kucharzy. Od września 1993 r. rozpoczęło działalność Liceum Zawodowe przygotowujące do pracy w zawodzie sprzedawca-magazynier. Zajęcia teoretyczne odbywały się przez 4 dni w tygodniu, w piątym dniu prowadzono zajęcia praktyczne. Trwająca 4 lata nauka kończyła się egzaminem dojrzałości.

²⁷ Monikowski Krzysztof: *Dzielnica z przyszłością*, [w:] „Przemiany. Miesięcznik Regionalny Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 8 (43) z sierpnia 1968r.; APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 498, s. 73.

W r. 1998 szkołę opuścili pierwsi absolwenci Technikum Gastronomicznego.²⁸

Ze względu na to, że stan zaawansowania budowy PZZ i Fabryki Obuwia wyprzedził realizację budownictwa mieszkaniowego, koniecznym stało się przekształcenie prowizorycznego dojazdu do powstających obiektów przemysłowych w drogę zakładową, która w przyszłości stanowić miała regularną ulicę. Początkowo przewidywano, że łączyć ona będzie ulicę 22 Lipca i Orcholską. Odpowiednia uchwała Prezydium MRN przyjęta została 13 marca 1969 r.²⁹ Równocześnie zaprojektowano nowe bocznicę kolejową do powstających obiektów przemysłowych. Przewidywano, że torami prowadzącymi do elewatora przewozić się będzie w ciągu roku 94 tys. ton zboża oraz ponad 850 ton węgla, co dawało średnio przejazd 16 wagonów w ciągu doby. Z Fabryki Obuwia, która rocznie dostarczać miała na rynek 4 mln 814 tys. par obuwia 80 % produkcji wywozić miano koleją, co oznaczało średni przejazd przez powstającą bocznicę 3 wagonów na dobę. Ponadto przywożono tą drogą rocznie 4836 ton surowca, 4000 ton węgla i 488 ton innych materiałów. Stacja kolejowa Winiary Wielkopolskie zaspokajała potrzeby w zakresie transportu kolejowego Tartaku Przemysłu Leśnego w Winiarach i Poznańskiej Centrali Materiałów Budowlanych. Była punktem obsługowym i opiekuńczym dla ładowni publicznej w Oborze oraz nieczynnych technicznie stacji w Dębnicy i w Zdziechowie. Maksymalna pojemność stacji wynosiła 111 wagonów. Przez cały 1967 r. przeładowano na niej 53 147 ton towarów z 2 705 wagonów.³⁰

W atmosferze nadmiernie rozbudzonego optymizmu *Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej* donosiły w listopadzie 1969 r., że załoga Poznańskiego Budownictwa Przemysłowego nr 2 przystąpiła do prac wykończeniowych przy budowie elewatora. Dobiegać też miała do końca budowa

²⁸ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 15 (736) z 9.04.1993r.; wywiad z Dariuszem Banickim, ostatnim dyrektorem ZSP nr 4 w Gnieźnie, przeprowadzony w dniu 13.05.2021 r.: „W roku 2000 ówczesny starosta gnieźnieński Jacek Marciniak planował przeznaczyć budynek szkolny na siedzibę wyższej szkoły zawodowej. Inauguracja działalności uczelni miała nastąpić z początkiem roku akademickiego 2001/2002. Starosta uważał, że ze względu na niż demograficzny, jedna z gnieźnieńskich szkół ponadgimnazjalnych będzie musiała być zlikwidowana. Śmierć J. Marciniaka w lutym 2001 r. doprowadziła do rezygnacji z przygotowywanych planów”.

²⁹ APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 461.

³⁰ APPOG, PPRN w Gnieźnie, sygn. 1050, s. 13-21 – *Studium zagadnień kolejowych obsługi terenów przemysłowo-składowych dzielnicy Winiary miasta Gniezna*, Poznań, marzec 1969r. W opracowaniu zauważono ponadto, że dużą dynamikę wzrostu wykazuje również ilość przewozów pasażerskich na stacji.

kotłowni i obiektu administracyjnego. Zakładano, że jeszcze w tym samym roku w elewatorze znajdzie się zboże, a tym samym skończą się kłopoty z jego magazynowaniem. Niestety budowa i oddanie do użytku tak oczekiwanej inwestycji nastąpiło dopiero w 1972 r. Już w listopadzie tego samego roku zaplanowano budowę przy elewatorze – punktu przyjęciowo-suszącego. O konieczności i celowości tego zamierzenia wypowiedzieć się miała jeszcze Miejska Komisja Planowania Gospodarczego.³¹ Nadmierny entuzjazm studziła również Spółdzielnia Mieszkaniowa. Podczas posiedzenia Prezydium MRN 2 października 1969 r. wiceprezes spółdzielni Bernard Organista wyjaśnił, że instytucja którą reprezentuje nie ma żadnych podstaw do natychmiastowego podjęcia jakichkolwiek poczynań, gdyż nadal brak jest planu zagospodarowania tej dzielnicy. Zakładano opracowanie wstępnego projektu dotyczącego terenu „C” dopiero w grudniu. Spośród inwestycji towarzyszących planowano natomiast zakończyć rozbudowę kotłowni osiedlowej do kwietnia 1970 r. Planu tego nie udało się ostatecznie zrealizować. Po wysłuchaniu B. Organisty Prezydium MRN zobowiązało Spółdzielnię Mieszkaniową jako jedynego inwestora, do opracowania programu wstępnego zagospodarowania Winiar, natychmiast po otrzymaniu planu zabudowy tego osiedla.³²

Od dawna oczekiwany szczegółowy plan zagospodarowania przestrzennego dzielnicy Winiary w Gnieźnie przygotowany został przez Wojewódzką Pracownię Urbanistyczną w Poznaniu, a zatwierdzony w dniu 29 stycznia 1970 r. uchwałą Prezydium MRN w Gnieźnie nr 21/97/70. Stanowić miał podstawę realizacji zamierzeń przestrzennych budownictwa mieszkaniowego w mieście. Wobec wyczerpania się dotychczasowych terenów przewidzianych do takiego wykorzystania koniecznym stało się rozpoczęcie inwestycji w innym miejscu. Za lokalizacją na Winiarach przemawiała zaawansowana już budowa fabryki obuwia i elewatora zbożowego, które stać się miały miejscem pracy dla znaczącej części mieszkańców osiedla.³³ Plan przewidywał podział terenu na trzy części: wschodnia – oznaczona symbolem „A”, stanowić miała obszar budow-

³¹ „Przemiany. Miesięcznik Regionalny Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 11 (58) z listopada 1969r.; APPOG, Rada Narodowa Miasta i Powiatu (dalej: RNMiP) w Gnieźnie, sygn. 2, s.14; tamże, PMRN w Gnieźnie, sygn. 735, s. 76; tamże, sygn. 748.

³² APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 464 – protokół nr 10/69 z posiedzenia PMRN w Gnieźnie; tamże, sygn. 725, s. 126; tamże, sygn. 498, s. 73.

³³ tamże, sygn. 465, s. 82-83.

nictwa mieszkaniowego wielo- i jednorodzinnego, na którym zamierzano ponadto zlokalizować osiedlowy ośrodek usługowy, żłobek, przedszkola i szkołę podstawową, garaże, ogród jordanowski, pracownicze ogródki działkowe i punkty handlowe. Część osiedla położona po zachodniej stronie szosy do Bydgoszczy stanowić miała „jednostkę mieszkaniową zachodnią” oznaczoną literą „B”. Oprócz analogicznych obiektów takich jak realizowane w części „A”, zamierzano zlokalizować tu szkołę średnią, dzielnicowy ośrodek sportowy z krytą pływalnią oraz kotłownię dla całej dzielnicy. Część „C” położoną na północy, stanowić miały tereny przemysłowe. Obszar ten oddzielony miał być od strefy mieszkalnej pasem zieleni. Za nim planowano usytuować rozdzielnię energetyczną, szkołę zawodową i technikum, fabrykę obuwia, elewator zbożowy, tereny składowe, kotłownię osiedlową, obiekty socjalno-usługowe, ale także budynki mieszkalne i ogrody działkowe.³⁴ Autorką koncepcji osiedla na Winiarach była poznańska architekt Izabela Klimaszewska.

W 1970 r. trwało intensywne przygotowanie infrastruktury niezbędnej do rozpoczęcia budowy bloków mieszkalnych. Kontynuowana była budowa kolektora kanalizacyjnego realizowana przy udziale środków Fabryki Obuwia oraz przygotowano dokumentację na budowę głównej drogi osiedlowej wraz z uzbrojeniem.³⁵ W marcu tegoż roku Prezydium MRN nakazało Wydziałowi Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej wystąpić do Wielkopolskich Okręgowych Zakładów Gazownictwa w Poznaniu o wcześniejsze doprowadzenie gazu ziemnego do osiedla Winiary, czyli do r. 1973, a nie jak przewidywał to plan do r. 1974. Sytuacja była bardziej skomplikowana niż początkowo się spodziewano. Do zaopatrzenia osiedla w gaz ziemny niezbędne było wybudowanie gazociągu Swarzędz – Gniezno o długości 35,5 km, którego nie przewidywano w obowiązującym planie 5-letnim. Koszty przedsięwzięcia wstępnie szacowano na 28 mln 900 tys. zł. Wojewódzka Komisja Planowania Gospodarczego wraz z Wielkopolskimi Zakładami Gazownictwa przygotować miały dla Prezydium WRN w Poznaniu pismo do Ministra Górnictwa i Energetyki o przydział dodatkowych środków na planowaną inwestycję. Nawet w przypadku ich przyznania pierwsze bloki i tak powstałyby wcześniej. Z tego względu ustalono, że obiekty na Winiarach realizowane w I etapie

³⁴ APPOG, PPRN w Gnieźnie, sygn. 1162.

³⁵ APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 649, s. 28.

budowy osiedla dostosowane zostaną pierwotnie do poboru gazu płynnego, a w późniejszych latach do poboru gazu ziemnego. W listopadzie 1971 r. zakładano budowę magistrali wodnej na potrzeby osiedla mieszkaniowego. Powstać ona miała w I półroczu 1973 r. wzdłuż ulic Żwirki i Wigury, 22 Lipca i Orcholskiej. Ponieważ prace planowano zakończyć dopiero w r. 1977, by zapewnić dostawy wody dokonano w 1971 r. dwóch odwiertów przy jeziorze Winiary, które natychmiast zaczęto eksploatować. **Z ujęć tych korzystała Fabryka Obuwia dla celów socjalnych i produkcyjnych**, wytwórnia prefabrykatów budowlanych, a w przyszłości wodę z nich pobierać miały także powstające budynki mieszkalne. Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej gwarantowało wprawdzie dostawy wody dla osiedla do momentu uruchomienia projektowanego ujęcia, nie zapewniały jednak wymaganego ciśnienia wody w sieci wodociągowej.³⁶ Spółdzielnia Mieszkaniowa prowadziła w tym czasie budowę bloków w kwartale między ulicami Roosevelta i Staszica. W następnej kolejności zamierzano postawić 11-kodygnacyjne wysokościowce przy Szkole Podstawowej nr 6. Zaraz po ich zakończeniu zamierzano przejść z budownictwem na Winiary i rozpocząć budowę osiedla przewidywanego wówczas na około 18 tys. mieszkańców.³⁷ W lipcu 1970 r. oddano do użytku elewator zbożowy PZZ.³⁸ W tym samym roku rozpoczęto stopniowo uruchamiać produkcję w nadal budującej się Fabryce Obuwia. Przejście przedsiębiorstwa w stan eksploatacji pod nazwą Wielkopolskie Zakłady Obuwia (WZO) nastąpiło 1 stycznia 1971 r., a 24 lutego 1971 r. wprowadzono zarządzenie o rozpoczęciu produkcji. Etapowe uruchamianie różnych części fabryki pozwoliło na wyprodukowanie do tego czasu 1,5 mln par obuwia. Oficjalne otwarcie fabryki nastąpiło 22 stycznia 1972 r. Uczestniczył w nim promotor budowy zakładu Jan Szydłak i wiceminister przemysłu lekkiego Marian Sobolewski.³⁹ Przedsiębiorstwo zatrudniało wówczas ponad 2600 osób. Pięć lat później liczba zatrudnionych przekroczyła 4100, z czego 80% stanowiły kobiety. Gnieźnieńska fabryka produkowała wówczas rocznie ponad 5 mln par butów damskich

³⁶ tamże, sygn. 466, s. 8; tamże, sygn. 476 – załącznik nr 4 do protokołu nr 80/71 z posiedzenia PMRN w Gnieźnie w dn. 4.11.1971r.

³⁷ tamże, sygn. 651, s. 51.

³⁸ tamże, sygn. 727, s. 88.

³⁹ APPOG, WZO „Polania” w Gnieźnie, sygn. 219, s. 153; Basiński P., op. cit., s. 9; *Wielkopolskie Zakłady Obuwia w Gnieźnie już gotowe*, [w:] „Gazeta Poznańska”, nr 18, z 22.01.1972r.; „Przemiany. Miesięcznik Regionalny Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 2 (85) z lutego 1972r.

i dziecięcych.⁴⁰ Wszczęcie działalności zakładu w 1971 r., dającego środki utrzymania dla większości przyszłych mieszkańców Winiar, uznać można za początek funkcjonowania osiedla.

Budowa osiedli mieszkaniowych na Winiarach

Plan osiedla Winiary zakładał budowę bloków 5- i 11-kondygnacyjnych. Koszt budowy 1 m² w budynku 5-kondygnacyjnym był o wiele niższy od kosztu w blokach 11-kondygnacyjnych. Przyjęcie do realizacji wyłącznie niższych budynków, z czym poważnie się liczone, pozwoliłoby na znaczne obniżenie kosztów. Byłoby to jednak niezgodne z ustaleniami planu zagospodarowania dzielnicy Winiary, który wtedy zakładał ogólną liczbę mieszkańców na 18 tys. W przypadku zastosowania tylko budownictwa 5-kondygnacyjnego liczba mieszkańców zmalałaby do około 12 tys., natomiast koszt uzbrojenia terenu pozostałby taki sam. Ponadto zatwierdzony już wcześniej plan należałoby przepracować na nowo, co doprowadziłoby do dalszego opóźnienia rozpoczęcia budowy osiedla.⁴¹ W sierpniu 1971 r. w piśmie skierowanym przez Prezydium MRN w Gnieźnie do I Sekretarza Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Poznaniu Jana Szydłaka, zwracano uwagę na konieczność opracowania planu i przebudowy niemalże wszystkich ciągów komunikacyjnych na terenie przyszłej dzielnicy. Oprócz zmian, które objąć miały szosę w kierunku Bydgoszczy, ulice Orcholską i Północną. Planowano też wybudować dwa nowe ciągi komunikacyjne.⁴² Wyznaczono tereny o powierzchni 3,8 ha pod pracownicze ogrody działkowe. Przewidywano, że w przyszłości będzie można je powiększyć o dalsze 33,5 ha, które do tej pory użytkowane były przez PGR Winiary. Wiązało się to z koniecznością częściowego odstępstwa od planu ogólnego miasta Gniezna, co wymagało zgody Prezydium WRN w Poznaniu. Ubiegać się o to miało Prezydium MRN w Gnieźnie.⁴³ W 1971 r. przewidywano rozpoczęcie zagospodarowywania terenu

⁴⁰ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 2 (145) z lutego 1977r.

⁴¹ APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 728, s. 25-26.

⁴² tamże, sygn. 728, s. 107-108.

⁴³ tamże, sygn. 747 – pismo Prezydium MRN z dn. 15.10.1971r.

Winiar na r. 1974, a w następnym roku planowano oddać do użytku pierwsze budynki mieszkalne. Zabudowa całego osiedla, na którym mieszkać miało w przyszłości około 20 tys. mieszkańców zabrać miała około 20 lat.⁴⁴

W 1972 r. nastąpiła zmiana koncepcji zasilania osiedla w energię ciepłą. Zamiast kilku kotłowni zlokalizowanych w różnych częściach Winiar, zatwierdzono plan zakładający budowę kotłowni rejonowej o wydajności 35 Gcal, która zaopatrywać miała całą dzielnicę. Zamierzano ją wybudować na granicy z Fabryką Obuwia, od strony wschodniej. Nowa inwestycja obejmować miała również obiekty pomocnicze i urządzenia towarzyszące.⁴⁵ Niezbędne okazało się też doprowadzenie do nowej kotłowni torów kolejowych. Po przeciwnej, południowej stronie osiedla, na terenie projektowanego Parku XXV-lecia, planowano wybudować za 1 mln 200 tys. zł boisko hokejowe. Jednakże ze względu na braki w dokumentacji na zagospodarowanie parku, zakładano już wówczas, że nie będzie możliwe rozpoczęcie inwestycji w 1972 r.⁴⁶ Zainicjowano natomiast prace projektowe nad budową stołówki dla załogi Fabryki Obuwia oraz garaży dla jej pracowników, zamieszkujących w pobliskich dwóch blokach pracowniczych.⁴⁷

W marcu 1973 r. Spółdzielnia Mieszkaniowa prowadziła już przygotowania do rozpoczęcia budowy osiedla mieszkaniowego na Winiarach. Stan ich zaawansowania przedstawił na posiedzeniu Zarządu w dniu 26 marca zastępca przewodniczącego Bernard Organista. Podjęto wówczas także decyzję o wystąpieniu do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej i Zakładu Gazownictwa o zapewnienie dostaw gazu dla mającego powstać osiedla. W kwietniu zamierzano zwołać wspólne posiedzenie Prezydium Rady Spółdzielni z przedstawicielami generalnego wykonawcy – Poznańskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego nr 4, Inwestprojektu oraz Poznańskiego Związku Spółdzielni Budownictwa Mieszkaniowego w celu omó-

⁴⁴ Pawlak Karol: *50 lat Spółdzielni Mieszkaniowej w Gnieźnie 1920 – 1970. Jednodniówka*, Poznań-Gniezno 1971, s. 54.

⁴⁵ APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 748, pismo z dnia 18.12.1972r.

⁴⁶ tamże, sygn. 763, s. 18.

⁴⁷ tamże, sygn. 748 – pisma z 31.07. i 27.10.1972r.

wienia planów podjęcia prac przy budowie.⁴⁸ Na koniec 1973 r. planowano sfinalizować budowę sieci wodociągowej (początkowo zakładano, że nastąpi to w I kwartale 1974 r.).⁴⁹ W tym samym czasie podejmowano decyzje o zagospodarowaniu terenów zielonych na powstającym osiedlu.⁵⁰ Zaniepokojenie budziła sprawa dotrzymania terminu rozpoczęcia w 1974 r. budowy bloków mieszkalnych w rejonie istniejących linii energetycznych średniego napięcia. Istniała pilna potrzeba zmiany planów i przeniesienia domów w inne miejsce, ale mogło to opóźnić realizację planowanej inwestycji.⁵¹ Udało się natomiast ukończyć, nowoczesną jak na ówczesne czasy, bazę dla gnieźnieńskiego oddziału Wielkopolskiego Przedsiębiorstwa Handlu Spożywczego. Obiekt został wyposażony w: pakownię, komory chłodnicze i pomieszczenia socjalne dla pracowników. Uroczyste oddanie kompleksu nastąpiło w święto 22 Lipca.⁵²

W 1974 r. kończono organizację wytwórni prefabrykatów budowlanych. Od lipca trwał jej rozruch technologiczny. Przedsiębiorstwo o nazwie Wytwórnia Elementów Prefabrykowanego Systemu OWT 67 w Gnieźnie, popularnie zwane „gnieźnieńską fabryką domów”, produkować miało ściany zewnętrzne i wewnętrzne, elementy stropowe, belki nośne, schody, balkony i elementy szybów windowych dla 2000 izb mieszkalnych rocznie, co pozwolić miało na podwojenie liczby budowanych w miesiące mieszkań.⁵³ Na bazie wytwarzanych na miejscu półfabrykatów zamierzano w 1974 r. rozpocząć budowę pierwszych bloków mieszkalnych. Do końca grudnia planowano postawić 2 pierwsze budynki w stanie surowym i 2 w stanie zerowym (wyprowadzone do powierzchni gruntu). We wrześniu zamierzano rozpocząć budowę 12-rodzinnego domu dla pracowników Państwowego Ośrodka Maszynowego w części Winiar, która nie została jeszcze włączona

⁴⁸ Składnica akt Gnieźnieńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej (dalej :Sa GSM), sygn. 377, Protokół nr 9/73 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w dniu 26.03.1973r.

⁴⁹ APPOG, RNMiP w Gnieźnie, sygn. 3.

⁵⁰ Sa GSM, sygn. 378, Protokół nr 28/73 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w dniu 28.11.1973r.

⁵¹ APPOG, PMRN w Gnieźnie, sygn. 663, s. 38.

⁵² „Przemiany. Miesięcznik Regionalny Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 8 (103) z sierpnia 1973r.

⁵³ APPOG, RNMiP w Gnieźnie, sygn. 23 – sesja z 14.02.1974r.; tamże, sygn. 40, s. 38; „Przemiany. Miesięcznik Regionalny Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 9 (116) z września 1974r.

do miasta. Zakończenie budowy przewidywano na sierpień 1975 r.⁵⁴ W grudniu 1974 r. Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej wypowiedział się za przyspieszeniem budowy ul. Nowoprojektowanej, co ułatwić miało dojazd do placu budowy.⁵⁵ W latach 1976 – 1977, naprzeciwko „fabryki domów”, po drugiej stronie ulicy 22 Lipca, stanął budynek administracyjny generalnego wykonawcy – Poznańskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego nr 4. Początkowo planowano usytuować w jego sąsiedztwie również magazyny i zaplecze techniczne.⁵⁶ Po wybudowaniu wszystkich osiedli na Winiarach w obiekcie mieściła się początkowo hurtownia obuwia, potem agencja towarzyska o dość wątpliwej reputacji i melina. Na przełomie lat 1994/1995 teren byłej bazy Kombinatoru Budowlanego Poznań-Wschód przekazany został Gnieźnieńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Budynek administracyjny był w znacznym stopniu zdewastowany, a jego remont przekraczałby możliwości spółdzielni. Z tego powodu rozpoczęto poszukiwania ewentualnego chętnego do wynajęcia obiektu.⁵⁷

Pierwsze ukończone na Winiarach domy mieszkalne to bloki na późniejszym osiedlu Piastowskim (oficjalnie otrzymało ono nazwę 31.03.1976 r.) o numerach: 1 (oddany 1.06.1975 r.), 2 i 12 (oddane 1.12.1975 r.) oraz 3 (pierwsza część oddana 31.12.1975 r.).⁵⁸ Pierwszy z nich przeznaczony był na hotel robotniczy, w którym mieszkać miała część załogi Poznańskiego Przedsiębiorstwa Budowlanego nr 4 budującej nowe osiedle.⁵⁹ W latach osiemdziesiątych, również na hotel robotniczy, tym razem dla załogi WZO „Polania” został oddany blok spółdzielczy na Osiedlu Orła Białego 17. Po przeprowadzonym w 1991 r. przez zakład remoncie, jedna z klatek (10 mieszkań) została przekazana Spółdzielni Mieszkaniowej.⁶⁰ Pozostałe 3 bloki mieściły łącznie 155 mieszkań dla ponad

⁵⁴ APPOG, RNMiP w Gnieźnie, sygn. 24, s. 46-47; tamże, sygn. 41, s. 28-29.

⁵⁵ Sa GSM, sygn. 378, Protokół nr 23/74 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w dniu 18.12.1974r.

⁵⁶ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 12 (143) z grudnia 1976r. tamże, nr 1 (156), ze stycznia 1978r.

⁵⁷ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 18 (22) z 5.05.1995r.

⁵⁸ <https://www.sm-gniezno.pl/go.live.php/PL-H521/wykaz-nieruchosci-data-oddania.html>; dostęp w dn. 3.02.2021r.

⁵⁹ Sa GSM, sygn. 378, Protokół nr 11/75 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej z dnia 11.06.1975r. - budynek na prośbę PPB nr 4, po zasięgnięciu opinii Wojewódzkiego Zarządu Spółdzielni Budownictwa Mieszkaniowego, Spółdzielnia Mieszkaniowa przekazała przedsiębiorstwu w dzierżawę.

⁶⁰ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 18 (637) z 10.05.1991r.

500 osób. Planowano wówczas, że w 1976 r. na Winiarach mieszkało już będzie ponad 2000 gnieźnian. Zakładano także postawienie garaży, które zlokalizowane być miały na skraju osiedla. W tym czasie ruszyć miała budowa szkoły podstawowej, na którą miasto otrzymało środki w 1975 r.⁶¹ W zakresie rozbudowy fabryki planowano budowę przy WZO „Polania” stołówki, żłobka, przedszkola, hotelu robotniczego na 200 miejsc i internatu na 150 osób. Zakładano ponadto konieczność budowy ulic: Północnej, dwóch nowoprojektowanych i ulicy objazdowej od Poznańskiej przez Winiary do Pyszczyzna o długości 12 kilometrów.⁶² Pojawiające się opóźnienia w realizacji planów powodowane były w znacznej części trudnościami, które nastęrczało ukształtowanie pionowe terenu wahające się od 123 do 128 m n.p.m., co musiało być uwzględniane szczególnie przy ustawianiu dźwigów budowlanych. Mimo to, Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej zobowiązał w listopadzie 1975 r. swój Dział Inwestycji do rozliczania kar za nieterminowe oddawanie zaplanowanych budynków.⁶³ Coraz większe braki i narastające opóźnienia w dostawie materiałów doprowadziły ostatecznie do rezygnacji z części ambitnych zamiarów.

W 1976 r. Spółdzielnia Mieszkaniowa koncentrowała swoje budownictwo na planowanym początkowo na 2000 mieszkańców Osiedlu Piastowskim. W roku tym dokończono budynek oznaczony numerem 3, oddano bloki o numerach: 4, 5, 9, 10, 11, 13 oraz część domu numer 14. W rejonie tym koncentrowała się wówczas całość prowadzonych przez nią nowych inwestycji z zakresu gospodarki mieszkaniowej. Realizowane były one w oparciu o funkcjonującą już gnieźnieńską wytwórnię elementów prefabrykowanych.⁶⁴ W roku następnym – 1977, dokończono budynek numer 14 oraz oddano kolejne o numerach 7, 15 i 16. Na tym praktycznie budowa tego osiedla została zakończona. Dopiero 4 lata później – 30 wrze-

⁶¹ APPOG, Miejska Rada Narodowa (dalej: MRN) w Gnieźnie, sygn. 30, s. 62, 121; „Przemiany. Miesięcznik Regionalny Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 5 (112) maja 1975r.

⁶² Archiwum Państwowe w Poznaniu (dalej: APP), Komitet Miejski Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Gnieźnie (dalej: KM PZPR), sygn. 15.

⁶³ Sa GSM, sygn. 379, Protokół nr 19/75 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej a dnia 12.11.1975r.

⁶⁴ APP, KM PZPR w Gnieźnie, sygn. 15, Protokół nr 4/76 z posiedzenia Egzekutywy KM PZPR w Gnieźnie z 28.02.1976r.

śnia 1981 r., ukończono wieżowiec numer 17. Był to ostatni dom, który definitywnie zamykał prace w tej części Winiar.⁶⁵

Znaczące zmiany w dziejach Winiar przyniósł r. 1977. Stosunkowo najmniej z nich dotyczyło budownictwa mieszkaniowego prowadzonego na osiedlu. Priorytetem wymagającym szczególnie szybkiego rozwiązania stała się organizacja osiedlowej sieci handlowej. Mimo, że w połowie roku na Osiedlu Piastowskim mieszkało prawie 3000 osób, to nie oddano tam do tej pory żadnego lokalu handlowego. Narzekano na niedostateczną ilość miejsc na parkingi, brak oryginalnych rozwiązań architektonicznych oraz schematyzm i sztapnę projektowanych budynków. Inwestorzy z kolei tłumaczyli, że stojąc przed dylematem czy wybierać ilość albo oryginalność budowanych obiektów wybierają to pierwsze. Kolejka oczekujących na nowe mieszkanie członków i kandydatów spółdzielni mieszkaniowej wynosiła wówczas 6000 osób, a czas oczekiwania, mimo nowych inwestycji wydłużył się do 8-9 lat.⁶⁶ Presja na jak najszybsze oddawanie do eksploatacji gotowych mieszkań była ogromna. W czerwcu 1977 r. Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej podjął decyzję o zasiedleniu budynków nr 15 i 15a na Osiedlu Piastowskim oraz nr 15 na Osiedlu Orła Białego, mimo braku w obiektach ciepłoków. Do podjęcia decyzji wystarczyło zapewnienie ze strony Inwestprojektu o dotrzymaniu terminu zakończenia prac przed rozpoczęciem okresu grzewczego 1977/78.⁶⁷ Pierwszy pawilon handlowy o powierzchni 416 m² zgodnie z planem miał być oddany do użytku przed 30 czerwca 1976 r. Wykonanie zamierzeń spotkało się z nieprzewidzianymi trudnościami, wskutek czego pawilon mógł być ukończony w IV kwartale roku następnego.⁶⁸

Najważniejszym jednak wydarzeniem jakie nastąpiło w tej części miasta było przesunięcie granicy administracyjnej oddzielającej Gniezno od wsi Winiary. W lutym 1977 r. prezydent miasta Gniezna Zbigniew Kaszuba, wystąpił do wojewody poznańskie-

⁶⁵ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 5 (136) z maja 1976r.; <https://www.sm-gniezno.pl/go.live.php/PL-H521/wykaz-nieruchosci-data-oddania.html>; dostęp w dn.3.02.2021r.

⁶⁶ tamże, nr 7 (150) z lipca 1977r.

⁶⁷ Sa GSM, sygn. 380, Protokół nr 12/77 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej z dnia 13.06.1977r.

⁶⁸ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 33, s.168.

go Stanisława Cozasia z wnioskiem o powiększenie obszaru miasta o wsie Pustachowa, Winiary, Róža, Arkuszewo oraz części wsi Pyszczynek, Pyszczyń, Goczałkowo, Skierszewo, Jankowo Dolne, Piekary, Welnica, Dalki, Szczytniki Duchowne i Mnichowo. Obszar proponowany do włączenia do Gniezna zajmował powierzchnię 2307 ha i 73 a. Zamieszkiwały go 1832 osoby. Jak podkreślał w swym piśmie Z. Kaszuba wymienione tereny „od szeregu lat nieformalnie należą do miasta Gniezna i stanowią jeden organizm społeczno-gospodarczy. Nastąpiła ich pełna integracja z miastem”.⁶⁹ O Winiarach zapisano, że stanowią nieodłączną część miasta, a do 1985 r. będą zamieszkałe przez 18 tys. mieszkańców. Na terenie dzielnicy mieszczą się zakłady przemysłowe: Wielkopolskie Zakłady Obuwia, elewator zbożowy, Zakłady Przemysłu Drzewnego i Państwowy Ośrodek Maszynowy zatrudniające łącznie około 5 tys. osób. Dzielnica posiada także dogodne połączenie komunikacyjne z miastem, obsługiwane przez Miejską Komunikację Samochodową. Dyskusja nad proponowanymi zmianami miała miejsce podczas sesji Gminnej Rady Narodowej w dniu 30 maja 1977 r. Założenia planu przedstawił Zbigniew Kaszuba, a następnie głos zabrał Manfred Piec z poznańskiego Biura Projektowania Przestrzennego. Wskazał on na perspektywy rozbudowy osiedli mieszkaniowych oraz rozwoju przemysłu na przejmowanych terenach. Plany natychmiastowej urbanizacji nowych terenów łagodził nieco projekt usytuowania w tym miejscu także pracowniczych ogrodów działkowych, które stanowić miały „zielone zaplecze” dla miasta. Zastępca kierownika Wydziału Finansowego gnieźnieńskiego Urzędu Miejskiego, który zabrał głos w następnej kolejności, skupił się na sprawach podatkowych, a głównym motywem jego wypowiedzi było to, że rolnicy zamieszkali na terenach przejmowanych przez miasto nie stracą na wzroście podatków. Żaden z mówców nie zastanawiał się nad tym, że sprawa wchłonięcia przez Gniezno okolicznych terenów jest już w zasadzie całkowicie przesądzona. Dopiero trzeci z dyskutantów, Józef Tomczak z Krzyszczewa zwrócił uwagę, że na terenach planowanych do przekazania miastu znajdują się gleby o wysokiej

⁶⁹ APPOG, Gminna Rada Narodowa (dalej: GRN) w Gnieźnie, sygn. 12, s. 67.

klasie, których szkoda przeznaczyć pod zabudowę. Kolejny z radnych Tadeusz Grzegorzewicz z Róży wskazał, że miasto równie dobrze mogłoby się rozwijać w kierunku południowym – Osińca, Pustachowy i Gębarzewa, gdzie występują mało urodzajne gleby piaszczyste. Radny Józef Halik, rolnik ze Skiereszewa, stwierdził wprost, że rolnicy z wsi, którą on reprezentuje chcą należeć do gminy, a nie do miasta. Zdanie to poparł także radny Antoni Kupidura – rolnik z Arkuszewa. Ponieważ dalsza dyskusja nie wносиła niczego nowego Przewodniczący Rady Stefan Sosiński poprosił Naczelnika Gminy Gniezno Józefa Ignasiaka o przedstawienie projektu uchwały opiniującej plan przekazania terenów miastu. Mimo fasadowych protestów, Rada Gminy jednogłośnie podjęła uchwałę nr 55/77, opiniując pozytywnie wniosek o włączenie części obszaru gminy Gniezno w granice miasta.⁷⁰ W stosunku do pierwotnego założenia, zgłoszonego przez Z. Kaszubę 14 lutego 1977 r., które przewidywało przejście przez Gniezno całej pozostałej części wsi Winiary, w uchwale GRN przewidziano włączenie tylko 62,18 ha, pozostawiając tym samym obszar 83,6673 ha poza granicami administracyjnymi miasta. Ostatnia nie włączona do niego część wsi Winiary rozciągała się od polnej drogi równoległej do szosy bydgoskiej na zachodzie, dalej do granicy z gruntami wsi Wełnica na wschodzie i od północnej granicy Gniezna na południu, do rowu będącego południową granicą wsi Goślinowo. Całość zamieszkiwało łącznie 20 osób.⁷¹

Decyzja o włączeniu większości gruntów należących dotychczas do wsi Winiary wchodziła w życie dwukrotnie. Po raz pierwszy została ogłoszona w rozporządzeniu Ministra Administracji Gospodarki Terenowej i Ochrony Środowiska z dn. 6 lipca 1977 r. i opublikowana w Dzienniku Ustaw. Wejść w życie miała z dniem 1 sierpnia. Wojewoda Poznański swoje zarządzenie w tej sprawie ogłosił 22 września 1977 r. w Dzienniku Urzędowym WRN w Poznaniu i w tym samym dniu nabrało ono mocy prawnej.⁷² Na

⁷⁰ APPOG, GRN w Gnieźnie, sygn. 12, s. 38-40, 67-69; tamże, sygn. 21 – uchwała nr 55/77 GRN w Gnieźnie z dn. 30.05.1977r.

⁷¹ APPOG, Urząd Gminy Gniezno 1973-1990, sygn. 59.

⁷² *Dziennik Ustaw*, nr 24 z 1977r., poz. 103; *Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu*, nr 10 z 1977r., poz. 74.

początku 1978 r. pozostałe 4 rodziny zamieszkujące pozostawioną część wsi poinformowano, że Winiary zostały przyłączone jako przysiółek do sołectwa Goślinowo, a sołectwo Winiary zostało zlikwidowane z dniem 1 stycznia 1978 r. Czesława Grajka, który jako ostatni sprawował funkcję sołtysa, poinformowano o ciężącym na nim obowiązku przekazania dokumentów do Goślinowa i zdjęcia z domu tabliczki urzędowej z napisem „Sołtys”.⁷³

Z dawnych gruntów wsi Winiary do miasta włączono ziemie należące zarówno do Skarbu Państwa jak i prywatnych właścicieli. Do tego pierwszego należały drogi oraz działki Państwowego Funduszu Ziemi, Polskich Kolei Państwowych, Rejonu Przemysłu Leśnego i Urzędu Gminy – łącznie 23,98 ha. Własność prywatną stanowiło 38,2 ha, na które składały się nieruchomości należące do 14 właścicieli. Ich powierzchnia wahała się od 0,59 do 4,83 ha, przy czym większość miała powierzchnię poniżej 1 ha.⁷⁴ Pod koniec września 1977 r. znajdującej się na nowo przyłączonych terenach ulicy nadano nazwę „Pałucka”.⁷⁵

W r. 1978 doszło do włączenia do eksploatacji studni nr 12 na terenie ujęcia wody „Winiary”. Prace nad nią trwały od 1976 r. Planowano także wykonanie dodatkowych 4 studni, w tym 1 pomocniczej przy jeziorze Jelonek. Z ujęcia „Winiary” uzyskiwano wówczas 800 m³ wody w ciągu godziny. Dodatkowe źródła Jelonek i Cielimowo-Żydowo dawały kolejne 555 m³ w ciągu godziny. Mimo tych inwestycji miasto nadal nie było zaopatrzone w wodę w potrzebnej ilości.⁷⁶

W 1978 r. doszło do przekształcenia dotychczasowego generalnego wykonawcy. Poznańskie Przedsiębiorstwo Budowlane nr 2 zmieniło nazwę na Kombinat Budowlany Poznań-Wschód. Na wznoszonych na Winiarach osiedlach oprócz jego pracowników, zatrudnieni byli również członkowie dwóch gnieźnieńskich spółdzielni rzemieślniczych – Rzemiosł Budowlanych i Wielobranżowej. Oprócz kontynuowania robót na Osiedlu Orła Białego, rozpoczęto

⁷³ APPOG, Urząd Gminy (dalej: UG) w Gnieźnie, sygn. 80, s. 92-93.

⁷⁴ APPOG, GRN w Gnieźnie, sygn. 12, s. 99-100.

⁷⁵ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 4, s. 203.

⁷⁶ APP, KM PZPR w Gnieźnie, sygn. 17.

też prace na Osiedlu Jagiellońskim. Planowano, że w przyszłości składać się ono będzie z 6 bloków 12-kondygnacyjnych i 13 domów 5-kondygnacyjnych.⁷⁷ Zaplanowano też kolejną inwestycję na Winiarach. Stać się nią miała budowa stacji „Polmozbytu” przy ul. 22 Lipca, która jak zakładano, sprzedawać miała 1000 samochodów rocznie.⁷⁸ Budowa nowych domów mieszkalnych koncentrowała się w tym czasie na osiedlu noszącym od kwietnia 1977 r. nazwę „Orla Białego”. Do istniejących od 1977 r. bloków o numerach od 14 do 17, dołączono oddane w 1978 r. budynki z numerami 3, 4 i od 6 do 12. W kolejnym – 1979 r., ukończono bloki nr 1, 2, 5 i 13, praktycznie zamykając główny etap budowy osiedla i rozpoczynając inwestycję na kolejnym osiedlu – „Jagiellońskim”. Spośród bloków powstałych w tym rejonie oddano wówczas do użytku budynki oznaczone numerami 14 do 18, 21, 23, 24, 27, 30 i 32. W roku następnym – 1980, wykończono bloki 10 do 13, 19, 26 i 28. W 1981 r. zakończono prace przy domach o numerach 25 i od 34 do 37.⁷⁹ Wzrost tempa budowy kolejnych bloków był możliwy dzięki skróceniu w 1977 r. cyklu realizacji obiektów 12-kondygnacyjnych do 4 miesięcy.⁸⁰ Niektóre inwestycje wykonywano w ramach ogólnie organizowanych prac społecznych. W Dniu Czynu Partyjnego, obchodzonego 20 maja 1978 r., wybudowano chodnik łączący Winiary z miastem oraz pierwszy na osiedlu plac zabaw i gier dla dzieci.⁸¹ W 1979 r., w ramach programu uporządkowania miasta na 35-lecie Polski Ludowej, podjęto prace nad zagospodarowaniem zachodniej części terenu Winiar „B” z ich przeznaczeniem na ogrody pracownicze.⁸² W 1979 r. na zamieszkałym przez 6000 ludzi Osiedlu Piastowskim funkcjonował zaledwie jeden samoobsługowy sklep spożywczy.⁸³ Ze względu na ciągle wzrastającą liczbę mieszkańców osiedla rozszerzała się również sieć placówek handlowych. W r. 1980 uruchomiono należący do WSS „Społem” supersam branży spożywczo-

⁷⁷ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 11 (166) z listopada 1978r.

⁷⁸ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 55, s. 23. Teren pod inwestycję „Polmozbyt” otrzymał już w 1977r. – „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 9 (152) z września 1977r.

⁷⁹ <https://www.sm-gniezno.pl/go.live.php/PL-H521/wykaz-nieruchosci-data-oddania.html>; dostęp w dn. 3.02.2021r. Nazwę swą osiedle Jagiellońskie otrzymało w marcu 1979r.

⁸⁰ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 1 (156) ze stycznia 1978r.

⁸¹ tamże, nr 6 (161) z czerwca 1978r.

⁸² APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 56, s. 63.

⁸³ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 10 (179) z października 1979r.

-przemysłowej na Osiedlu Jagiellońskim 43,⁸⁴ noszący początkowo nazwę „Zbyszko”, później „Viki” oraz zakończono budowę stacji „Polmozbytu”. Budowa dawno oczekiwanych nowych placówek handlowych spotkała się z pozytywnym odbiorem mieszkańców tej części miasta, mimo że zaopatrzenie sklepów było w tym okresie na terenie całego kraju coraz gorsze. Narastające braki podstawowych towarów powodowały wzrost niezadowolenia, co w lipcu i sierpniu 1980 r. doprowadziło do wybuchu strajków. W trakcie odbywającego się we wrześniu posiedzenia egzekutywy KM PZPR w Gnieźnie I sekretarz tow. Kazimierz Jankowski z satysfakcją podkreślał, że w Gnieźnie nie było strajków, tym niemniej zauważalne były niepokoje robotników w największych zakładach miasta, w tym również WZO „Polania”, w którym powstał Komitet Założycielski Niezależnego Samorządowego Związku Zawodowego.⁸⁵

W latach siedemdziesiątych spółdzielczych bloków mieszkalnych na Winiarach budowano dużo i szybko. Ich standard jednak pozostawiał wiele do życzenia. Już w 1978 r. Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej zobowiązał Dział Techniczny do bieżącego sporządzania protokołów z przeglądów powstających na Winiarach domów, będących w okresie gwarancji lub rękojmi za wady. Pierwszy przypadek obejmował 1 rok po oddaniu obiektu do eksploatacji, drugi natomiast 3 lata.⁸⁶ Ilość usterek musiała być znaczna skoro Zarząd podejmował specjalną uchwałę w tym zakresie. W 1980 r. gnieźnieńskie władze partyjne nawoływały do usuwania usterek, wymiany drzwi wejściowych do klatek schodowych oraz uszczelnienia stojących na Osiedlu Piastowskim budynków nr 5, 6, 7, 15 i 16. Na klatkach schodowych brakowało nawet tak prozaicznego wyposażenia jak skrzynki na listy. Również w latach następnych sytuacja nie uległa znaczącej poprawie. Sprawę usuwania nedoróbek w budynkach na Osiedlu Winiary omawiano na posiedzeniu Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w dniu 27 lutego 1984 r. Mieszkańcom nowych bloków najbardziej doskwierało przemazanie ścian szczy-

⁸⁴ APP, KM PZPR w Gnieźnie, sygn. 18, 19.

⁸⁵ tamże, sygn. 19.

⁸⁶ Sa GSM, sygn. 380, Protokół nr 4/78 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej z dnia 27.02.1978r.

towych oraz powtarzające się przecieki przez ściany zewnętrzne. Zarząd ponownie zobowiązał służby techniczne Spółdzielni do prowadzenia dokładnego rejestru usterek i ścisłego kontrolowania wad technicznych obiektów.⁸⁷ W tym samym czasie powstała konieczność odkażania części mieszkań.⁸⁸

W 1980 r. planowano przyspieszyć budowę instalacji telefonicznej na Osiedlu Piastowskim, chodników wzdłuż ulic: Winiary, Lednicka i 22 Lipca, zainstalować oświetlenie wzdłuż wymienionych ulic oraz na Osiedlu Piastowskim, a także zagospodarować i uporządkować teren Osiedla Orła Białego. Powstać na nim miały m.in. place zabaw dla dzieci. By ułatwić życie mieszkańcom, zamierzano wydłużyć kursy autobusów nr 1 i 16 tak, by przejeżdżały przez wszystkie wybudowane już osiedla: Jagiellońskie, Piastowskie i Orła Białego. Podkreślano konieczność pobudowania punktu aptecznego i przychodni lekarskiej oraz uruchomienia placówki pocztowej. Sprawę budowy szkoły podstawowej przedstawicielka Wydziału Oświaty i Wychowania Halina Ostrzycka uznała za „gardłową”.⁸⁹

W r. 1982 zaplanowano rozpoczęcie budowy przychodni rejonowej, która znajdować się miała na zachód od sklepu „Zbyszko”, niedaleko ul. Winiary. Otwarcie dla pacjentów placówki służby zdrowia nastąpiło 10 listopada 1983 r. Tymczasowa jej siedziba mieściła się w budynku na Osiedlu Jagiellońskim 29, obiekcie przeznaczonym pierwotnie na placówkę handlową. Przychodnia wyposażona była w 2 gabinety pediatryczne, 2 – lekarzy ogólnych, punkt szczepień i gabinet zabiegowy. W budynku umieszczono punkt apteczny. Już wówczas zwracano uwagę, że mankamentem nowej placówki jest brak odrębnej poczekalni dla dzieci chorych, wskutek czego czekały one na wizytę u lekarza razem ze swoimi zdrowymi rówieśnikami.⁹⁰ Przeniesienie do nowych, przygotowywanych od 1982 r. pomieszczeń przewidzianych jako docelowe,

⁸⁷ Sa GSM, sygn. 386, Protokół nr 9/84 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej z dnia 27.02.1984r., nr 20/84 z dnia 7.05.1984r.

⁸⁸ tamże, sygn. 386, Protokół na 1/84 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej z dnia 5.01.1984r.

⁸⁹ APP, KM PZPR w Gnieźnie, sygn. 19.

⁹⁰ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 34 (248) z 20.11.1983r.

odbyło się w roku 1986. W pawilonie znalazły swoją siedzibę przychodnia ogólna i poradnia dziecięca. Przygotowano gabinety dla 7 lekarzy ogólnych i pracownię dla stomatologa. Od sierpnia 1997 r. Przychodnia Rejonowa nr 5 na Osiedlu Jagiellońskim pełniła również funkcję gabinetu zabiegowego dla mieszkańców Gniezna nie objętych działalnością niedawno utworzonego Zespołu Przychodni Rejonowo-Specjalistycznych Lekarzy Rodzinnych „Medipom”.⁹¹

Z drugiej, wschodniej, strony supersamu, w miejscu zajmowanym dziś przez część palcu zabaw dla dzieci, znajdować się miał plac targowy. W sierpniu 1984 r. uruchomiono drugi na osiedlu Supersam Spożywczy nr 4 (obecne targowisko) o powierzchni 1047 m². W jego wydzielonej części funkcjonowała mała piekarnia zapewniająca stałe dostawy świeżego pieczywa. W roku 1989 r. dotychczasowy kierownik sklepu Stefan Pajor przejął go w agencję. Oznaczało to przejście na własny rozrachunek i własne zaopatrzenie. Był to pierwszy w mieście tak duży sklep prowadzony bez towarowego i finansowego zabezpieczenia ze strony spółdzielni „Społem”. Pracownicy pawilonu, których zarobki zależały od tej pory od ich osobistego zaangażowania, z optymizmem patrzyli wówczas w przyszłość.⁹² W 1994 r. popularna „Czwórka” już nie istniała. W tym czasie trwały starania o utworzenia dla mieszkańców Winiar targowiska z prawdziwego zdarzenia. Dotychczasowe, istniejące na Osiedlu Jagiellońskim, nie spełniało obowiązujących rygorystycznych wymogów prawnych. Władze miejskie zaproponowały lokalizację nowego bazaru przy ul. Orcholskiej. Mając jednak na uwadze dobro mieszkańców, Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej wraz z Radą Osiedla postanowił utworzyć Centrum Handlowe w pawilonie na Osiedlu Jagiellońskim. W obiekcie po byłej „Czwórce” wydzielono 53 stoły, 6 pomieszczeń handlowych i 4 magazynowe. Przed halą wyznaczono 3 stanowiska postojowe, gdzie prowadzony miał być handel prosto z samochodów. W przetargu na stanowiska wzięło udział ponad 80 zainteresowanych kupców. Nowe Centrum Handlowe rozpoczęło swoją działalność w poniedziałek 12 grud-

⁹¹ tamże, nr 45 (403) z 7.11.1986r.; „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 31 (138) z 1.08.1997r.

⁹² „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 19 (534) z 12.05.1989r.

nia 1994 r. W miejscu dotychczasowego placu targowego ponownie zorganizowano parking.⁹³

W tym samym czasie co popularną „Czwórkę” (1984 r.) ukończono także budowę pawilonu handlowego „Domar”.⁹⁴ Obydwa obiekty wznoszone były przez gnieźnieńskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Komunalnego. W latach następnych stawianie pawilonów spożywczych planowano przenieść na Osiedla Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego. Zamierzeń tych, podobnie jak kilku innych nie udało się zrealizować. Nie powstał planowany obiekt dla Dzielnicowej Straży Pożarnej, zrezygnowano też z budowy przychodni, która miała znajdować się na Osiedlu Władysława Łokietka na placu u zbiegu ulic Biskupińskiej i 22 Lipca. Nie powstał żaden z planowanych wcześniej obiektów handlowych. Przedsiębiorstwa handlowe budowane być miały ze środków własnych. Gnieźnieńska PSS nie podjęła się takiej inwestycji ze względu na planowaną budowę piekarni mechanicznej. Z tego względu na Osiedlu Władysława Łokietka uruchomiono 2 doraźne punkty sprzedaży artykułów spożywczych i pieczywa w piwnicach bloków nr 12 i 14.⁹⁵ Z biegiem czasu taka lokalizacja placówek handlowych stawała się coraz powszechniejsza. Na Osiedlu Kazimierza Wielkiego usytuowane w adoptowanych pomieszczeniach piwnicznych punkty handlowo-usługowe mieściły się w 60% wybudowanych bloków.⁹⁶ Z dwóch planowanych żłobków, wybudowano jeden na Osiedlu Jagiellońskim 33.⁹⁷ W położonym obok budynku oznaczonym numerem 22 zlokalizowano Przedszkole nr 14. Ponieważ powierzchnia obiektu była zbyt mała w stosunku do potrzeb, Spółdzielnia Mieszkaniowa przekazała na potrzeby przedszkola 2 mieszkania na Osiedlu Jagiellońskim 36 oraz 1 mieszkanie na tym samym osiedlu w bloku pod numerem 18. Zorganizowano w nich Przedszkole nr 16. Na początku lat dziewięćdziesiątych liczba dzieci zaczęła się zmniejszać i placówka ta została zlikwidowana.

⁹³ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 2 (2) z 16.12.1994r.

⁹⁴ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 62, s. 126; „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 6 (312) z 8.02.1985r.

⁹⁵ tamże, nr 3 (256) z 14.01.1984r.

⁹⁶ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 21 (431) z 22.05.1987r.

⁹⁷ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 62, s. 126, 248, 310, 339; tamże, sygn. 63, s. 210, 213-214; *Osiedle „Winiary”* mapa sytuacyjna w skali 1:2000 oprac. A. Tomaszewski w grudniu 1990r.

Stopniowo zaczęto, ze względu na zbyt małą liczbę dzieci, wygasać żłobek. W 1992 r. przeniesiono do niego z budynku na Osiedlu Jagiellońskim 22 „zerówki”, a na przełomie lat 1999/2000 – resztę przedszkola. Żłobek ostatecznie zlikwidowano w 1992 r. i cały budynek oznaczony numerem 33 zajęło Przedszkole nr 14, a jego dawną siedzibę przekazano władzom miejskim, które urządziły w niej mieszkania komunalne. Drugi z planowanych żłobków miał się mieścić w centralnej części Osiedla Kazimierza Wielkiego, jednak do jego powstania nigdy nie doszło. Dziś znajduje się tu osiedłowy plac zabaw dla dzieci. Podobnie nie wybudowano planowanego przedszkola, które zamierzano zlokalizować na skraju Osiedla Kazimierza Wielkiego przy ul. Biskupińskiej. W latach 2001 – 2003 wybudowano w tym miejscu 2 ciągi domów jednorodzinnych w zabudowie szeregowej. W grudniu 1986 r., kilka miesięcy wcześniej niż początkowo planowano, PSS Społem uruchomiła na Winiarach największą w Gnieźnie piekarnię mechaniczną na ul. Żnińskiej. Jej budowę rozpoczęto w 1984 r. Najpoważniejszym problemem było przystosowanie wymogów warszawskiego projektanta do lokalizacji i warunków panujących na Winiarach. Wykonawcą prac było Poznańskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Przemysłowego nr 1.⁹⁸ W budowanym obiekcie powstały oprócz hali produkcyjnej, silosowni i kotłowni z warsztatem także budynek administracyjno-socjalny, do którego w 1991 r. przeniósł się zarząd gnieźnieńskiej Spółdzielni. Również 1986 r., przekazano pomieszczenia po przychodni na Osiedlu Jagiellońskim na potrzeby filii Biblioteki Publicznej. Jej otwarcie nastąpiło w r. 1987. W tym samym budynku zamierzano ponadto ulokować biura administracji osiedla, posterunek milicji i ORMO oraz świetlicę i klub seniora.⁹⁹

Coraz bardziej napięte stawały się rosnące potrzeby oświatowe. Równocześnie w 1980 r. gnieźnieńskie Przedsiębiorstwo Budownictwa Rolniczego przystąpiło do budowy szkoły podstawowej

⁹⁸ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 17 (270) z 21.04.1984r.; tamże, nr 45 (298) z 2.11.1984r.; tamże, nr 1 (411) z 1.01.1987r.

⁹⁹ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 64, s. 156. Wcześniej, od 1977 r. filia Biblioteki Publicznej miasta Gniezna działała w domu socjalnym WZO „Polania” – „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 1 (156) ze stycznia 1978r.; tamże, nr 33 (391) z 15.08.1986r.

na Osiedlu Orła Białego.¹⁰⁰ Nowa placówka posiadać miała 24 pomieszczenia lekcyjne, co czyniło ją największą szkołą w mieście. Swoją działalność „szkoła w budowie” rozpoczęła 4 lutego 1980 r. początkowo w Zespole Szkół Skórzanych przy Fabryce Obuwia „Polania” w Gnieźnie. Organizacyjnie podlegała ona po części dwóm jednostkom: Szkole Podstawowej nr 5 i Szkole Podstawowej nr 1. W r. 1981 nowa placówka otrzymała oficjalny numer „10”, a od nowego roku szkolnego 1981/82 liczebność dzieci wzrosła do 210. Zwiększyła się także liczba oddziałów. Dyrektorem powstającej szkoły władze oświatowe mianowały Tadeusza Goździa. W tym czasie 2 oddziały klas początkowych dojeżdżały na lekcje do szkół numer 5 i 1. Pozostałe uczyły się w 3 salach szkoły przyzakładowej „Polanii”. W jej świetlicy po przedzieleniu pomieszczeń płytami pilśniowymi utworzono 2 sale lekcyjne. Pomieszczenia palarni i sali gimnastycznej, także zostały przystosowane i wykorzystywane były do prowadzenia zajęć. Mimo pozyskania kilku pomieszczeń lekcje nadal kończyły się o godzinie 18⁵⁰. Dzięki interwencji rodziców uzyskano dodatkowe pomieszczenia (kawiarnię i pracownię plastyczną) w Domu Socjalnym „Polanii”, a klasy zerowe miały swoje zajęcia w Klubie Seniora na Osiedlu Orła Białego. Lata 1981 – 1982 nie sprzyjały utrzymaniu szybkiego tempa budowy, stąd odanie szkoły przesunęło się w czasie. Pierwszy element budynku szkolnego został przekazany władzom oświatowym 10 lipca 1982 r. w stanie wymagającym nadal dużego wkładu pracy. Zadanie to wykonali częściowo nauczyciele wraz z rodzicami. Prowizoryczny mur oddzielał wówczas nadal budującą się część szkoły od części, w której w roku szkolnym 1982/83 rozpoczęto zajęcia. Liczba klas lekcyjnych nadal była niewystarczająca, nie działała biblioteka ani gabinet lekarski. Prowizoryczna świetlica mieściła się w piwnicy, a w jednej z sal mieszkał wraz z rodziną woźny szkoły. Oficjalne otwarcie placówki nastąpiło 1 września 1983 r., choć „uroczyste zburzenie” ściany oddzielającej nową część budynku miało miejsce dopiero 6 października. Do czasu uruchomienia drugiej na Winiarach szkoły podstawowej, w „Dziesiątce” ponad 100 nauczycie-

¹⁰⁰ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 57, s. 18, 66, 70, 77.

li uczyło prawie 2200 uczniów z 74 oddziałów. Lekcje trwały od godz. 8⁰⁰ do 18⁴⁰.¹⁰¹

Dokończeniem budowy części „A” Winiar było umieszczenie między blokami elementów tzw. „małej architektury”. Do prac w tym zakresie wykorzystywano niekiedy osadzonych z Zakładu Karnego w Gębarzewie. W kwietniu 1984 r. Spółdzielnia Mieszkaniowa uzgodniła z naczelnikiem więzienia termin podjęcia prac w wolne soboty od dnia 1 maja.¹⁰² Nie wiadomo jakie efekty przyniosła praca skazanych, gdyż w następnych miesiącach informacje na ten temat się nie pojawiają.

Po zachodniej stronie ul. 22 Lipca, w rejonie dawnego pogranicza wsi Winiary i Pyszczyn, znajdowała się Tuczarnia należąca do Zakładów Mięśnych w Gnieźnie. Kilka lat po włączeniu tego terenu do miasta, w czerwcu 1982 r. Okręgowe Przedsiębiorstwo Przemysłu Mięsnego w Poznaniu, pod które podlegała gnieźnieńska rzeźnia, przewidywało likwidację położonej na Winiarach jednostki i wykorzystanie części jej obiektów na bazę transportową. Przewidywany koszt zagospodarowania terenu i jego adaptacji na potrzeby bazy wynosił około 150 mln zł. Była to suma stanowczo zbyt wysoka, ponieważ poznańskie przedsiębiorstwo gotowe było wyasygnować na ten cel kwotę jedynie 30 mln zł. W kwietniu 1983 r. w związku z zakończeniem eksploatacji Tuczarni podjęto decyzję, by część jej terenu przeznaczyć na magazyn dyspozycyjny trzody, a resztę przekazać miastu z przeznaczeniem na pracownicze ogródki działkowe. Podziału gruntów dokonano w maju 1983 r., a w czerwcu Tuczarnia na Winiarach została ostatecznie zlikwidowana. Przejęcie przez miasto całości gruntów po niej nastąpiło we wrześniu 1986 r.¹⁰³

Realizowane w latach siedemdziesiątych plany budowy osiedla przewidywały tworzenie dużych przestrzeni międzyblokowych z drogami komunikacyjnymi, punktami zieleni, placami zabaw, itp. Na początku dekady lat osiemdziesiątych pojawiły się koncepcje

¹⁰¹ Ekert Iwona, Kujawska Maria: *Nowej szkoły radości i kłopoty*. [w:] *Marginelek (wydanie okolicznościowe)*, Gniezno 1990, s. 4-7.

¹⁰² Sa GSM, sygn. 386, Protokół nr 18/84 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w dniu 24.04.1984r.

¹⁰³ APPOG, Zakłady Mięsne w Gnieźnie, sygn. 112.

„dogęszczania” osiedli poprzez wstawianie nowych bloków mieszkalnych w wolne przestrzenie między już istniejącymi. Na Osiedlu Jagiellońskim wybudowano w 1981 r. dodatkowe 4 domy (numery od 34 do 37) po 45 mieszkań każdy, zaś na Osiedlu Piastowskim dodatkowy wieżowiec oznaczony numerem 17. Ponadto zamierzano postawić 2 pawilony handlowe, klub „Ruchu” i filię biblioteki publicznej.¹⁰⁴ W pierwszym kwartale 1981 r. planowano zakończenie budowy części „A” dzielnicy Winiary i rozpoczęcie zabudowy części „B”. Jej ukończenie miało nastąpić w ciągu 4 lat. Mieszkania miały mieć wyższy standard i większą powierzchnię niż w części „A” oraz być wyposażone w loggie zamiast dotychczasowych balkonów. Głównym wykonawcą inwestycji był Kombinat Budowlany Poznań-Wschód.¹⁰⁵ Po zakończeniu realizacji Winiar „B” zamierzano rozpocząć budowę Osiedla Róża, gdzie według ówczesnych planów zamieszkać miało 20 tys. ludzi.¹⁰⁶ W 1982 r. zaczęto oddawać do użytku pierwsze bloki w zachodniej części Winiar, na Osiedlu Władysława Łokietka.¹⁰⁷ Pierwsi lokatorzy wprowadzili się wówczas do bloków o numerach 10 do 14 oraz do części budynku numer 15.

Wykonawca, dążąc do terminowego wykonania planów budowy kolejnych bloków, nie zawsze w wystarczający sposób dbał o stworzenie na nowym osiedlu terenów zielonych, miejsc do rekreacji czy zabaw dla dzieci. Mieszkańcy, chcąc upiększyć najbliższe otoczenia własnych mieszkań, zaczęli spontanicznie zagospodarowywać miejsca położone pod oknami bloków, sadząc na nich kwiaty, krzewy i kosząc trawę. Reakcją Komitetu Osiedlowego Winiary była uchwała w sprawie ukrócenia tej akcji. Tereny przy blokach zamierzano bowiem zagospodarować na trawniki i place zabaw

¹⁰⁴ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 57, s. 56.

¹⁰⁵ O wyższym standardzie mieszkań w części „B” Winiar zob.: Sa GSM, sygn. 384, Protokół nr 18/82 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej z dnia 1.09.1982r. oraz: *Od Tysiąclecia po Ustronie. Działalność Kombinatoru Budowlanego Poznań-Wschód-Budowa Gniezno w latach 1958-1993*, red. Tomasz Tomkowiak, Gniezno 2009, s.13. O wykonawcy inwestycji zob.: Sa GSM, sygn. 385, Protokół nr 4/83 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej z dnia 31.01.1983r.

¹⁰⁶ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 3 (184) z marca 1980r. W 1983r. zrezygnowano z planów budowy bloków na Różę za względu na wysoką jakość tutejszych ziem i ich przydatność do celów rolniczych. Planowano osiedle mieszkaniowe zlokalizować na Kokoszkach, gdzie przeważają niskiej klasy ziemie piaszczyste – „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 25 (239) z 18 .09.1983r.

¹⁰⁷ Zarówno Osiedle Władysława Łokietka jak i Kazimierza Wielkiego otrzymały nazwy uchwałą MRN z dn. 23.08.1982r.

dla dzieci. Odgórne zrealizowanie tych zamierzeń zapewnić miało większą jednolitość zagospodarowania terenów wokół bloków. Uchwała Komitetu Osiedlowego została w grudniu 1984 r. przyjęta przez Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej, jednak na powstanie odgórnie zaplanowanych miejsc służących rekreacji trzeba było niekiedy długo poczekać.¹⁰⁸

W kolejnym roku oddano do użytku jeden segment domu numer 15 oraz obiekty oznaczone numerami 1, 2, 4 do 7 oraz 16 do 20. Trzy następne bloki (numery 3, 8 i 9) zostały przekazane lokatorom w lutym i marcu 1984 r. Średnio co miesiąc oddawano jeden budynek. Były to ostatnie planowane wówczas budynki mieszkalne w tym rejonie. W tym czasie trwały już intensywne prace budowlane na piątym osiedlu winiarskim – Kazimierza Wielkiego. Trudności sprawiało przygotowanie łąw fundamentowych na miękkim w tej okolicy podłożu. Czas zrealizowania pozostałych prac budowlanych od wykonania fundamentów do opuszczenia budynku przez ostatnich robotników skrócono dzięki dobrej organizacji pracy do 3 miesięcy.¹⁰⁹ W r. 1984 udało się ukończyć bloki oznaczone numerami: 20, 22, 24, 26, 28, 35, 37, 39, 41, 43, 45 oraz część budynku numer 47. Pozostały jego segment przekazano lokatorom dopiero w styczniu następnego roku. Rok 1985 przyniósł ponadto ukończenie bloków o numerach 13, 15, 17, 32, 34, 36, 38, 40, 47, 49 i 51. Wśród oddanych w tym czasie na osiedlu budynków, znalazł się 40-rodzinny dom z mieszkaniami rotacyjnymi wybudowany ze środków WZO „Polanii” i przeznaczony dla jego pracowników. Bezpośrednio do niego przylegał drugi blok, w którym mieścił się hotel pracowniczy dla części załogi zakładu. Fabryka oddała w 1985 r. na potrzeby swoich pracowników łącznie 95 mieszkań

¹¹⁰ Rekordową liczbę domów mieszkalnych na Osiedlu Kazimierza

¹⁰⁸ O przyjęciu uchwały Komitetu Osiedlowego zob.: Sa GSM, sygn. 386, Protokół z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w Gnieźnie z dnia 24.12.1984r. Ogródek jordanowski na Osiedlu Piastowskim powstał w 1986 r. W tym samym czasie uchwalony został również plan zagospodarowania terenów zielonych na Os. Kazimierza Wielkiego – zob.: Sa GSM, sygn. 388, Protokół z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w Gnieźnie z dnia 19.05.1986r.

¹⁰⁹ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 31 (284) z 22.07.1984r.

¹¹⁰ tamże, nr 17 (323) z 26.04.1985r. Przekazanie przez Spółdzielnię Mieszkaniową dokumentacji technicznej budynku i węzła ciepłego, a tym samym rozpoczęcie inwestycji nastąpiło październiku 1984 r. – Sa GSM, sygn. 386, Protokół nr 42/84 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej z dnia 26.10.1984r., tamże, sygn. 387, Protokół nr 16/85 z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej z dnia 10.04.1985r.

Wielkiego oddano do użytku w r. 1986, kiedy powstały budynki oznaczone numerami: 1 do 6, 8, 10, 12, 14, 16 do 18. Rok później ukończono jeszcze domy pod numerem 19, 23, 25 i 27. Tym samym zakończono zasadniczy zręb planu dotyczący budowy części mieszkalnej osiedla. W rejonie Winiar zajęтым przez Osiedle Kazimierza Wielkiego zachowano aleję kasztanową i niewielkie jezioro. Początkowo planowano zostawić również budynek mieszkalny zajmowany niegdyś przez rodzinę Jana Osiki, przejęty przez Państwowe Gospodarstwo Rolne w Winiarach, a następnie przekazać go Gnieźnieńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. Zamierzano w nim zorganizować osiedlowy dom kultury lub żłobek. Ostatecznie jednak koszty adaptacji, którą oszacowano na 12 – 15 mln złotych okazały się zbyt wysokie i dom rozebrano, podobnie jak stojące w sąsiedztwie budynki gospodarcze.¹¹¹

Po zakończeniu realizacji budowy osiedli mieszkaniowych na Winiarach, w części wschodniej „A” znajdowało się 2600 mieszkań, zaś w części zachodniej „B” – 1840 mieszkań.¹¹² Już wówczas sposób zabudowy osiedla wywoływał liczne kontrowersje, zarówno wśród budowlanców, jak i pośród mieszkańców. W czerwcu 1986 r., podczas wyjazdowego kolegium wojewody, dyrektor Wydziału Budownictwa Urzędu Wojewódzkiego Mariusz Kołodziejski proponował, by jak najszybciej dokonać analizy możliwości poszerzenia budownictwa mieszkaniowego na Winiarach w paśmie północnym. W jego opinii osiedla w tej części Gniezna zbudowano nieporządnie, a strefę „B” *„wręcz rozbabrano. Winiary w obecnym kształcie są spełnieniem najgorszych wzorów urbanistycznych. Przestrzeń pod zabudowę została zagospodarowana bezładnie i przypadkowo. Bloki zdają się stać tam, gdzie popadło, drogi biegną w kierunkach przeciwnych do tych jakimi podążają ludzie.”* I dalej – *„marnotrawstwo przestrzeni na Winiarach polega na tym, że bloki mieszkalne i inne budynki umieszczone zostały w taki sposób, że w wolnej przestrzeni pomiędzy nimi właściwie nic nie można już zrobić.”*¹¹³

¹¹¹ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 27 (241) z 2.10.1983r.; tamże, nr 48 (301) z 23.11.1984r. Nieudane próby ratowania „dworku” z przeznaczeniem go na dzielnicowy ośrodek kultury podejmował redaktor „Przemian” Jerzy Kałwak.

¹¹² tamże, nr 2 (216) z lutego 1983r.

¹¹³ tamże, nr 24 (382) z 13.06.1986r.

J. Kałwak, autor artykułu przytaczający opinię M. Kołodziejskiego podkreślał, że poglądy i propozycje przez niego przytaczane były osądem budowlanów a nie mieszkańców. Tym niemniej w latach następnych powstały jeszcze nieliczne budynki „zagęszczające” dotychczasową zabudowę. W 1990 r. oddano do użytku blok oznaczony numerem 7, a w r. 1995 stojące w pobliżu domy numer 9 i 11. Trwała już wówczas budowa bloku oznaczonego numerem 53, położonego niemalże po przeciwnej stronie osiedla. Kolejne części tego obiektu oddawano do użytku w latach 1995 – 1997. Po r. 2000, w pobliżu ul. Biskupińskiej, wybudowano jeszcze 2 szeregowce domów jednorodzinnych. Pierwszy z nich z posesjami oznaczonymi numerami parzystymi od 42 do 52 oddano w kwietniu 2001 r., drugi zaś o numerach parzystych od 66 do 80 w maju i lipcu 2003 r.¹¹⁴ Do r. 2007 budowano najnowszy na Winiarach obiekt budownictwa wielorodzinnego – blok oznaczony numerami od 28 do 32 na Osiedlu Władysława Łokietka. Mieszkania w nim oferowano zainteresowanym już w 2000 r. Decyzję o rozpoczęciu budowy segmentu „E” planowanego budynku Zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej podjął we wrześniu 2002 r.¹¹⁵ Wartość prac jakie miały być wykonane do końca roku wynosiła 100 tys. złotych. Sprzedaż zarówno mieszkań, jak i lokali użytkowych na parterze budynku szła dużo gorzej niż początkowo przewidywano. Z tego względu już w 2003 r. projekt budynku postanowiono skorygować i zdecydowano o zmniejszeniu liczby planowanych kondygnacji. Rozpatrywano również możliwość indywidualnego ogrzewania sprzedawanych lokali gazem. W listopadzie 2003 r. wstrzymano inwestycję do czasu znalezienia chętnych na mieszkania. W sierpniu 2005 r. zdecydowano się wznowić inwestycję pomimo że na projektowanych 17 mieszkań było zaledwie 9 chętnych, a spośród 3 lokali użytkowych, jedynie 2 znalazły nabywców. Zarząd Spółdzielni podkreślił jednak, że umowa z wykonawcą podpisana zostanie dopiero po zawarciu ustaleń z przyszłymi właścicielami mieszkań.¹¹⁶ Mimo, że w całym plano-

¹¹⁴ <https://www.sm-gniezno.pl/go.live.php/PL-H521/wykaz-nieruchosci-data-oddania.html>; dostęp w dn. 3.02.2021r.

¹¹⁵ Sa GSM, sygn. 568, Protokół z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w Gnieźnie z dnia 24.09.2002r.

¹¹⁶ tamże, sygn. 576, Protokół z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w Gnieźnie z dnia

wanym obiekcie znajdowało się zaledwie nieco ponad 100 lokali, to budowano go 8 lat. Inwestycję trudno uznać za sukces komercyjny Spółdzielni Mieszkaniowej.

W obecnych czasach wielkopłytkowe budownictwo mieszkaniowe jest często krytykowane. Najczęściej wymienia się nie najwyższy standard techniczny, nie zawsze staranne wykonawstwo, pozostawiającą wiele do życzenia jakość materiałów, dużą energochłonność budynków, szablonowe rozwiązania architektoniczne, zakładaną krótką – około 50-letnią żywotność obiektów. Pamiętać jednak należy, że technologia wielkiej płyty umożliwiła w krótkim czasie rozwiązanie, przynajmniej części, nabrzmiałych problemów braku mieszkań. W dobie migracji ludności wiejskiej do miast oraz dorastania licznych roczników powojennego wyżu demograficznego, budowa dużych osiedli pozwalała zaspokoić potrzeby mieszkaniowe nowych mieszkańców, najczęściej pracowników rozwijających się zakładów przemysłowych. W przypadku osiedla Winiary jest to szczególnie widoczne. Duży zakład produkcyjny, jakim były WZO „Polania” zatrudniające w szczytowym okresie ponad 4 500 pracowników, stał się kołem zamachowym urbanizacji północnej części Gniezna.

Wybudowanie Szkoły Podstawowej nr 10 na Osiedlu Orła Białego nie rozwiązało wszystkich problemów lokalowych stojących przed oświatą na terenie nowej dzielnicy. Niemalże natychmiast po oddaniu tej-że placówki władze gnieźnieńskie podjęły starania o rozpoczęcie budowy drugiej, która położona być miała w części „B” Winiar. W lutym 1983 r. Prezydent Gniezna Marian Górny ubolewał, że budowa drugiej szkoły w tej części miasta nie została włączona do planu budownictwa ale obiecał, że będzie czynił starania u Wojewody Poznańskiego, by realizację jej rozpocząć w 1984 r.¹¹⁷ W r. 1985 budowa 32-izbowej szkoły podstawowej, którą zlokalizowano na Osiedlu Kazimierza Wielkiego była na tyle zaawansowana, że jej ukończenie zaplanowano na wrzesień 1986 r. Ze względu na rozmiary placówki i narastające coraz bardziej potrzeby, placówkę udostępniano dzieciom etapami. W dniu 17 lutego uczniowie klas

17.11.2003r.; tamże, Protokół z posiedzenia Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej w Gnieźnie z dnia 11.08.2005r.

¹¹⁷ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 60, s. 61.

I, II i III nowej Szkoły Podstawowej nr 12 rozpoczęli naukę w budującym się jeszcze obiekcie. Gotowych było wówczas 13 sal lekcyjnych. Dyrektorem szkoły mianowano Andrzeja Sypniewskiego. Drugi segment budynku gotowy był na rozpoczęcie roku szkolnego 1986/87, którego wojewódzka inauguracja odbyła się w nowo oddanej placówce.¹¹⁸ Przyjęto wówczas uczniów klas I – VII, a pełny skład szkoła osiągnęła w roku następnym. Jeszcze rok trwała budowa sali gimnastycznej, którą uczniom „Dwunastki” przekazano 1 września 1988 r. Towarzyszące jej boiska i obiekty sportowe przygotowywali w kolejnych miesiącach uczniowie, rodzice i nauczyciele wychowania fizycznego.¹¹⁹ Problemem również nagłym jak uruchomienie szkół była kwestia wybudowania żłobków i przedszkoli dla najmłodszych mieszkańców dzielnicy. W 1984 r. na Osiedlu Piastowskim powstało 4-oddziałowe przedszkole na 120 miejsc. Rok później podobnej wielkości placówkę otwarto na Osiedlu Władysława Łokietka. Zakładana budowa żłobków pozostawała w tym momencie w sferze projektów.¹²⁰

W latach 1986 – 1988 powstał zespół dwujezdniowych estakad łączących Winiary z resztą miasta. Miał on być pierwszym etapem budowy trasy „północ – południe”. Jej kolejnym odcinkiem miała być kolejna jezdnia na całej długości ul. 22 Lipca. Na wysokości Osiedla Władysława Łokietka przeprofilowano skarpe tworząc miejsce dla drugiej jezdni. Wzdłuż dalej położonego odcinka ulicy, aż do granicy miasta wykupiono grunty i zniwelowano wzniesienia terenu. Przy budowie nowego naziemnego rurociągu ciepłowniczego między osiedlami Jagiellońskim a Kazimierza Wielkiego ustawiono konstrukcję umożliwiającą przeprowadzenie między filarami dwóch jezdni. Na początku lat dziewięćdziesiątych XX wieku zrezygnowano z budowy trasy między Wiaduktem Solidarności a południową granicą miasta. Nadal jednak planowano poszerzenie ulicy 22 Lipca.¹²¹

Wkrótce po postawieniu pierwszych bloków mieszkalnych i pojawieniu się nowych mieszkańców, władze kościelne zaczęły zabiegać o uzyskanie zgody na wzniesienie na nowym osiedlu kościoła. O wydanie pozwolenia na budowę Kuria Metropolitalna w Gnieźnie wystąpiła

¹¹⁸ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 24 (382) z 13.06.1986r.

¹¹⁹ *Szkoła Podstawowa nr 12 im. prof. Adama Wodźniczki w Gnieźnie*, Gniezno 2006, s. 9-10.

¹²⁰ APPOG, MRN w Gnieźnie, sygn. 62, s. 247; tamże, sygn. 63, s. 52.

¹²¹ www.scyscrapercity.city./Gniezno-inwestycje, dostęp w dniu 7.06.2021r.

do władz wojewódzkich w 1975 r. Pierwsza odpowiedź na wniosek była negatywna, podobnie jak na petycje ponawiane kolejno w latach następnych. Długo oczekiwana zgoda została wydana 24 lutego 1981 r. Kolejnym krokiem było uzyskanie lokalizacji na budowę. Początkowo miało to być miejsce na skarpie późniejszego Osiedla Władysława Łokietka przy wylocie na ul. 3 Maja. Ponieważ usytuowanie to nie spełniało oczekiwań mieszkańców rozwijającego się osiedla, wystąpiono o umiejscowienie kościoła w centrum Winiar w punkcie, w którym dotychczasowy plan perspektywiczny przewidywał wzniesienie centrum handlowego. Udało się wynegocjować z architektem wojewódzkim odstąpienie od pierwotnego założenia i uzyskano zgodę na posadowienie obiektu w nowym miejscu. Po otrzymaniu akceptacji Wojewody Poznańskiego i Ministra Rolnictwa na przeznaczenie gruntów rolnych na cele nierolnicze, władze udzieliły pozwolenia na budowę świątyni. W tym czasie władze kościelne zaczęły organizować nową parafię. Dekret o jej utworzeniu i nadaniu wezwania Błogosławionego Radzyna Gaudentego podpisał 12 maja 1981 r. Prymas Stefan Wyszyński, a wszedł on w życie 1 lipca tego roku. Do końca sierpnia wybudowano tymczasową kaplicę, którą w dniu 30 sierpnia poświęcił biskup sufragan Jan Michalski, dziękując władzom miasta za owocną współpracę. Sylwetkę patrona parafii przedstawił wiernym ks. dr Marian Aleksandrowicz z gnieźnieńskiego Archiwum Archidiecezjalnego.¹²² W dniu 15 września probostwo w parafii objął ks. Zbigniew Kapturczak. Równocześnie trwał wybór projektu architektonicznego kościoła i towarzyszącego mu domu parafialnego. Pierwszą koncepcję przygotowali poznańscy architekci Maria i Jerzy Godlewscy. Nie uzyskał on jednak akceptacji Kurii Metropolitalnej. Przedstawiła ona rysunek alternatywny architekta Aleksandra Holasa, na który z kolei nie zgadzał się ks. Z. Kapturczak. Obie wersje przedstawiono władzom architektonicznym w celu zaopiniowania. Wojewódzka Komisja Urbanistyczno-Architektoniczna w czerwcu 1982 jednogłośnie zaaprobowała wersję Godlewskich. Projektowana świątynia mogła pomieścić jednorazowo 1500 wiernych. W sierpniu 1982 r. parafia otrzymała decyzję władz miasta Gniezna, w której ustalono miejsce pod budowę kościoła i domu katechetyczno-mieszkalnego. Ostatecznego pozwolenia udzielił Prezydent Gniezna Henryk Jasiński 1

¹²² „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 9 (202) z września 1981r.

czerwca 1983 r. W listopadzie 1983 r. prymas Józef Glemp dokonał poświęcenia fundamentów kościoła i wmurowania pochodzącego z podziemi gnieźnieńskiej katedry kamienia węgielnego, który poświęcony został przez Jana Pawła II.¹²³ W październiku 1987 r. poświęcono część katechetyczną Domu Duszpasterstwa Parafialnego, a rok później jego pozostały fragment mieszczący m.in. biuro parafialne, pomieszczenia zespołu charytatywnego, stołówkę i mieszkania księży. Zdemontowano też wówczas barak, w którym mieszkali dotychczas. W momencie projektowania, pomieszczenia obiektu miały służyć przede wszystkim do nauki religii dzieci z terenu winiarskiej parafii. Po powrocie nauczania religii do szkół, zadania uległy zmianie. W 1990 r. planowano udostępnić wolne pomieszczenia społecznemu liceum ogólnokształcącemu, które zamierzano powołać w Gnieźnie.¹²⁴ Przez pewien okres część sal zaprojektowanych jako lekcyjne służyła młodszym klasom winiarskich szkół podstawowych, które nie mieściły się w budynkach szkolnych. W latach następnych w Domu Duszpasterstwa Parafialnego na Winiarach miały swoją siedzibę Gnieźnieński Klub Katolicki, Biblioteka i czytelnia czasopism katolickich, Prymasowski Instytut Teologiczny, Zespół Charytatywny, ochronka dla dzieci, poradnictwa rodzinne i prawne. Organizowano tu recitale pieśni religijno-patriotycznych, spektakle teatralne, projekcje filmów i próby chóru parafialnego. Ze względu na brak odpowiednio dużej sali na winiarskich osiedlach, wiecznik Domu Duszpasterstwa Parafialnego wykorzystywano za zgodą proboszcza do spotkań o charakterze nie tylko religijnym. Odbywały się tu m.in. spotkania z radnymi miejskimi oraz spotkania organizacji działających na osiedlu.¹²⁵

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych kontynuowane były prace przy budowie świątyni. W 1990 r. zamontowano stalową konstrukcję kopuły. Nad przygotowaniem projektu wnętrza pracowali artysta plastyk Marek Janek i architekt Tadeusz Kowalczyk. W sfinansowaniu tej części inwestycji pomoc miała m.in. część dochodów z organizowanych corocznie festynów parafialnych.¹²⁶ Ukończenie budowy i poświęcenie kościoła nastąpiło 17 grudnia 1995 r., a 5 lat później w dniu 10 grud-

¹²³ tamże, nr 36 (250) z 4.12.1983r.

¹²⁴ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 19 (586) z 11.05.1990r.

¹²⁵ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 36 (551) z 8.09.1989r.; „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 44 (204) z 30.10.1998r.; tamże, nr 46 (206) z 30.11.1998r.; tamże, nr 50/51 (210/211) z 18.12.1998r.

¹²⁶ Przemiany na Szlaku Piastowskim nr42 (609) z 19.10.1990 r.; tamże nr 42 (251) z 15.10.1999 r.

nia miała miejsce jego konsekracja. W czasie obchodów 18-lecia parafii, w 1999 r. biskup Bogdan Wojtuś poświęcił na placu przykościelnym grootę z figurą Matki Boskiej Fatimskiej. W międzyczasie, na osiedlu Orła Białego trwała budowa ufundowanego przez Barbarę Piasecką-Johnson Domu Samotnej Matki, który uroczystie otwarto 20 listopada 1993 r.¹²⁷ Mieściły się w nim 4 oddziały przedszkolne, w tym 1 dla dzieci niepełnosprawnych. Dla przyszłych matek przygotowano 14 pokoi z łazienkami. Opiekę nad pensjonariuszami i obiektem sprawować zaczęły siostry Nazaretanki.¹²⁸ W latach następnych instytucja zmieniała nieco swój profil działania i stała się Domem Matki i Dziecka. Przebywali w nim wówczas podopieczni z Poznania, gdzie odczuwano deficyt miejsc w podobnych placówkach. Tamtejszy samorząd wynajmował z tego powodu miejsca w innych ośrodkach na terenie powiatów ościennych. W r. 2012, po wprowadzeniu nowej ustawy o pieczy zastępczej, nad gnieźnieńskim Domem zawisła groźba likwidacji. Wprowadzone wówczas przepisy uniemożliwiały dalsze prowadzenie placówki, tak jak było to dotychczas przez władze Poznania. By ośrodek na Winiarach dalej mógł funkcjonować, zgodnie z ustawą, powinien zostać przejęty przez gnieźnieńskie władze powiatowe. Starostwo, prowadzące już dwie podobne placówki zapewniające potrzebną liczbę miejsc dla osób z terenu powiatu, nie było zainteresowane przejęciem kolejnej tego typu instytucji. Dom Matki i Dziecka zlikwidowano więc z końcem 2012 r. Jednakże już w styczniu 2013 r. ponownie wprowadziły się do budynku pierwsze podopieczne. Nowootwarta „stara – nowa” placówka, działająca pod dotychczasową nazwą Dom Matki i Dziecka, była faktycznie domem samotnej matki, tak jak to założono od początku jej działalności. Oficjalnie rozpoczęła ona pracę w kwietniu 2013 r.¹²⁹

Okres przełomu ustrojowego

Zmiana ustroju gospodarczego i wprowadzenie w życie „planu Balcerowicza” pogłębiło kryzys z jakim borykały się duże zakłady przemysłowe. Jednym z nich były WZO „Polania”. Pierwsze oznaki recesji widoczne były już w latach osiemdziesiątych. W warunkach ówczesnych

¹²⁷ *Parafia Błogosławionej Radzyna Gaudentego w Gnieźnie (1981-2006)*, Gniezno 2006.

¹²⁸ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 48 (769) z 26.11.1993r.

¹²⁹ tamże, nr 42 (1001) z 19.10.2012r. i nr 13 (1030) z 29.03.2013r.

braków rynkowych nie stanowiły jednak one dla kierownictwa zakładu większego problemu. Jeszcze w 1987 r. odbywały się uroczyste obchody jubileuszu 15-lecia zakładu. Imprezy z tej okazji organizowano przez cały rok. Powołano specjalny komitet do spraw organizacji obchodów jubileuszu z Leszkiem Rogaczem (w dniu uruchomienia zakładu przecinał on wstęgę wraz z Jolantą Morawską pełniącą aktualnie funkcję I sekretarza Komitetu Zakładowego PZPR).¹³⁰ Już jednak w 1988 r. „Polania” wymieniona została w centralnej ocenie jakości produktów przemysłu jako jedna z firm, które zawodzą oczekiwania klientów. Powodem znalezienia się gnieźnieńskiego przedsiębiorstwa na niechlubnej liście było „wrzucenie go do jednego worka” z fabryką w Dobrzycy koło Pleszewa, która przez pewien okres czasu była filią „Polanii” a produkowała gorsze wyroby. Zdawano sobie jednak już wówczas sprawę z wysokiej materiałochłonności produkcji zakładu z Winiar, zbyt dużej ilości produkcji wadliwej, znacznej płynności kadr oraz małej ilości wprowadzanych nowych wzorów i modeli obuwia.¹³¹ W ciągu kolejnych lat objawy kryzysu zamiast zanikać, pogłębiały się. W r. 1990 zakłady nie przynosiły jeszcze strat, ale rozpoczęto już realizację programów oszczędnościowych. W r. 1991 mimo zwolnień i redukcji załogi do 2300 osób, straty fabryki przekroczyły kwotę 26 mln 500 tys. zł. Zakład zaczął wyzbywać się nieruchomości, które były zbędne do bieżącej produkcji. We wrześniu 1991 r. władze miejskie wyraziły wolę przejścia mienia wraz z dwoma budynkami mieszkalnymi, położonymi u zbiegu ulic 22 Lipca i Spichrzowej.¹³² W roku następnym pracowano już nad projektami, które miały uchronić firmę przed upadłością. Receptą zapewniającą dalszą działalność zakładu miała stać się jego szybka prywatyzacja. Proces prywatyzacyjny nie przebiegał jednak najlepiej. Długi w dalszym ciągu rosły, a banki odmówiły udzielania kredytów na bieżącą działalność.¹³³ W dalszym ciągu zwalniano pracowników. Zgodnie z porozumieniem grupowym zawartym w dniu 14 kwietnia zwolnienia miały objąć 300 osób. Limit ten został przekroczony na początku lipca. Gdyby w tym czasie fabryka uzyskała kredyt i wznowiła

¹³⁰ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 8 (418) z 20.02.1987r.

¹³¹ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 38 (500) z 16.09.1998r.

¹³² Archiwum Zakładowe Urzędu Miejskiego (dalej: AZ UM) w Gnieźnie, sygn. 43/2, s. 392.

¹³³ Znaczną część zadłużenia stanowiły zobowiązania wobec pracowników. Zakład potraçał od wynagrodzeń składki na PZU (ubezpieczenia na życie, rodzinne, od następstw nieszczęśliwych wypadków), ale ich nie odprowadzał – „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 21 (742) z 21.05.1993r.

produkcję, dalsze zwolnienia mogłyby ograniczyć się do 10 – 12% załogi. Równocześnie nie było szans na zapewnienia pracownikom rytmicznych i pełnych wypłat. W czerwcu 300 zwolnionych pracowników nie otrzymało odpraw, w maju załoga otrzymała 50% należnych wynagrodzeń, w czerwcu wypłaty nie było wcale, w lipcu Opieka Społeczna udzieliła każdemu pracownikowi zapomogi zwrotnej. Kasa Zapomogowo-Pożyczkowa nie wypłacała pieniędzy, bowiem zadłużony w niej na sumę 1 mld złotych zakład nie spłacał swojego długu. W dniu 1 lipca miejsce dotychczasowego dyrektora Stanisława Gromadzkiego zajął dyrektor komisaryczny Janusz Dąbrowski. Sytuacja jednak nadal nie zmieniała się. Zdesperowani pracownicy rozpoczęli w dniu 28 lipca strajk okupacyjny. Protestujący domagali się wypłaty zaległych wynagrodzeń, uregulowania długu w kasie zapomogowo-pożyczkowej oraz należności w PZU i odwołania J. Dąbrowskiego. Wojewoda W. Łęcki odrzucił żądania, proponując wypłatę po raz ostatni zapomogi zwrotnej z Opieki Społecznej. Skutkiem obraźliwej zdaniem strajkujących propozycji, było wysunięcie podczas spotkania z Zarządem Regionu NSZZ Solidarność postulatu udzielenia wojewodzie votum nieufności łączące się z odwołaniem go ze stanowiska.¹³⁴ W tej sytuacji w dniu 4 sierpnia 1993 r. wszczęto postępowanie likwidacyjne. Jednym z głównych zadań likwidatora było doprowadzenie do podziału WZO na dwa przedsiębiorstwa. Jednym z nich stać się miała Spółka z o.o., która po cenach preferencyjnych odkupić miała sprzęt od WZO i zatrudnić pracowników zwalnianych ze „starej Polanii”. W październiku 1993 r. stan zatrudnienia WZO „Polania” wynosił 1579 pracowników, a do nowopowstałej „Polanii Sp. z o.o.” przeszło 888 spośród nich. Mimo trudnej sytuacji WZO starały się kontynuować produkcję. Jeśli udałoby się uzyskać kredyt na bieżącą działalność, podpisywano by umowy-zlecenia z pracownikami i produkowano obuwie, aż do wykorzystania pozyskanych środków. Wierzyciele opowiadając się za powstaniem spółki, zgodzili się na umorzenie odsetek od udzielonych przez siebie kredytów oraz kosztów sądowych i egzekucyjnych, a część swoich wierzycielności zamienili na udziały w Spółce. Dyrekcja Spółki wystąpiła do Urzędu Rady Ministrów o dotację budżetową w wysokości 25 mld zł,

¹³⁴ tamże, nr 29 (750) z 16.07.1993r.; tamże, nr 32 (753) z 6.08.1993r.; tamże, nr 33 (754) z 13.08.1993r. Strajk został zawieszony 9.08.1993 r., gdy zarządcą komisarycznym został E. Klim, a „Skórimpeks” przekazał na wypłaty sierpniowe 1 mld zł i 400 mln zł na produkcję eksportową.

na zaspokojenie roszczeń pracowniczych oraz uregulowanie zaległości wobec ZUS. Na początku 1995 r. „Polania” Spółka z o.o. zatrudniała około 900 osób. Produkcja wynosiła wówczas około 12 tys. par obuwia tygodniowo. W celu bardziej szczegółowego badania rynku zamierzano powołać nową Spółkę „Polania-Styl”, która powstać miała na bazie zakładu doświadczalnego macierzystej „Polanii”.¹³⁵ Mimo umarzania większości długów przez władze państwowe oraz udzielanej pomocy finansowej sytuacja „starej” WZO nie ulegała poprawie. Jesienią 1996 r. WZO „Polania” w likwidacji zredukowały zatrudnienie do 3 osób i prowadziły wyprzedaz majątku trwałego i materiałów.¹³⁶ Wobec braku perspektyw, jej likwidator złożył 31 maja 1996 r. wniosek o ogłoszenie upadłości. Kwota zobowiązań przedsiębiorstwa wynosiła na dzień 26 sierpnia 1996 r. łącznie z odsetkami 628 538, 11 zł.¹³⁷ Zadłużenie to nie znajdowało pokrycia w aktywach i brak było możliwości jego spłaty. Aktywa przedsiębiorstwa stanowił wówczas przede wszystkim majątek obrotowy wartości 624 962, 82 zł. Jednakże jego podstawowym składnikiem były należności do ściągnięcia. Z kwoty 399 419, 49 zł realna suma do odzyskania wynosiła zaledwie 42 106, 78 zł. Wartość pozostałych zapasów oraz majątku ruchomego i nieruchomego była zbliżona. Analizując bilans i rachunek wyników Sąd Rejonowy w Poznaniu doszedł do wniosku, że majątek dłużnika nie wystarcza na pokrycie długów. Jednocześnie przedsiębiorstwo utraciło płynność finansową. Wobec powyższego wydano postanowienie o ogłoszeniu upadłości WZO „Polania” w Gnieźnie, niegdyś największego zakładu w regionie.¹³⁸ W kolejnych latach również „Polania” Sp. z o.o. zaledwie wegetowała. Proponowane przez gnieźnieńską wytwórnię obuwie nie zachwycało swoim wzornictwem. Przy napływie znacznych ilości butów importowanych, coraz trudniej było znaleźć odbiorców na produkty „Polanii”. W 1997 r. za pieniądze zakładu nabyto prawo do spółdzielczego mieszkania własnościowego w Swarzędzu, które należeć miało do prezesa Edwarda Klima. W roku następnym wydatkowano jeszcze większą kwotę na zakończenie budowy i umeblowanie

¹³⁵ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 11 (15) z 17.03.1995r.

¹³⁶ Basiński P.: op.cit, s. 43-48; „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 24 (797) z 10.06.1994r.; tamże, nr 29 (802) z 15.07.1994r.; tamże, nr 34 (807) z 19.08.1994r.

¹³⁷ Kwota, podobnie jak następne, podana w wartości po denominacji.

¹³⁸ APPOG, Wielkopolskie Zakłady Obuwia (dalej: WZO) „Polania” w Gnieźnie, sygn. 126, s. 138-140.

mieszkania, choć wiadomo już było, że zabraknie pieniędzy na wypłacenie odpraw ponad 300 pracownikom, którzy zostaną zwolnieni z „Polanii”. Równocześnie niemal pracownicy produkcyjni otrzymali niewielką podwyżkę pensji, za to pracownicy administracyjny uzyskali znaczny wzrost wynagrodzeń. To spowodowało, że załoga straciła zaufanie do swojego szefa. W 1999 r. podczas rozmów trójstronnych między rządem, związkami zawodowymi a pracodawcami „nową Polanię” wpisano na listę 60 zakładów wymagających natychmiastowej pomocy. Zakłady te mogły liczyć na wsparcie w negocjacjach z ZUS w kwestii umorzenia zaległych należności. W firmie doszło do zmiany prezesa. Nowym szefem spółki na miejsce E. Klima został były dyrektor WZO „Polania” Stanisław Gromadzki. Dotychczasowy kierownik działu handlu został równocześnie windykatorem należności. Miało to uchronić zakład przed powierzeniem wyprodukowanego towaru nabywcy, który nie był w stanie za niego zapłacić.¹³⁹ Na przełomie marca i kwietnia 2000 r. Stanisław Kot szef zakładowej „Solidarności” spodziewał się, że firma osiągnie pierwsze zyski. Spółka zatrudniać miała około 430 osób. Nadal wyprzedawano część majątku zakładu, a uzyskane w ten sposób pieniądze przeznaczano na uregulowanie długów. Biurowiec fabryki został zakupiony przez Urząd Skarbowy. W pierwszym kwartale 2000 r. francuska firma Plastiques Gosselin S.A. chciała nabyć halę magazynową. Pieniądze ze sprzedaży miały być częściowo przeznaczone na spłatę zadłużenia w ZUS oraz regulację należności i odpraw pracowniczych. Inna francuska firma LH Europ zainteresowana była kupnem części hali głównej. Równocześnie pertraktacje w sprawie prolongaty terminu spłaty długów prowadzono z Wielkopolskim Bankiem Kredytowym. Nadzieję na możliwość uregulowania wierzytelności dawała prowadzona cały czas produkcja dająca około 50 tys. par obuwia miesięcznie, z których 80% trafiało na eksport. Spółka nadal jednak była poważnie zadłużona, a obsługa zobowiązań pochłaniała większość zarobionych przez zakład pieniędzy. Największymi wierzycielami „Polanii” byli: ZUS (1,5 miliona zł), Urząd Skarbowy (800 tys. zł), Wielkopolski Bank Kredytowy i „Skórimpex”.¹⁴⁰ Pod koniec pierwszego kwartału 2001 r. ponownie stanęła sprawa kolejnej redukcji załogi. Gdyby utrzymać dotychczasowe zatrudnienie na poziomie około 350 osób, firma

¹³⁹ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 22 (231) z 28.05.1999r.; tamże, nr 11 (222) z 12.03.1999r.

¹⁴⁰ tamże, nr 9 (271) z 3.03.2000r.; tamże, nr 41 (303) z 13.10.2000r.

musiałyby produkować co najmniej 30 – 40 tys. par obuwia. Zakład nie miał jednak środków na zakup surowców. Wobec takiego stanu rzeczy przyjmowano tylko te zlecenia, w których kontrahent finansował zakup materiałów. „Polania” z samodzielnego producenta spadła tym samym do roli przetwórcy, a odbiorcy rzadko godzili się na umieszczeniu na obuwiu logo gnieźnieńskiej spółki. W opinii załogi rząd nie wywiązał się ze zobowiązań jakie przyjął na siebie umieszczając „Polanię” na liście 20 firm przemysłu lekkiego, które uzyskać miały pomoc ze strony państwa.¹⁴¹ W następnych miesiącach sytuacja finansowa Spółki nie zmieniła się. Największym problemem fabryki pozostawały długi, szczególnie wobec ZUS, Funduszu Świadczeń Gwarantowanych i pracowników. Ostatecznie w dniu 9 maja 2002 r. Sąd Rejonowy w Poznaniu ogłosił upadłość gnieźnieńskiej „Polanii” Sp. z o.o. Po uprawomocnieniu się decyzji, pracownicy otrzymali z dniem 24 maja wypowiedzenia pracy. Do 19 czerwca trwały prace nad wykończeniem ostatniej partii obuwia przeznaczonej dla odbiorcy z Włoch. Pracę straciło 139 ostatnich pracowników i 11 osób pozostających na urloпах wychowawczych.¹⁴² Zwalniani obuwnicy nie mieli złudzeń, że w najbliższym czasie znajdą inną pracę.

Kryzys gospodarczy nie ominął załogi Państwowych Zakładów Zbożowych. Na początku XX wieku gnieźnieński elewator został przejęty przez grupę „Młyny inowrocławskie”. Niestety, również ta firma nie radziła sobie z trudnościami na rynku. W r. 2008 gnieźnieński elewator zbożowy przeszedł w ręce mogileńskiej firmy „Chemiroł”, jednego z wiodących na polskim rynku dostawców środków ochrony roślin i nawozów sztucznych.

Likwidacja dużych zakładów, których znaczna część załogi mieszkała na Winiarach, powodowały wzrost bezrobocia wśród zamieszkujących dzielnicę. Powodowane przez zmiany gospodarcze przemiany społeczne dotykały nie tylko dorosłych, ale również dzieci. Część dorosłych nie radzących sobie z rosnącymi trudami uciekała w alkohol. Inni, skupieni na robieniu kariery, pracowali coraz dłużej. Jedni i drudzy nie mieli czasu dla swojego potomstwa, które coraz częściej pozbawione rodzicielskiej troski pozostawiane było same sobie, często zaniedbując swoje obowiązki szkolne, a niekiedy wchodząc w pierwsze konflikty

¹⁴¹ tamże, nr 13 (327) z 30.03.2001r.; tamże, nr 34 (348) z 24.08.2001r.

¹⁴² tamże, nr 9 (375) z 1.03.2002r.; tamże, nr 22 (387) z 31.05.2002r.

z prawem. Z myślą o nich, w 1995 r. powstała przy Szkole Podstawowej nr 10 świetlica terapeutyczna. Początkowo czynna była tylko trzy razy w tygodniu w godzinach popołudniowych, ale ze względu na wzrastające potrzeby, od września 1997 r. zaczęła funkcjonować codziennie w godzinach od 14⁰⁰ do 18⁰⁰. W zakresie działalności dydaktycznej, pracownicy świetlicy pomagali dzieciom odrabiać zadania domowe, względnie uzupełniać szkolne zaległości. Zaznajamiano je z zasadami zachowania i wyrażania własnych emocji. W działalności terapeutycznej i profilaktycznej starano się zapobiegać powstawaniu wśród wychowanków mechanizmów ucieczkowych – narkomanii, alkoholizmu i subkultur. Wspólnie z dziećmi i młodzieżą przygotowywano okolicznościowe imprezy, przedstawienia teatralne, organizowano biwaki i wycieczki. Początkowo, wśród dzieci przychodzących do świetlicy przeważały te, które skierowane tu zostały przez pedagogów szkolnych. Z biegiem czasu jednak przeważać zaczęły inne, które przychodziły samodzielnie zachęczone przez swoich rówieśników.¹⁴³

Jednym z zakładów, który przejął część dawnych budynków po WZO „Polania” była firma z kapitałem niemieckim Fehling Polska Sp. z o.o., która rozpoczęła działalność w r. 1994. Zajmowała się ona m.in. produkcją opakowań. W 2005 r. jej dotychczasowe pomieszczenia przy ul. Spichrzowej odkupiła Spółka „Tompla – Koperty” firma z kapitałem hiszpańskim. W częściowo przebudowanym i zmodernizowanym dawnym biurówcu WZO „Polania” w czwartym kwartale 2006 r. znalazł swoją siedzibę gnieźnieński Urząd Skarbowy. W części pomieszczeń należących niegdyś do „Polanii”, od roku 2005 kontynuuje produkcję o podobnym profilu prywatna firma „Witt – obuwie ślubne”. W byłym budynku socjalnym gnieźnieńskiej „Polanii”, w styczniu 1997 r., powstał zakład szwalniczy „Wechta” S.A. Produkowano w nim damską konfekcję - m.in. bluzki, kamizelki, sukienki oraz koszule męskie (głównie na rynek niemiecki i holenderski). Firma zatrudniała początkowo około 100 kobiet, ale już po kilku miesiącach planowano wprowadzić dwuzmianowy system pracy i zwiększyć zatrudnienie do 180 osób. Na trudnym gnieźnieńskim rynku pracy był to jeden z niewielu zakładów zwiększających w tamtym czasie zatrudnienie.¹⁴⁴

¹⁴³ tamże, nr 1 (263) z 7.01.2000r.

¹⁴⁴ tamże, nr 6 (113) z 7.02.1997r.

Już w opracowywanych w latach siedemdziesiątych planach przewidywano budowę garaży, które znajdować się miały na obrzeżach osiedli. Na początku lat dziewięćdziesiątych wśród mieszkańców Winiar wzrosła liczba osób posiadających własny samochód i z tego powodu zainteresowanych pozyskaniem miejsc do parkowania. Częściowemu choćby rozładowaniu potrzeb służyć miała budowa garaży zlokalizowanych na zachód od Osiedla Władysława Łokietka. W 1992 r. przygotowano dokumentację na budowę 135 takich obiektów. Podjęto też uchwałę w sprawie oddania w użytkowanie wieczyste właścicielom ułamkowych części gruntu oraz wykupiono teren pod projektowany odcinek drogi dojazdowej.¹⁴⁵ W następnym roku inwestycja została zrealizowana ze środków właścicieli. Duży problem dla posiadaczy pojazdów stanowił również brak miejsc parkingowych. Chcąc poprawić sytuację w tym zakresie uciekano się do różnych rozwiązań. Jednym z nich miało być oddanie w dzierżawę placów pod parkingi przez zarząd Spółdzielni Mieszkaniowej w 1998 r. Nowi użytkownicy nieświadomi obowiązujących w tym zakresie przepisów, nie mogli jednak podjąć działań przed uzupełnieniem niezbędnej dokumentacji.¹⁴⁶ Wydzierżawienie wolnych terenów na terenie osiedli z ich przeznaczeniem na miejsce postojowe dla pojazdów, w niewielkim stopniu poprawiło sytuację zmotoryzowanych mieszkańców Winiar. W r. 2000 głośnym stał się protest mieszkańców bloku nr 19 na Os. Jagiellońskim, którzy nie zgadzali się na usytuowanie w bezpośrednim sąsiedztwie budynku pawilonu handlowego. Niezadowolenie lokatorów wzbudzało ograniczenie i tak już niewielkiej wolnej przestrzeni przy domu, jak i zajęcie miejsca, które ewentualnie mogłoby być wykorzystane pod bardzo potrzebny parking.¹⁴⁷

Osiedla na Winiarach, zamieszkałe przez kilkanaście tysięcy ludzi, dość długo pozbawione były własnych imprez kulturalno-oświatowych, które odgrywałyby znaczącą rolę, w skali całego Gniezna. Początki tego rodzaju działalności sięgają roku 1980, kiedy to w bloku na Osiedlu Orła Białego 3c, w zaadoptowanym mieszkaniu rozpoczął działalność Klub „Pod Reszką”. Tam także powstał Klub Seniora „Piaś”, który w latach następnych kontynuował tutaj swą działalność. Działający

¹⁴⁵ AZ UM w Gnieźnie, sygn. 43/3, s. 234, 236.

¹⁴⁶ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 45 (205) z 6.11.1998r.

¹⁴⁷ tamże, nr 26 (288) z 30.06.2000r.

również dotąd w tym miejscu Klub Osiedlowy przeniesiono na Osiedle Jagiellońskie 46, przy okazji zmieniając jego nazwę na Klub „Pasaż”. W drugiej połowie 1991 r. ponownie zmieniono nazwę klubu na „Jagiellonka”, przenosząc go równocześnie do obiektu, w którym mieściła się filia Biblioteki Miejskiej na Osiedlu Jagiellońskim 29.¹⁴⁸ Jedną z ostatnich imprez kulturalnych, jaka miejsce w Klubie „Pasaż”, była otwarta w lipcu 1991 r. wystawa fotograficzna „Twarze jazzu”. Kolejne wystawy zdjęć przygotowano już w Klubie „Jagiellonka”. Pierwszą z nich była zorganizowana w październiku 1993 r. wystawa prac Henryka Maćkowiaka i Romana Górczaka zatytułowana „Do Yorku po zdrowie”. W 1994 r. prezentowano prace R. Górczaka „Zima w Karkonoszach”, „Pejzaże Wielkopolski”, M. Michałowskiego „Amsterdam” oraz zbiorowe wystawy kilku autorów „Fotografie z tamtych lat” i „Uroki Zimy”. Wymienieni wyżej fotograficy wystawiali tu swoje prace do r. 2000.¹⁴⁹ Poza ekspozycjami prezentującymi dzieła miejscowych autorów, urządzano także wystawy, do udziału w których zapraszano także twórców z innych stron kraju – np. w sierpniu 1996 r. otwarto w „Jagiellonce” ogólnopolską wystawę fotograficzną „Diastar”.¹⁵⁰ W klubie, od 1994 r. można była także uczestniczyć w rozgrywkach tenisa stołowego.¹⁵¹ W jego pobliżu, nieopodal pobliskiego skweru, organizowano liczne imprezy plenerowe – festyny, konkursy, zabawy, cieszące się niezmiernie dużym zainteresowaniem mieszkańców.

Na Winiarach działała również modelarnia mieszcząca się w zaadoptowanych pomieszczeniach piwnicznych bloku na Os. Władysława Łokietka 3c.¹⁵²

Winiarska parafia p.w. bł. Radzyna Gaudentego, z inicjatywy proboszcza ks. Zbigniewa Kapturczaka, wydawała tygodnik „Winnica”. Jej pierwszy numer ukazał się 30 sierpnia 1991 r. Tytuł pisma nawiązywał zarówno do Winnicy Pańskiej jako symbolu Kościoła, jak i do miejsca, w którym gazeta się ukazywała – Winiar jako miejsca gdzie prawdopodobnie już we wczesnym średniowieczu prowadzono uprawę winnej latorośli. Oprócz informacji parafialnych w tygodniku ukazywały się także wiadomości o wydarzeniach z terenu osiedla. Gazeta parafialna i zarazem

¹⁴⁸ www.sm-gniezno.pl, dostęp w dn. 13.05.2021r.

¹⁴⁹ Nielipiński Władysław: *Fotografia gnieźnieńska w II połowie XX wieku*, Poznań 2013, s.204-2005.

¹⁵⁰ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 35 (91) z 30.08.1996r.

¹⁵¹ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 5 (778) z 28.01.1994r.

¹⁵² www.sm-gniezno.pl, dostęp w dn. 13.05.2021r.

osiedlowa ukazywała się do września 2013 r.¹⁵³

W dniu 6 września 1991 r. uruchomiono dla mieszkańców największych blokowisk w Gnieźnie osiedlową telewizję kablową. Początkowo półgodzinny program „Wiadomości z osiedli” nadawany był na kanale MTV w piątki o godz. 17⁰⁰ dla mieszkańców Osiedla Tysiąclecie, a o godz. 18³⁰ dla odbiorców zamieszkałych na Winiarach.¹⁵⁴ W 1996 r. nadawano już codziennie od godz. 17⁰⁰ do 24⁰⁰. W ramach programu emitowano filmy, bajki i reportaże. Trzy razy w tygodniu – w poniedziałki, środy i piątki widzowie mogli obejrzeć półgodzinny „Obiektyw” – program poświęcony informacjom lokalnym, we wtorki i czwartki sport, a co drugą środę „Ekscentryczny Magazyn Muzyczny”.¹⁵⁵

Na winiarskich osiedlach organizowano również imprezy i zawody sportowe. Jednym z ważniejszych wydarzeń o charakterze cyklicznym był Jesienny Bieg Osiedla Winiary. W jego ramach rozgrywano biegi na różnych dystansach dla dzieci i młodzieży, rodzinne oraz długodystansowe.

W pierwszej połowie lat dziewięćdziesiątych na skraju Winiar realizowano kolejną znaczną inwestycję. Był nią III etap budowy drogi szybkiego ruchu prowadzącej przez Gniezno. Rozpoczął się on od zbiegu Trasy 40-lecia PRL oraz ulic 22 Lipca i 3 Maja. Prowadził do rozjazdu w kierunkach na Toruń i Bydgoszcz i dalej do połączenia z dotychczasową drogą do Bydgoszczy w rejonie Państwowego Ośrodka Maszynowego. Długość całości wynosiła 3760 m, w tym odcinek dwujezdniowy między jeziorem Winiary a Osiedlami Orła Białego i Piastowskim – 2400 m. W ciągu drogi planowano wykonanie stumetrowej estakady przy jeziorze, dwujezdniowe wiadukty nad linią kolejową i nad ul. Orcholską oraz dwa przejścia dla pieszych – przy jeziorze oraz u zbiegu ulic 3 Maja i 22 Lipca. W roku 1993 miano wykonać prace polegające na wzmocnieniu palami betonowymi gruntu między początkiem planowanej trasy a obecnym wiaduktem Solidarności, w miejscu dawnego wysypiska śmieci.¹⁵⁶ Wytyczenie przebiegu trasy na wąskim pasie gruntu między jeziorem Winiarskim

¹⁵³ 2007–2021. *Parafia rzymskokatolicka pw. bł. Radzyna Gaudentego w Gnieźnie*, red. Maria Rosołek, Bartłomiej Jacek, Robert Kubicki, Gniezno 2021, s. 107; https://pl.wikipedia.org>wiki>Parafia_bł._Radzyna_Gaudentego_w_Gnieźnie, dostęp w dn. 6.08.2021r.

¹⁵⁴ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 37 (656) z 20.09.1993r.

¹⁵⁵ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 23 (79) z 7.06.1996r.

¹⁵⁶ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 50/51 (720/721) z 18/25.12.1992r.

a osiedlami od początku budziło znaczne emocje wśród mieszkańców. Przeciwnicy takiego usytuowania trasy ustąpili dopiero po zapewnieniu ich przez inwestora, że trasa zostanie oddzielona od osiedli ścianą ekranów dźwiękochłonnych. Obietnicy tej nie spełniono jednak przez kolejne lata. W roku 2000 pojawił się pomysł, by rolę ekranów pełnił ciąg garaży, który oddzielać miał trasę przynajmniej od ulicy Orcholskiej.¹⁵⁷ W 2001 r. Rada Miasta podjęła uchwałę o przekazaniu znajdującego się w tym miejscu gruntu z przeznaczeniem na tę inwestycję. Zbycie terenu pod 71 takich obiektów nastąpić miało w drodze przetargu. Firmę, która miała rozpocząć ich budowę wybrał Społeczny Komitet Budowy Garaży. Cena jaką zaproponował wykonawca, według części zainteresowanych, była znacznie zawyżona. Komitetowi zarzucano także, że opis techniczny miejsca, przez które przechodzić ma droga dojazdowa, różni się znacznie od warunków w terenie. Wobec sporów między Komitetem, wykonawcą a potencjalnymi właścicielami garaży, do lata 2003 r. na budowie niewiele się działo.¹⁵⁸

W r. 1993 podjęto prace nad przygotowaniem terenu pod budowę 4 bloków na Osiedlach Kazimierza Wielkiego i Władysława Łokietka. Jednocześnie zrealizowano 3 obiekty na pierwszym z wymienionych (numery 9, 11 i 53). Przekazano je lokatorom w latach 1995 – 1997. W tym czasie władze zainteresowały się terenami położonymi na północ od Osiedla Kazimierza Wielkiego, które w perspektywie zamierzano przeznaczyć na budowę domów wielorodzinnych dla 6000 mieszkańców. Obszar ten był wówczas całkowicie pozbawiony jakiegokolwiek uzbrojenia, co wpłynęło na przesunięcie terminu rozpoczęcia inwestycji.¹⁵⁹

Lata dziewięćdziesiąte to okres wielu działań zmierzających do uregulowania praw do posiadanych gruntów, ich wymiany, sprzedaży, bądź zakupu. W maju 1991 r. Rada Miejska podjęła uchwałę o przejęciu jako majątku komunalnego mienia Zakładów Mięsnych i Przedsiębiorstwa Wodociągów i Kanalizacji, w tym również tych ich składników, które położone były na Winiarach.¹⁶⁰ W dniu 6 marca 1993 r. władze miejskie

¹⁵⁷ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 6 (268) z 11.02.2000r.; tamże, nr 30 (292) z 28.07.2000r.; tamże, nr 42 (356) z 19.10.2001r. Na Winiarach powstać miało 81 garaży, w tym 10 dla osób niepełnosprawnych.

¹⁵⁸ „Przemiany na Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 31 (448) z 1.08.2003r.

¹⁵⁹ AZ UM w Gnieźnie, sygn. 43/4, s. 101-102.

¹⁶⁰ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 22 (641) z 7.06.1991r.

podjęły uchwałę w sprawie nabycia od Przedsiębiorstwa Państwowego „Polmozbyt” nieruchomości przy ul. 22 Lipca. W dwa miesiące później wymieniono nieruchomości ze Spółdzielnią Mieszkaniową Lokatorsko-Własnościową w Gnieźnie. Spośród gruntów na Winiarach przekazano jej 3 działki przy ul. Lednickiej na Osiedlu Orła Białego i przy ul. Północnej o łącznej powierzchni prawie 20 tys. m². Równocześnie przejęto od Spółdzielni działkę o powierzchni niemalże 15 tys. m² na Osiedlu Łokietka. Celem przyjętej uchwały było uporządkowanie stanu prawnego własności gruntów, na których znajdowały się obiekty należące do spółdzielców, bądź miasta Gniezna.¹⁶¹ Po kilku latach okazało się, że na terenie przekazanym spółdzielni, znajdowały się garaże mieszkańców Osiedla Władysława Łokietka. Ponieważ pobudowane one zostały bez wymaganego zezwolenia, w 2000 r. władze spółdzielni poinformowały właścicieli, że należy uregulować stan prawny posiadanych obiektów, co każdego z nich kosztować miało kilkaset złotych. Po protestach zainteresowanych, wiceprezes spółdzielni Jacek Gierz i wiceprezydent Gniezna Jan Budzyński uzgodnili, że dokonana zostanie ponowna wymiana gruntów między Spółdzielnią a miastem, po której działka na jakiej stoją garaże wróci w gestię samorządu.¹⁶² W roku następnym – 1994, przekazano kooperatywie w użytkowanie wieczyste na 99 lat grunty przy ul. Lednickiej. Budynki postawione na tym terenie ze środków Spółdzielni przekazano nieodpłatnie. Uregulowanie prawa do gruntu pod piekarnią należącą do gnieźnieńskiej Spółdzielni Spożywców „Społem” nastąpiło w r. 1995. Zawarcie umowy o oddanie nieruchomości w użytkowanie wieczyste oraz przeniesienie własności obiektów budowlanych nastąpiło bez przetargu oraz bez obowiązku wnoszenia pierwszej opłaty na podstawie uchwał Rady Miejskiej.¹⁶³ W tym samym czasie podjęto decyzję o przystąpieniu miasta Gniezna do Spółdzielni Mieszkaniowej Lokatorsko-Własnościowej w Gnieźnie. W okresie budowy osiedli na Winiarach gnieźnieńskie Zakłady Mięsne wniosły wkład budowlany do Spółdzielni i będąc jej członkiem uzyskały spółdzielcze prawo do lokali – m.in. sklep na Osiedlu Kazimierza Wielkiego 7. Po upadku Zakładów Wojewoda Poznański przekazał ich mienie władzom miejskim. Rada Miasta chcąc

¹⁶¹ AZ UM w Gnieźnie, sygn. 43/4, s. 282-283.

¹⁶² „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 11 (325) z 16.03.2001r.

¹⁶³ AZ UM w Gnieźnie, sygn. 43/8, s. 187-188, 363.

korzystać z prawa do lokali użytkowych po byłej rzeźni zdecydowała o wstąpieniu w poczet członków Spółdzielni.¹⁶⁴ Na obrzeżach Winiar w r. 1996 sprzedano grunt przy ul. Orcholskiej dotychczasowym dzierżawcom oraz przekazano nieodpłatnie w użytkowanie wieczyste tereny, na których znajdowały się już wówczas Pracownicze Ogrody Działkowe. Na terenie Winiar były to ogrody im.: „1000-Lecia”, „Leszka Białego”, „Polania”, „Piastów” i „Pszczółka Maja” o łącznej powierzchni prawie 40,5 ha. Teren użytkowany przez POD przy ul. Orcholskiej przekazano nieodpłatnie Polskiemu Związkowi Działkowców dopiero w 2000 r.¹⁶⁵ Nieruchomość przejętą w 1993 r. od byłego Przedsiębiorstwa Państwowego „Polmozybyt” postanowiono sprzedać w drodze przetargu w 1999 r. W roku następnym postanowiono sprzedać na takich samych zasadach położone w sąsiedztwie grunty, co poprawić miało możliwości zagospodarowania całego terenu.¹⁶⁶ W przebudowanych obiektach od 2008 r. znalazło swoją siedzibę Centrum Handlowe „Jagoda” oraz sklep „Media-Expert”. Z tyłu centrum powstał skład materiałów budowlanych „Bud-Dar”. W r. 2018 cały kompleks został rozbudowany. Sklep spożywczy przeniesiono do części przy ul. Żnińskiej, a na jego miejscu znalazł się punkt handlowy z akcesoriami sportowymi Decathlon.

Nowy wiek na Winiarach

W roku 1999 Zarząd Miasta nie przewidywał żadnych inwestycji na Winiarach. Zdaniem prezydenta miasta Bogdana Trepińskiego, dzielnica ta wyposażona była w pełną infrastrukturę podziemną (kanalizację sanitarną i deszczową, instalację gazową, energetyczną, telefoniczną i kablową) oraz twarde nawierzchnie ulic i chodników. W latach poprzednich zbudowano je w znacznej mierze ze środków pochodzących z podatków płaconych przez wszystkich mieszkańców Gniezna, w tym również pochodzących z bardziej zaniedbanych dzielnic miasta. Obowiązkiem władz miejskich jest inwestowanie na tych właśnie obszarach, bardziej zanie-

¹⁶⁴ tamże, sygn. 43/9, s. 183-184.

¹⁶⁵ tamże, sygn. 43/11, s. 416; tamże, sygn. 43/17, s. 260-261. Obchody jubileuszu 15-lecia Pracowniczych Ogrodów Działkowych Winiary uroczystie świętowano w sierpniu 1995r. Wyróżniający się działacze – działkowcy otrzymali wówczas srebrne i złote odznaki „Zasłużony Działkowiec”. Nagrody przyznano również właścicielom najładniejszych działek – „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 36 (143) z 5.09.1997r.

¹⁶⁶ AZ UM w Gnieźnie, sygn. 43/16, s. 107-108; tamże, sygn. 43/18, s. 69-70.

dbanych pod względem rozwoju infrastruktury. Większość zadań na Winiarach spadała w tej sytuacji na barki spółdzielni mieszkaniowej, która nie zawsze była w stanie z nimi sobie poradzić.¹⁶⁷ Ostatecznie, na początku 2000 r., po przekształceniu ul. Orcholskiej w drogę powiatową, ze środków gnieźnieńskiego Starostwa Powiatowego, przystąpiono do budowy chodnika po lewej stronie jezdni, od Os. Piastowskiego do przychodni Asklepios. W tym samym roku planowano również rozpocząć prace przy ul. Biskupińskiej.¹⁶⁸

Rok 2001 przyniósł nowe regulacje prawne w zakresie działalności spółdzielni mieszkaniowych. Z punktu widzenia przeciętnego najemcy mieszkania lokatorskiego, najistotniejsza była możliwość wykupu zajmowanego lokum na własność za niewielką część jego wartości rynkowej. Duża część spółdzielców skorzystała z pojawiającej się okazji. Jednakże w Gnieźnie, borykającym się ze strukturalnym bezrobociem, nie wszyscy mogli sobie pozwolić na taki wydatek, nawet po bardzo korzystnych warunkach. O możliwościach wykupu mieszkań szeroko informował m.in. gnieźnieński poseł Paweł Arndt. Na Winiarach punkt konsultacyjny został zorganizowany w Wieczerniku Parafii p.w. bł. Radzyna Gaudentego.¹⁶⁹

We wrześniu 2004 r., po uprzednim zrzeczeniu się prawa wieczystego użytkowania gruntu przez Spółdzielnię Mieszkaniową, miasto Gniezno przejęło zabudowaną nieruchomość na Osiedlu Kazimierza Wielkiego 21.¹⁷⁰ W bloku tym znajdowały się mieszkania socjalne, pozostające w dyspozycji Urzędu Miejskiego. W 2005 r. miasto sprzedało prywatnym inwestorom dwie działki położone u zbiegu torów kolejowych i ul. 22 Lipca.¹⁷¹ W tym samym roku we wrześniu, miasto zbyło kolejny grunt położony na drugim końcu Winiar, między ul. 22 Lipca a drogą tranzytową do Bydgoszczy (późniejszą Trasą Zjazdu Gnieźnieńskiego).¹⁷² Działkę kupił prywatny przedsiębiorca z przeznaczeniem na działalność gospodarczą. Miesiąc później sprzedano kolejne dwie działki prywatnym inwestorom – jedną na Osiedlu Łokietka a drugą przy ul. Orcholskiej.¹⁷³ W maju 2006 r. pozbyto się dwóch działek przy ul. 22 Lipca 83, które

¹⁶⁷ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 18 (227) z 30.04.1999r.

¹⁶⁸ tamże, nr 6 (268) z 11.02.2000r.

¹⁶⁹ tamże, nr 13 (327) z 30.03.2001r.; tamże, nr 35 (349) z 31.08.2001r.

¹⁷⁰ AZ UM w Gnieźnie, sygn. 110/27.

¹⁷¹ tamże, sygn. 110/36.

¹⁷² tamże, sygn. 110/40.

¹⁷³ tamże, sygn. 110/41.

nabywcy zamierzali przeznaczyć na prowadzenie działalności usługowej oraz dwóch parceli przy ul Wodnej 16.¹⁷⁴ Podobne uchwały o zbyciu przez władze miejskie konkretnych działek pojawiały się również w latach następnych. Najczęściej było to przeniesienie tytułu własności na dotychczasowego użytkownika wieczystego. Sprawa taka miała miejsce m.in. w marcu 2007 r., gdy w podobnych okolicznościach przekazano w drodze bezprzetargowej zabudowaną pawilonem handlowo-usługowym posesję na Osiedlu Władysława Łokietka 26.¹⁷⁵

Na terenach położonych na północ od linii kolejowej prowadzącej do Skoków, włączonych do miasta w 1977 r., do początków r. 2002 nie prowadzono większych inwestycji. W 1992 r. zlikwidowano gnieźnieński Państwowy Ośrodek Maszynowy znajdujący się u wylotu ul. 22 Lipca. Zakład powstał 1 kwietnia 1954 r., a ponad trzy lata później – 1 lipca 1957 r. włączono do niego Warsztaty Naprawcze PGR w Gnieźnie, znajdujące się przy ul. Dąbrówki 23. W okresie świetności, który POM przeżywał w latach osiemdziesiątych, pracowało w nim około 400 osób. Trudności ekonomiczne zakład zaczął przeżywać (podobnie jak wiele innych) od początku transformacji ustrojowej. Z końcem kwietnia 1992 r. rozwiązano z pracownikami umowy o pracę. Zwalnianym wypłacono jedynie wynagrodzenia, a na przysługujące odprawy zabrakło pieniędzy. Komornik sądowy zajął mienie ruchome zakładu na poczet roszczeń pracowniczych. Prokurator postawił likwidatorce zakładu Bolesławie K. akt oskarżenia zarzucając jej, że w okresie od czerwca do września usunęła spod zajęcia komorniczego sprzęt wartości ponad 416 mln zł – m.in. elementy rusztowań, tokarki, prasę hydrauliczną, frezarkę i podajnik drutu. Oskarżona broniła się twierdząc, że za uzyskane środki spłaciła zadłużenie wobec banku, choć prawo nakazywało jej w pierwszej kolejności spłacić zobowiązania wobec pracowników.¹⁷⁶ W roku 2007 w miejscu dawnego POM-u powstał Euroverlux – firma z kapitałem francuskim produkująca ozdobne opakowania szklane. W ciągu pierwszych 10 lat swojej działalności zbudowała ona tutaj zupełnie nowe hale produkcyjne i magazynowe.

¹⁷⁴ tamże, sygn. 110/52, s. 204-205, 389-390.

¹⁷⁵ tamże, sygn. 124/9, s. 17.

¹⁷⁶ „Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej”, nr 36 (7757) z 3.09.1993r.

Pod koniec XX wieku nastąpiły ciężkie czasy dla 2 linii kolejowych przechodzących przez stację Gniezno-Winiary: nr 377 do Sławy Wielkopolskiej i nr 281 do Nakła. W 1995 r. wycofano kursy pasażerskie do Sławy, a w r. 2000 także w kierunku Nakła. W tym samym czasie zawieszono również ruch towarowy na linii 377. Dopiero w 2007 r. Operator Logistyczny Paliw Płynnych Sp. z o.o. na własny koszt wyremontował odcinek między Gnieznom a Rejowcem przywracając kursowanie cystern z paliwami płynnymi. W latach 2017 – 2019 przeprowadzono ponowny gruntowny remont trasy od stacji Gniezno Winiary do Rejowca, ale ruchu pasażerskiego nie przywrócono. Na linii odbywają się jedynie niekiedy przejazdy turystyczne będące lokalną atrakcją dla miłośników kolejnictwa.

Na początku XXI wieku pojawiła się realna propozycja umiejscowienia w Gnieźnie nowoczesnego hipermarketu. Planowana budowa budziła w mieście wielkie emocje, zwłaszcza wśród miejscowych kupców, którzy nieco wcześniej podjęli próbę budowy centrum handlowego usytuowanego przy ul. 22 Lipca.¹⁷⁷ W grudniu 2001 r. Urząd Miejski w Gnieźnie otrzymał oficjalną ofertę firmy „Polimeni International”. Inwestor zamierzał kupić teren między ulicami Pałucką a 22 Lipca, by zbudować w tym miejscu hipermarket spożywczy o powierzchni około 7 tys. m², galerię handlową na 35 – 45 sklepów o zbliżonej powierzchni oraz kompleks rozrywkowy z 4 lub 6 kinami na powierzchni około 2000 metrów kwadratowych. Niepokój miejscowych handlowców budziło przewidywane oddziaływanie planowanego hipermarketu na ich sklepy. Z analiz sporządzonych dla Urzędu Miejskiego wynikało, że spadku obrotów należało się spodziewać w ponad 50% miejscowych sklepów, a w niecałych 5% spośród nich spadek przekroczyłby 50% obrotów, co doprowadziłoby do ich upadku. Równocześnie nieco ponad 13% sklepów mogło liczyć na wzrost obrotów. W trakcie prac budowlanych pracę znaleźć miało około 100 osób, a w okresie eksploatacji obiektu około 300. Szacowana wysokość podatków, jakie wpływałyby do kasy miejskiej, wynosiła od 600 do 700 tys. złotych rocznie, tj. tyle ile kosztowało roczne utrzymanie Miejskiego Ośrodka Kultury lub 1/3 dotacji do MPK. Gdyby miasto odrzuciło ofertę, wówczas inwestor mógł zwrócić się o przydział terenu tuż

¹⁷⁷ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 8 (374), z 22.02.2002r.

za granicą miasta do gminy Gniezno i wtedy to ona przejęłaby podatki. Pozytywną opinię na temat planów budowy hipermarketu wydała Halina Reszelska – Powiatowy Rzecznik Konsumentów. W swej opinii zwróciła m.in. uwagę na fakt, że bez nowoczesnej sieci handlowej Gniezno może w przyszłości stać się anachronizmem wśród znaczących miast Wielkopolski. Protest przeciwko planom budowy hipermarketu wystosowała do władz miejskich i powiatowych Komisja Emerytów i Rencistów NSZZ Solidarność, domagając się przeprowadzenia w tej sprawie referendum miejsko-gminnego. Podobny sprzeciw do władz samorządowych skierował gnieźnieński oddział Ligi Polskich Rodzin. Przeciwnie budowie, co łatwo zrozumieć, było Stowarzyszenie Przedsiębiorców Gniezna. Zbigniew Hoffmann i Piotr Gruszczyński reprezentujący tę grupę argumentowali, że powstanie hipermarketu w Gnieźnie zwiększy bezrobocie, doprowadzi do spadku zapotrzebowania na usługi reklamowe, komunikacyjne, prawnicze i księgowość. Zmniejszyć się według nich miały wpływy z podatku od nieruchomości, zyski z czynszów w lokalach prywatnych (co prowadzić miało do zmniejszenia ilości środków na remonty kamienic), swoje rynki zbytu tracą okoliczni rolnicy, piekarze, masarze i mleczarnie. Ograniczeniu lub likwidacji ulegną klasy szkolące uczniów w zawodzie sprzedawcy oraz zaniknie sponsoring imprez sportowych i kulturalnych uprawiany dotychczas przez miejscowych biznesmenów. Jednogłośnie przeciwko budowie wypowiedział się Zarząd Powiatowy Polskiego Stronnictwa Ludowego. Szef lokalnych struktur partii Andrzej Bilski obawiał się, że działalność hipermarketu pozbawi środków utrzymania właścicieli straganów i małych sklepików, którzy zajęli się tą działalnością po utracie pracy spowodowanej upadkiem gnieźnieńskich zakładów. Na początku marca pikietę pod Urzędem Miejskim zorganizowali gnieźnieńscy handlowcy. Podczas spotkania Komisji Gospodarki Miejskiej i Promocji 12 marca 2002 r., przedsiębiorcy przedstawili ponownie radnym swoje obawy, równocześnie deklarując, że w przypadku stwierdzenia zapotrzebowania w mieście na kolejny wielkopowierzchniowy obiekt handlowy, są gotowi przedstawić swoją ofertę w oparciu o miejscowych przedsiębiorców i miejscowy kapitał. Nie wszyscy jednak patrzyli na propozycję budowy hipermarketu w tak partykularny sposób, jak robili to dbający przede wszystkim o własne interesy gnieźnieńscy handlowcy. Nieco odmienne

od nich stanowisko zajął Zarząd Cechu Rzemiosł Różnych w Gnieźnie. Względy społeczne, tworzenie nowych miejsc pracy zwiększenie potencjału i atrakcyjności miasta oraz oddziaływanie centrum handlowego w promieniu kilkudziesięciu kilometrów przysporzyć mógł, zdaniem rzemieślników, nowych klientów wszystkim prowadzącym działalność w Gnieźnie. Również znacząca większość potencjalnych klientów była zwolennikami utworzenia na Winiarach nowej placówki. W dniu 15 marca Rada Miasta większością 23 głosów „za”, 10 „przeciw”, przy 1 głosie wstrzymującym się, wypowiedziała się za rezygnacją z zapisu o zakazie budowy hipermarketu.¹⁷⁸ Równocześnie Rada Miasta zdecydowała, że nie będzie zmieniać przyjętego w 1993 r. miejscowego ogólnego planu zagospodarowania przestrzennego. Stowarzyszenie Przedsiębiorców Gniezna i Towarzystwo Kupców Gniezna, przeciwne budowie hipermarketu zaskarżyło uchwałę Rady jako niezgodną z prawem.¹⁷⁹ Przeciwnicy jej wybudowania nakłonili Wojewodę Wielkopolskiego, by korzystając ze swoich uprawnień nadzorczych orzekł nieważność uchwały Rady Miasta. Ta z kolei zaskarżyła rozstrzygnięcie nadzorcze Wojewody do Naczelnego Sądu Administracyjnego uważając, że kwestię lokalizacji obiektów użyteczności publicznej, domów towarowych, salonów sprzedaży, itp. przewidywał już plan zagospodarowania przestrzennego z 1993 r.¹⁸⁰ Zmagania o postawienie obiektu trwały w sumie prawie dwa lata, sama budowa – około pół roku. W północnej części Winiar powstał obiekt o powierzchni 15 400 m². Głównym wykonawcą była firma Budimex Dramex S.A. Największym najemcą powierzchni handlowej był Ahold Polska, który uruchomił hipermarket Hypernova zatrudniający 150 ludzi. W całej galerii zatrudnienie znaleźć miało 300 osób. Obok obiektu przygotowano parking na 600 samochodów. W ramach umowy offsetowej firma „Polimeni” za kwotę 2 mln złotych przeprowadziła w Gnieźnie modernizację 5 boisk szkolnych oraz w miesiącach od lutego do kwietnia 2005 r. wybudowała w swoim sąsiedztwie rondo, które 2 lata później otrzymało nazwę Jacka Kaczmarskiego. W dniu 28 kwietnia nastąpiło uroczyste otwarcie

¹⁷⁸ tamże, nr 2 (368) z 11.01.2002r.; tamże, nr 3 (369) z 18.01.2002r.; tamże, nr 4 (370) z 25.01.2002r.; tamże, nr 6 (372) z 8.02.2002r.; tamże, nr 7 (373) z 15.02.2002r.; tamże, nr 8 (374) z 22.02.2002r.; tamże, nr 10 (376) z 8.03.2002r.; tamże, nr 11 (377) z 15.03.2002r.; tamże, nr 12 (378) z 22.03.2002r. Podczas głosowania 2 radnych opuściło sesję.

¹⁷⁹ tamże, nr 12 (378) z 22.03.2002r.

¹⁸⁰ AZ UM, sygn. 43/21, s. 28-30, 226-227.

i poświęcenie galerii, którego dokonał proboszcz winiarskiej parafii ks. Zbigniew Kaptureczak.¹⁸¹ Położona na Winiarach galeria handlowo-rozrywkowa była pierwszą tego typu placówką na terenie miasta. Pod koniec 2010 r. obiekt częściowo rozbudowano od strony zachodniej. W nowej części znalazł się market z materiałami wyposażenia mieszkań i ogrodu „Jysk”.

W 2005 r. w pobliżu Szkoły Podstawowej nr 12 na Osiedlu Kazimierza Wielkiego powstała nowa placówka handlowa. Był to sklep należący do popularnej sieci „Biedronka”. Oficjalne otwarcie miało miejsce w dniu 30 września 2005 r. Sklep szybko zyskał liczne grono wiernych klientów.

W dniu 30 grudnia 2003 r. Rada Miasta Gniezna przyjęła 2 uchwały w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Pierwsza z nich dotyczyła terenu przeznaczonego pod zabudowę przemysłową, położonego w północno-wschodniej części Winiar między ulicami: Orcholską od strony południowo-wschodniej, Lednicką od południa, 22 Lipca od zachodu i torami kolejowymi do Nakła od strony północno-wschodniej. Druga uchwała przewidywała zlokalizowanie budynków mieszkaniowych wielorodzinnych i usługowych na terenie między ulicami: 22 Lipca od wschodu, Biskupińską od strony południowej, Północną od zachodu i torami kolejowymi do Skoków od północy.¹⁸²

Nad gotowym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego dla terenu zabudowy mieszkaniowej i usługowej Rada Miasta Gniezna dyskutowała podczas XLII sesji w dniu 18 listopada 2005 r. Projekt uchwały wraz z autopoprawką przedstawiła dyrektor Wydziału Architektury i Urbanistyki E. Gulczyńska. Uzyskał on pozytywną opinię Komisji Gospodarki Miejskiej, Promocji i Ochrony Środowiska. Dyskusja, w której udział wzięło 10 radnych nie wniosła merytorycznie nic nowego. Prezydent miasta Jaromir Dziel na jej początku poinformował biorących udział w sesji, że w trakcie sporządzania dokumentacji do opracowania

¹⁸¹ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 6 (528) z 11.02.2005r.; tamże, nr 17 (539) z 29.04.2005r.; tamże, nr 18 (540) z 6.05.2005r. W 2007r. modernizację hipermarketu przeprowadziła francuska spółka Carrefour.

¹⁸² AZ UM w Gnieźnie, sygn. 110/18, s. 13-14, 49-56. Uchwała nr XVIII/171/2003 dotyczyła terenu zabudowy przemysłowej, który w tytule uchwały nazwano „Winiary Południe”, zaś uchwała nr XVIII/172/2003 terenu zabudowy mieszkaniowej nazwanym w tytule „Winiary Północ”.

planu okazało się, iż właścicielem części gruntów po regulacji odszkodowawczej, stał się Kościół. Korzystając z przysługującego im prawa własności, władze kościelne wystąpiły z wnioskiem o możliwość zabudowy części terenu objętego opracowaniem, obiektami przeznaczonymi na cele kultu religijnego. Wniosek o możliwość zakupu gruntów i zlokalizowanie kampusu na terenie objętym opracowaniem, wystąpiła także Szkoła Milenium. Trzecim obiektem, który musiał być uwzględniony w przygotowywanym planie, był wielkopowierzchniowy obiekt handlowy przy ul. 22 Lipca, którego budowa już trwała. Po zakończeniu dyskusji w głosowaniu wzięło udział 23 radnych. Większością 19 głosów „za”, 4 głosach „wstrzymujących się” i brakiem głosów „przeciw” przegłosowano uchwałę w sprawie przyjęcia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego osiedla Winiary Północ w Gnieźnie.¹⁸³ Centrum obszaru objętego planowaniem zamierzano przeznaczyć pod budownictwo mieszkaniowe wielorodzinne. Po obydwu jego stronach zlokalizowane miały być kwartały z zabudową wielorodzinną i usługową. Na terenach znajdujących się na południowo-zachodnim i północno-zachodnim narożniku zamierzano usytuować budownictwo jednorodzinne. Od strony wschodniej wzdłuż ul. 22 Lipca znajdować się miały budynki usługowe i placówki handlowe, zaś za nimi w kierunku centrum osiedla wyznaczono teren pod budownictwo sakralne. Północno-wschodnią część obszaru, na południe od torów kolejowych, zajmowały ogrody działkowe. Na południu, wzdłuż ul. Biskupińskiej, zlokalizowano szeregi garaży i oddzielający je od reszty osiedla Winiary Północ pas zieleni rozciągającej się wzdłuż istniejących linii energetycznych. Na terenie objętym planem mieszkać miało około 6 000 osób.¹⁸⁴

Częściowe uzupełnienie przyjętego w listopadzie 2005 r. planu nastąpiło już niecałe 3 miesiące później – 3 lutego 2006 r. Rada Miasta Gniezna przegłosowała wówczas uchwałę w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, który obejmować miał wschodnią część dzielnicy Winiary Północ – położoną przy ul. 22 Lipca tzw. Galerię Hoffmana.¹⁸⁵ Nieco później, w dniu

¹⁸³ AZ UM w Gnieźnie, sygn. 110/42, s. 18-22.

¹⁸⁴ tamże, sygn. 110/42, s. 208, załącznik nr 1 do uchwały XLII/449/2005 Rady Miasta Gniezna z dn. 18.11.2005r. w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej i usługowej Winiary Północ w Gnieźnie.

¹⁸⁵ tamże, sygn. 110/46, s. 131-133.

12 kwietnia przyjęto plan zagospodarowania przestrzennego dla części przemysłowej dzielnicy określanej jako Winiary-Południe. Obejmowała ona obszar o powierzchni około 56 hektarów, położony między ulicami: Orcholską, Lednicką, 22 Lipca i torami kolejowymi. Na terenie tym przewidziano oprócz zabudowy przemysłowej również usługową i mieszkaniową wielorodzinną. Już wówczas zlokalizowana tu były różne zakłady i obiekty techniczne: Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej i stacja transformatorowa. Uzupełnieniem zabudowy miały być garaże, parkingi i pasy zieleni. Plan został przyjęty bez dyskusji.¹⁸⁶ Jego uzupełnieniem była przyjęta w kwietniu uchwała z czerwca 2006 r. w sprawie zmiany miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, obejmującego obszar na północ od torów kolejowych przy odcinku drogi krajowej nr 5, noszącym od 2 września 2005 r. nazwę Trasa Zjazdu Gnieźnieńskiego. Teren ten miało zajmować budownictwo usługowo-przemysłowe oraz budynki mieszkalne.¹⁸⁷

Rada Miasta Gniezna podczas sesji w dniu 19 października 2006 r. przyjęła *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Gniezna*. W odniesieniu do Winiar przewidywano przygotowanie planu budowy dzielnicy Winiary „C”, która miała być kontynuacją w kierunku północnym zabudowy wielorodzinnej Osiedli Kazimierza Wielkiego i Władysława Łokietka.¹⁸⁸ Obejmować miała powierzchnię 140 hektarów i od zachodu przylegać do rynny glacialnej Strugi Gnieźnieńskiej. Planowano powiązanie komunikacyjne z zachodnią częścią miasta ulicą dwujezdniową ze środkowym pasem zieleni, która przechodziłaby w poprzek rynny. Dopuszczano budowę bloków, których wielkość nie miała przekraczać wysokości najwyższych budynków na dotychczas istniejących osiedlach winiarskich.¹⁸⁹

Istniejący na Winiarach tartak, należący do Wielkopolskiego Przedsiębiorstwa Przemysłu Drzewnego w Poznaniu, które przekształciło się w Przedsiębiorstwo Państwowe Wielkopolskie Tartaki „Witar” funkcjonował do 30 kwietnia 2007 r., kiedy to zakończył swoją działalność i sporządzono bilans jego zamknięcia. Majątek po przedsiębiorstwie zo-

¹⁸⁶ tamże, sygn. 110/48.

¹⁸⁷ tamże, sygn. 110/55, s. 65-68.

¹⁸⁸ *Studium* obejmowało teren, którego część zawarta była w przyjętym w 2005r. miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

¹⁸⁹ AZ UM w Gnieźnie, sygn. 110/60, s. 188-190.

stał w tym samym roku kupiony przez prywatnych inwestorów i podjął na nowo działalność jako Tartak „Eko-Lukios” Gniezno.

W miesiącach maju i czerwcu 2007 r. przyjęto uchwały w sprawie przyjęcia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Jako pierwszą przyjęto koncepcję dotyczącą terenu „Galerii Hoffmana”, obiektu o powierzchni sprzedaży powyżej 2 tys. m² mieszczącego się przy ul. Gdańskiej (dawniej 22 Lipca). Była to część obszaru objętego miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego osiedla Winiary Północ z 2005 r.¹⁹⁰ Choć w latach 2008 – 2009 trwały intensywne prace na terenie obiektu, to do momentu napisania tych słów w 2021 r., wspomniana inwestycja przy ul. Gdańskiej nie została ukończona. Kolejna przyjęta w czerwcu 2007 r. uchwała, dotyczyła zabudowy przemysłowej w drugiej części nowoprojektowanego segmentu dzielnicy – Winiary Południe. Zmieniała ona fragment przyjętej rok wcześniej uchwały dotyczącej tego samego zagadnienia i tego samego terenu. Wcześniej przegłosowana decyzja Rady Miasta została początkowo zaakceptowana przez Wojewodę Wielkopolskiego i skierowana do publikacji. Treść jej w sierpniu 2006 r. ukazała się w *Dzienniku Urzędowym Województwa Wielkopolskiego*. Miesiąc później Wojewoda złożył skargę do Wojewódzkiego Sądu Administracyjnego w Poznaniu o wstrzymanie zaakceptowanej uprzednio uchwały i częściowe jej uchylenie. Zastrzeżenie budziły sformułowania dotyczące dróg i ciągów komunikacyjnych, zarówno terenów kolejowych jak i określonych w planie szerokości jezdni. Wojewódzki Sąd Administracyjny w Poznaniu 5 grudnia 2006 r. stwierdził nieważność spornej części uchwały Rady Miasta Gniezna z kwietnia 2006 r. Po tym rozstrzygnięciu projekt planu oraz rysunek uzupełniono, ponowiono w niezbędnym zakresie wszystkie uzgodnienia i wraz z prognozą oddziaływania na środowisko wyłożono ponownie do publicznego wglądu w kwietniu i maju 2007 r. Do projektu planu nie złożono już wówczas żadnych uwag. Wobec tego w czerwcu 2007 r. Rada Miasta podjęła uchwałę w sprawie zmiany swej poprzedniej uchwały i przyjęcia planu zagospodarowania przestrzennego zabudowy przemysłowej dzielnicy Winiary Południe.¹⁹¹

W kwietniu 2007 r. zarejestrowane zostało Stowarzyszenie „Rodzice – Dzieciom”, którego celem było utworzenie niepublicznej szko-

¹⁹⁰ tamże, sygn. 124/12, s. 162-169.

¹⁹¹ tamże, sygn. 124/14, s. 140-148.

ły katolickiej. Inicjatorami jej utworzenia byli Alina Spiżewska i Jacek Maćkowiak. Zajęcia w nowoutworzonym gimnazjum rozpoczęły się we wrześniu 2007 r. Początkowo chętnych do rozpoczęcia nauki w nowej placówce było 10 uczniów, a grupka nauczycieli entuzjastów zgodziła się w tym czasie pracować bez wynagrodzenia. Swoją siedzibę szkoła używała w domu parafialnym przy ul. Gdańskiej. Placówka funkcjonowała tam do stycznia 2014 r., kiedy to przeniosła się na ul. Orzeszkowej.

W r. 2007 trwała budowa kliniki dentystrycznej na Osiedlu Władysława Łokietka. Kompleks obiektów usługowo-handlowych od strony osiedlowych bloków zyskał inny wygląd, powstała też nowa droga między budynkami, równoległa do ulicy Biskupińskiej.

Początek 2008 r. przyniósł decyzję o rozpoczęciu budowy otwartego kompleksu obiektów sportowych przy Szkole Podstawowej nr 12. Realizacja inwestycji miała być zakończona w r. 2009, a jej wartość szacowano początkowo na kwotę ponad 4 mln 600 tys. zł. W połowie roku dokonano częściowej zmiany planów, a miasto na zbudowanie kompleksu zaciągnęło zobowiązania w wysokości ponad 824 tys. zł. Całość zadania podzielona została na dwa etapy.¹⁹² Budowę centrum sportu ukończono 30 września, a uroczyste otwarcie i poświęcenie nastąpiło 20 listopada 2008 r. Dwa lata później wybudowano w sąsiedztwie boisko Orlik. Obiekt usytuowano od strony sklepu „Biedronka”. Z powodu prowadzenia w Szkole Podstawowej nr 12 klas integracyjnych, powstał pomysł dobudowania do budynku szkolnego szybu windy osobowej. Udało się go zrealizować dopiero w 2012 roku.¹⁹³

W maju 2008 r. Rada Miasta sprzedała działkę przy ul. Żnińskiej z przeznaczeniem „na cele przemysłu i aktywizacji gospodarczej”. Rozszerzając tereny przeznaczone na zabudowę usługowo-przemysłową ta sama Rada przyjęła miesiąc później uchwałę w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenów położonych przy odcinku ówczesnej drogi krajowej nr 5 (dzisiejszej Trasy Zjazdu Gnieźnieńskiego). Obszar przy północnej granicy miasta objęty planem zajmował około 0,3 ha.¹⁹⁴ We wrześniu tego samego roku rozpoczęto prace przy budowie

¹⁹² Uchwała Rady Miasta (dalej: RM) nr XVII/192/2008 z 23.01.2008r.; uchwała nr XXIV/265/2008 z 18.06.2008r.; uchwała nr XXIV/266/2008 z 18.06.2008r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwały>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

¹⁹³ www.skyscrapercity.com./Gniezno-inwestycje, dostęp w dn. 31.05.2021r.

¹⁹⁴ Uchwała RM nr XXII/262/2008 z 20.05.2008r.; uchwała nr XXIV/272/2008 z 18.06.2008r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwały>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

dawnej części „C” dzielnicy Winiary. W dniu 17 września 2008 r. Rada Miasta Gniezna zdecydowała o sprzedaży 28 działek położonych przy ul. Północnej z przeznaczeniem ich na budownictwo jednorodzinne.¹⁹⁵ Wzdłuż linii nowo wybudowanych domów wytyczono ulice: Bolesława Śmiałego, Wacława II i Królowej Jadwigi.

W dalszym ciągu porządkowano sprawy własności poszczególnych gruntów odchodząc od uregulowań prawnych funkcjonujących jeszcze w poprzednim ustroju. W lutym 2009 r. oddano dzierżawcom garaży na Osiedlu Władysława Łokietka w użytkowanie wieczyste ułamkowe części gruntu oraz przyznano im prawo własności tych pomieszczeń.¹⁹⁶ W r. 2010, porządkując kwestie własnościowe na tymże osiedlu, wyrażono zgodę na powiększenie znajdujących się w rękach prywatnych nieruchomości zabudowanych obiektami mieszkalno-usługowymi, w celu polepszenia warunków ich zagospodarowania.¹⁹⁷ Analogiczną uchwałę podjęto w czerwcu 2011 r. Również wówczas sprzedano działki położone na Osiedlu Władysława Łokietka w celu poprawy warunków gospodarowania sąsiednich prywatnych nieruchomości.¹⁹⁸

W dniu 5 maja 2009 r. zmarł budowniczy kościoła na Winiarach i pierwszy proboszcz parafii, ks. Zbigniew Kapturczak. W listopadzie tegoż roku Komisja Emerytów i Rencistów NSZZ „Solidarność” Gniezna i Powiatu podjęła uchwałę o wystąpieniu do Rady Powiatu o nadanie dotychczasowej ulicy Gdańskiej – na odcinku od Wiaduktu Solidarności do skrzyżowania z ulicami Lednicką i Biskupińską nazwy: ulica Księdza Kanonika Zbigniewa Kapturczaka. Byłoby, to zdaniem Komisji, odpowiednim uhonorowaniem zasług zmarłego kapłana.¹⁹⁹ Ostatecznie takie imię otrzymał plac, na którym zlokalizowany jest kościół i dom parafialny.

W maju 2009 r. Rada Miasta Gniezna zajmowała się zatwierdzeniem statutów poszczególnych osiedli w mieście. Przy tej okazji określano, które ulice tworzą poszczególne osiedla wpisując je do załączników właściwych ordynacji. Winiary tworzące Osiedle nr III obejmowało ulice:

¹⁹⁵ Uchwała RM nr XXVI/293/2008 z 17.09.2008r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

¹⁹⁶ Uchwała RM nr XXXII/366/2009 z 4.02.2009r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

¹⁹⁷ Uchwała RM nr L/563/2010 z 26.05.2010r.; uchwała nr LI/581/2010 z 23.06.2010, <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

¹⁹⁸ Uchwała RM nr XI/104/2011 z 22.06.2011r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

¹⁹⁹ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 46 (775) z 13.11.2009 r.

Biskupińską, Gdańską, Lednicką, Orcholską (od skrzyżowania z Wiaduktem Solidarności do torów kolejowych linii Gniezno-Kłecko), Pomowską, Północną, Spichrzową, Wiadukt Solidarności, Winiary, Wodną, Żnińską oraz osiedla: Jagiellońskie, Kazimierza Wielkiego, Orła Białego, Piastowskie i Władysława Łokietka. Przy tej okazji w uchwale zapomniano wymienić ul. Pałucką.²⁰⁰

We wrześniu 2009 r. Prezydent Miasta Gniezna ogłosił przetarg na sprzedaż 16 działek budowlanych położonych przy ul. Północnej. Powierzchnia poszczególnych nieruchomości wahała się od 1053 do 1309 m². Przetarg nie został wówczas rozstrzygnięty i trzeba go było powtórzyć w kwietniu 2010 r. W latach następnych na tym terenie powstały domy jednorodzinne usytuowane przy wyznaczonych później ulicach Bolesława Śmiałego, Królowej Jadwigi i Wacława II oraz przy dotychczasowej ulicy Północnej.

W 2009 r., w sąsiedztwie Galerii Gniezno, firma „Castorama Polska” otworzyła czterdziesty dziewiąty sklep na terenie Polski o powierzchni 4500 m². W tym samym czasie firma „MD Trade Sp.j.” Zofii i Romana Macioszków wybudowała przy ul. Pałuckiej, niedaleko torów kolejowych hurtownię i zakład produkcyjny chemii gospodarczej i kosmetyków.

Po trzydziestu latach od wybudowania osiedli na Winiarach, zaczęła się publiczna dyskusja na temat istniejących warunków bezpieczeństwa pożarowego. Pod wpływem tragedii, jaka miała miejsce na podobnym osiedlu w Kamieniu Pomorskim w 2009 r., dostrzeżono niebezpieczeństwo, jakie zagraża mieszkańcom Winiar. Drogi dojazdowe do budynków, według uczestników dyskusji są zbyt wąskie, a na dodatek zastawione nieprawidłowo parkującymi pojazdami. Praktycznie uniemożliwia to samochodom straży pożarnej bezpośredni dojazd do budynków i prowadzenie skutecznej akcji gaśniczej. Drogi przeciwpożarowe nie posiadały też odpowiedniego oznaczenia. Mieszkańcy osiedli zaczęli domagać się, by zaniedbanie to zostało jak najszybciej naprawione.²⁰¹

W latach 2009 – 2012 u zbiegu ulic Gdańskiej i Trasy Zjazdu Gnieźnińskiego powstały 2 stacje benzynowe. W lutym 2010 r. ukończono budowę należącego do koncernu „Lotos” obiektu położonego po pra-

²⁰⁰ Uchwała RM nr XXXVI/403/2009 z 13.05.2009, <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwały>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²⁰¹ „Przemiany na Szlaku Piastowskim” nr 17 (746) z 24.04.2009 r.

wej stronie drogi do Bydgoszczy, natomiast na początku 2012 r. otwarto położoną w bezpośrednim sąsiedztwie z „Castoramą” stację należącą do firmy „Stat Oil”.²⁰² Największą inwestycją realizowaną w tym czasie była modernizacja oczyszczalni ścieków na południowo-zachodnim skraju Winiar. Przebudowa i modernizacja zarówno części mechanicznej jak i biologicznej zrealizowana była za ponad 70 mln złotych. Prace rozpoczęto w 2010, a zakończono w 2014 r.²⁰³

W r. 2011 zintensyfikowano działania zmierzające do lepszego zagospodarowania gruntów położonych na północ od torów kolejowych. W lutym odkupiono od Spółki „Pradera” Galeria Gniezno (dawna „Polimeni”) nieruchomość przy ul. Pałuckiej z przeznaczeniem jej na drogę dojazdową. Uregulowano tym samym stan prawny działek, które wydzielono wcześniej z prywatnych nieruchomości i przeznaczonych na drogę.²⁰⁴ W listopadzie tego samego roku przyjęto uchwałę o sprzedaży w drodze przetargu gruntu położonego przy ul. Gdańskiej i Pomowskiej, na którym powstać miały obiekty produkcyjne, składowe i magazynowe.²⁰⁵

Rok 2010 upłynął pod znakiem budowy magistrali wodociągowej dla północnej części Gniezna. Była to największa tego typu inwestycja na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat. Wykonawcą była firma „Wodkan”. Celem jej było zapewnienie alternatywnego zaopatrzenia w wodę dla całej dzielnicy i doprowadzenie rurociągu na tereny tzw. Winiar Północ. W następnym – 2011 r., zmodernizowano ulicę Biskupińską, między boiskami przy Szkole Podstawowej nr 12 a ogródkami działkowymi.

Na początku 2012 r. władze miejskie postanowiły przenieść Filię nr 9 Biblioteki Publicznej Miasta Gniezna z należących do Spółdzielni Mieszkaniowej pomieszczeń na Osiedlu Jagiellońskim do sal Gimnazjum nr 4 na Osiedlu Orła Białego. Wzbudziło to zaniepokojenie części mieszkańców, obawiających się pogorszenia warunków przechowywania księgozbioru i pracy placówki. Wiceprezydent miasta Czesław Kruczek zapewnił zainteresowanych, że **przeniesienie filii biblioteki w nowe miejsce nie pogorszy warunków jej pracy ani możliwości korzystania z księ-**

²⁰² www.skyscrapercity.com./Gniezno-inwestycje, dostęp w dn.31.05.2021r.

²⁰³ tamże, nr 33 (814) z 13.08.2010r.

²⁰⁴ Uchwała RM nr VI/34/2011 z 23.02.2011 r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²⁰⁵ Uchwała RM nr XV/152/2011 z 23.11.2011 r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

gozbioru.²⁰⁶

W niedzielne popołudnie 5 sierpnia 2012 r. na Gnieznie przeszła nawałnica połączona z oberwaniem chmury i opadem gradu. Poczyniła wiele szkód, w tym również na Winiarach. Na Osiedlu Piastowskim woda wdarła się do piwnic bloków, zarwała również dach nad jednym ze sklepów obuwniczych w Galerii Gniezno zalewając kilka pomieszczeń. Na szczęście nikomu z pracowników i klientów nic się nie stało, ale straty materialne były duże. Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego wyłączył cały obiekt z eksploatacji do czasu naprawy uszkodzonego dachu.²⁰⁷

W dniu 30 sierpnia 2012 r. na Osiedlu Kazimierza Wielkiego prezydent Gniezna Jacek Kowalski otworzył trzecią w mieście Strefę Aktywizacji Seniora. Na placu w pobliżu sklepu „Biedronka” ustawiono 7 urządzeń umożliwiających prowadzenie ćwiczeń ruchowych. Zamiarem władz miejskich było umożliwienie, przede wszystkim ludziom starszym, czerpania korzyści z ruchu i umiarkowanego wysiłku fizycznego na świeżym powietrzu. Strefę przygotowano kosztem 60 tys. złotych.²⁰⁸

Jesienią 2012 r. Zakład Opieki Zdrowotnej w Gnieźnie poszukując środków na budowę szpitala powziął decyzję o sprzedaży własnościowego prawa do lokalu spółdzielczego na Osiedlu Jagiellońskim, w którym mieściły się: przychodnia, apteka, księgarnia, sklep pasmanteryjny i punkt usługowy. Spółdzielnia Mieszkaniowa wychodząc naprzeciw potrzebom mieszkańców zaproponowała lekarzom przeniesienie przychodni do pobliskiego budynku po Bibliotece Miejskiej, który znajdował się w zasobach spółdzielni. Biblioteka natomiast funkcjonować miała obecnie w szkole na Osiedlu Orła Białego.²⁰⁹ Większość mieszkańców Winiar była stanowczo przeciwna przeniesieniu przychodni w nowe miejsce. W czerwcu 2013 r. Rada Powiatu stosunkiem głosów 22 do 9 wyraziła zgodę na sprzedaż prawa do lokalu za kwotę nie mniejszą niż 3,5 miliona zł, zaznaczając jednak, że nie jest to rozwiązanie najlepsze, a Zarząd Powiatu nadal będzie poszukiwał innych sposobów na pozyskanie środków na dokończenie budowy gnieźnieńskiego szpitala.²¹⁰ Do sprzedaży doszło ostatecznie na początku października 2013 r. Nabywcą okazał się Karol

²⁰⁶ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 7 (992) z 17.02.2012r.

²⁰⁷ tamże, nr 32 (997) z 10.08.2012r.

²⁰⁸ tamże, nr 36 (1001) z 7.09.2012r.

²⁰⁹ tamże, nr 40 (1005) z 4.10.2012r.

²¹⁰ tamże, nr 28 (1045) z 12.07.2013r.

Białecki właściciel sieci sklepów „Twój Market” i „Viki”. Deklarował on, że nie zamierza organizować nowego supermarketu, a nabyty obiekt chce przeznaczyć na wynajem, być może nawet dotychczasowym użytkownikiem.²¹¹ W tym czasie trwał już remont w byłych pomieszczeniach biblioteki. Jego celem była adaptacja lokalu do potrzeb ośrodka zdrowia. Stawki za wynajem dotychczasowych pomieszczeń przychodni, proponowane jesienią 2013 r. przez nowego właściciela obiektu okazały się wyższe niż dotychczasowe, płacone Gnieźnieńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej. W tej sytuacji lekarze pracujący w przychodni zdecydowali o jej przeniesieniu do pomieszczeń na Osiedlu Jagiellońskim 29. Przeprowadzka nastąpiła w 2014 r.²¹²

Mimo upływu lat nadal wymagało załatwienia wiele spraw dotyczących własności terenów, ich dzierżawy oraz spraw służebności przejazdów. Ciągłe wzrastała potrzeba przeznaczania kolejnych gruntów na parkingi, drogi dojazdowe czy do zakładania nowych obiektów produkcyjnych, składowych i magazynowych. Decyzje podejmowane uchwałami Rady Miasta Gniezna w 2012 r. sprowadzały się do porządkowania tego rodzaju zaszczości. Działki przekazywane w dzierżawę odstępowano na okres 9 lat. Tak było w przypadku nieruchomości na Osiedlu Jagiellońskim w marcu tego roku, kiedy to zdecydowano zorganizować w tym miejscu parking. W czerwcu 2012 r. ustanowiono bezterminową odpłatną służebność gruntową umożliwiając dojazd do działek na Osiedlu Władysława Łokietka, a we wrześniu w tym samym celu wydzierżawiono teren w pobliżu uprzednio sprzedanych działek na Osiedlu Jagiellońskim.²¹³ Pierwsze nowe obiekty magazynowe i mieszkaniowo-usługowe zbudowane być miały w rejonie ulic: Gdańskiej i Pomowskiej, zaś drugie – w kierunku centrum miasta.²¹⁴

Na początku kolejnego – 2013 r., podjęto decyzję o zbyciu działki pod budowę garaży przy ul. Orcholskiej. Powierzchnia terenu przeznaczanego na ten cel wynosiła nieco ponad 4000 m² i początkowo planowano na nim wybudować kompleks pomieszczeń dla samochodów osobowych

²¹¹ tamże, nr 41 (1058) z 11.10.2013r.

²¹² tamże, nr 45 (1062) z 8.11.2013r.

²¹³ Uchwała RM nr XX/205/2012 z 28.03.2012r.; uchwała nr XXIV/249/2012 z 20.06.2012; uchwała nr XXV/270/2012 z 26.09.2012r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²¹⁴ Uchwały nr XXVI/279/2012 i XXVI/280/2012 z 24.10.2012r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

składający się z 2 segmentów.²¹⁵ Pięć miesięcy później, w czerwcu 2013 r. Rada Miasta Gniezna dokonała kolejnej zamiany gruntów z Gnieźnieńską Spółdzielnią Mieszkaniową, tym razem leżących przy ulicach Gdańskiej i Lednickiej.

W maju 2013 r. Rada Miasta Gniezna przyjęła uchwałę w sprawie przystąpienia do opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu w rejonie Ronda im. Jacka Kaczmarskiego. Obszar o powierzchni około 9200 m² przeznaczony być miał pod zabudowę usługowo-przemysłową i mieszkaniową. Składał się on z dwóch części. Na pierwszej z nich, położonej wzdłuż torów kolejowych powstać miał w przyszłości kompleks sklepów, natomiast na drugiej obiekt Kentucky Fried Chicken (KFC).²¹⁶ Skład węgla i punkt skupu złomu, położony przy przejeździe kolejowym na ul. Gdańskiej, został zlikwidowany już na przełomie lat 2012/2013. W 2013 r. Rada Miejska wyraziła wolę sprzedaży niezabudowanego gruntu o powierzchni 2,2 ha, położonego przy ul. Pomowskiej. Nieruchomość miała być przeznaczona na budowę obiektów produkcyjnych, składów i magazynów.²¹⁷ Opracowany miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego przyjęty został dwa lata później – 28 stycznia 2015 r. W tym samym roku grunt kupiła firma „Robas”, a w r. 2020 odprzedała go firmie „Toshiba”, która gotowy już obiekt zamierzała przeznaczyć na cele produkcyjno-magazynowe. W niedalekim sąsiedztwie, obok ronda Jacka Kaczmarskiego, w 2020 r. powstał bar szybkiej obsługi należący do sieci KFC.

Grunt położony na przeciwnym końcu Winiar przy ul. Wodnej został sprzedany w marcu 2014 r. Wspólnie ze znajdującą się w sąsiedztwie działką miał on stanowić „jedność gospodarczą”, co ułatwiłoby prowadzoną w tym miejscu działalność ekonomiczną.²¹⁸ W tymże 2014 r. na skrzyżowaniu ulic Gdańska – Biskupińska – Lednicka wybudowano rondo. Była to kontynuacja prac prowadzonych w 2013 r., kiedy to kosztem 900 tys. złotych prowadzono prace, których celem było udrożnienie

²¹⁵ Uchwała RM nr XXIX/348/2013 z 30.01.2013r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²¹⁶ Uchwała RM nr XXXIV/388/2013 z 22.05.2013r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²¹⁷ Uchwała RM nr XXXV/408/2013 z 26.06.2013r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²¹⁸ Uchwała RM nr XLIII/525/2014 z 26.03.2014r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

skrzyżowania ulic: Gdańskiej, Winiary i Biskupińskiej.²¹⁹

Początek r. 2015 przyniósł oczekiwaną decyzję o przystąpieniu do opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w rejonie ograniczonym ulicami Pałucką i Orcholską oraz torami kolejowymi. Powierzchnia objęta planem wynosiła łącznie około 8,6 ha. W uzasadnieniu uchwały zapisano, że opracowanie planu nastąpić ma na wniosek właścicieli części terenów w celu stworzenia na tym obszarze nowych możliwości inwestycyjnych.²²⁰ W ciągu roku podjęto jeszcze 3 uchwały o zbyciu gruntów położonych przy ulicach: Pomowskiej, Gdańskiej i Biskupińskiej z przeznaczeniem ich na zabudowę mieszkaniowo-usługową.²²¹

W przyjętym w r. 2015 planie zagospodarowania przestrzennego w rejonie Ronda im. Jacka Kaczmarskiego wyodrębnione zostały 2 działki, które ze względu na swą wielkość i kształt nie mogły stanowić samodzielnych działek budowlanych. Pragnąc rozwiązać kuriozalną sytuację Rada Miasta Gniezna w lutym 2016 r. przyjęła uchwałę o scaleniu ich z inną działką przeznaczoną do sprzedaży. Połączone 3 działki przeznaczone wspólnie do sprzedaży stanowić miały teren do zabudowy usługowo-mieszkaniowej wielorodzinnej.

W zabudowaniach po zlikwidowanej szkole przyzakładowej WZO „Polania” przy ul. Gdańskiej, początkowo mieścił się Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4 im. Jana Kilińskiego. W 2012 r. został on przeniesiony do obiektu pokoszarowego przy ul. Sobieskiego 20. Władze powiatowe, które były właścicielem nieruchomości zamierzały początkowo obiekt sprzedać, jednakże na jego zakup brak było chętnych. W lutym 2016 r. Rada Powiatu podjęła uchwałę o utworzeniu Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii. Miał on być placówką publiczną dla dzieci i młodzieży zagrożonej niedostosowaniem społecznym, z zaburzeniami rozwojowymi i w funkcjonowaniu społecznym, które wymagają stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy i wychowania oraz specjalistycznej pomocy psychologiczno-pedagogicznej. Początkowo na jego siedzibę zamierzano przeznaczyć pomieszczenia po Schronisku Młodzieżowym przy ul.

²¹⁹ „Przemiany na Szlaku Piastowskim”, nr 41 (1048) z 11.10.2013r.

²²⁰ Uchwała RM nr V/38/2015 z 25.02.2015r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²²¹ Uchwały RM nr IX/58/2015 oraz IX/60/2015 z 27.05.2015r.; uchwała nr XII/97/2015 z 30.09.2015r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

Pocztowej 11. W kwietniu postanowiono jednak, że placówka zostanie umieszczona w nadal niewykorzystywanym budynku likwidowanego Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 4.²²²

W kwietniu 2016 r. podjęto uchwałę w sprawie przystąpienia do opracowania miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu położonego przy ul. Orcholskiej, w sąsiedztwie torów kolejowych. Powierzchnia terenu objęta nim wynosiła około 1,2 ha. Prace nad planem podjęto po wniosku właściciela terenu, który zabiegał o budowę dodatkowego zjazdu z ul. Orcholskiej na swój teren. Uchwałę w podobnym brzmieniu przyjęto ponownie 28 września 2016 r. Tym razem dotyczyła ona jednakże większej powierzchni – 3,8 ha, choć powód jej procedowania był taki sam.²²³ W 2016 r. dwukrotnie jeszcze podejmowano decyzje o zbyciu należących do miasta Gniezna nieruchomości położonych na Winiarach. W czerwcu wyrażono zgodę na sprzedaż działki przy ul. Wodnej, zaś w listopadzie – gruntu przy ul. Północnej.²²⁴

Na początku 2017 r. Rada Miasta Gniezna nadal podejmowała decyzje dotyczące zbycia określonych nieruchomości, najczęściej na cele związane z działalnością gospodarczą lub budową niezbędną do tych celów infrastruktury. W styczniu wyrażono zgodę na sprzedaż nieruchomości położonej w rejonie ul. Gdańskiej. Z wnioskiem o jej nabycie zwróciła się do miasta Gniezna ENEA Operator Sp. z o.o. W związku z tym, że nieruchomość przeznaczona była pod budowę urządzeń elektroenergetycznych sprzedano ją w drodze bezprzetargowej.²²⁵ W kwietniu radni zgodzili się na wydzierżawienie na okres 10 lat innej nieruchomości położonej przy ul. Gdańskiej. W uzasadnieniu uchwały zapisano, że obowiązujące przepisy zezwalają Radzie na podjęcie takiej decyzji, zaś konieczność poniesienia przez najemcę określonych nakładów finansowych tłumaczy dziesięcioletni okres dzierżawy.²²⁶ Zdarzały się również decyzje przejęcia nieruchomości. Podczas sesji w dn. 29 listopada 2017 r. Rada Miasta

²²² Uchwały RP nr XX/134/2016 z 25.02.2016r. i nr XXIII/158/2016 z 28.04.2016r., <http://bip3.wokiss.pl/gnieznop/bip/organy-wladzy-publicznej/rada-powiatu/rejestry-i-ewidencje/rejestr-uchwal-rady-powiatu/tre-uchwa-rady-powiatu-v-kadencji/20161.html>

²²³ Uchwały RM nr XX/212/2016 z 6.04.2016r. i XXVII/285/2016 z 28.09.2016r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwały>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²²⁴ Uchwały RM nr XXIII/245/2016 z 22.06.2016r. i nr XXIX/313/2016 z 30.11.2016r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwały>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²²⁵ Uchwała RM nr XXXII/342/2017 z 21.01.2017r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwały>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²²⁶ Uchwała RM nr XXXVII/387/2017 z 26.04.2017r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwały>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

wyraziła zgodę na nabycie nieruchomości położonej przy ul. Lednickiej. Znajdował się na niej parterowy budynek o powierzchni 218 m², który zamierzano wykorzystać do zorganizowania w nim lokali socjalnych oraz pomieszczeń tymczasowych dla większej ilości osób. Ponieważ zgodnie z obowiązującymi przepisami działalność taka stanowiła zadanie własne gminy Gnieźnieńska Spółdzielnia Mieszkaniowa przekazała obiekt nieodpłatnie.²²⁷

W kwietniu 2017 r. podjęto decyzję o przystąpieniu do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego rejonu ulic Gdańskiej i Spichrzowej o powierzchni około 0,88 ha. Obejmował on teren dawnego boiska szkolnego i kortu tenisowego.²²⁸ Rok później – 26 kwietnia 2018 r., uchwała ta została częściowo zmieniona. Poprawki miały charakter redakcyjny, a ostatecznie plan przyjęto w czerwcu 2018 r.²²⁹ Pod koniec listopada 2017 r. Rada Miasta przyjęła uchwałę w sprawie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego terenu między torami kolejowymi a ulicami Orcholską i Pałucką. Założenia planu opracowywane były od lutego 2015 r. Wniosek o sporządzenie planu złożony został przez firmę „Tartak EKO-Lukios” Beaty i Waldemara Rajczyków. W trakcie opracowania został on rozszerzony o możliwość lokalizacji na tym terenie prywatnego przedszkola, w którym opiekę znaleźć miały dzieci głównie z terenów osiedli Winiary, Róża i Wełnica. Na terenie objętym planem zlokalizowana była również firma „Schlepper Truck & Buss Service”, świadcząca usługi w zakresie pomocy drogowej i naprawy samochodów ciężarowych. Przyjęty plan zagospodarowania przestrzennego umożliwić miał rozwój przedsiębiorczości i pozyskanie nowych inwestorów dla północnej części miasta.²³⁰

Podczas VII sesji Rady Miasta Gniezna w dniu 27 czerwca 2018 r. podjęto dwie uchwały o wydzierżawieniu na okres 15 lat dwóch działek z przeznaczeniem ich na parkingi. Pierwsza, zajmowała wąski długi pas położony po zachodniej stronie ul. Gdańskiej, od rejonu przystanku

²²⁷ Uchwała RM nr XLV/487/2017 z 20.11.2017r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwalny>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²²⁸ Uchwała RM nr XXXVII/390/2017 z 26.04.2017r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwalny>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²²⁹ Uchwała RM nr LIII/576/2018 z 25.04.2018r.; uchwała LVII/629/2018 z 27.06.2018, <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwalny>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²³⁰ Uchwała RM nr XLV/489/2017 z 29.11.2017r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwalny>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

autobusowego na Osiedlu Łokietka, aż za Rondo Winiary. Ogólna powierzchnia działki wynosiła ponad 1,5 ha. Druga z nich o powierzchni przekraczającej 0,3 ha znajdowała się na Osiedlu Jagiellońskim w rejonie byłego przedszkola. Okres dzierżawy na lat 15 uzasadniono koniecznością poniesienia przez inwestora nakładów finansowych i potrzebą amortyzacji poniesionych kosztów. Miasto zgodziło się na udostępnienie terenów ze względu na duże zapotrzebowanie na tereny parkingowe oraz fakt, że władze miejskie nie planowały tego typu inwestycji w rejonie osiedli na Winiarach.²³¹ Podczas tej samej sesji przyjęto miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego w rejonie ulic Gdańskiej i Spichrzowej. Obejmował on obszar około 0,88 ha położony wzdłuż ul. Gdańskiej na południe od Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii. Na terenie tym planowano zlokalizować zabudowę usługową. Powstać w tym miejscu miały obiekty handlowe, usługowe, szkolne i dydaktyczne z pełnym zapleczem sportowo-rekreacyjnym.²³² W listopadzie 2018 r. Rada Miasta wyraziła zgodę na sprzedaż dwóch działek o łącznej powierzchni około 0,1 ha położonych przy ul. Wodnej 18 w strefie zabudowy przemysłowej na terenach z udziałem zieleni.²³³

Podobny charakter miało wszystkie pięć uchwał dotyczących osiedla Winiary, jakie Rada Miasta Gniezna podjęła w r. 2019. Wszystkie dotyczyły zgód na zbycie nieruchomości, bądź lokali mieszkalnych na Osiedlu Władysława Łokietka i Jagiellońskim.²³⁴

W r. 2021 wszczęto postępowanie w sprawie budowy 12-kondygnacyjnego budynku mieszkalnego wielorodzinnego z usługami na parterze. Projekt przewidywał stworzenie 158 mieszkań oraz 152 miejsc parkingowych w podziemnym garażu. Inwestycja od samego początku zaczęła budzić duże kontrowersje, zwłaszcza wśród mieszkańców Osiedla Orła Białego. Podnoszono, że osiedlowe uliczki są zbyt ciasne na przyjęcie poważnie zwiększonego ruchu samochodowego oraz problem zaślonienia widoku mieszkańcom dotychczas istniejących bloków, a także

²³¹ Uchwały RM nr VII/626/2018 i VII/627/2018 z 27.06.2018r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²³² Uchwała RM nr LVII/629/2018 z 27.06.2018r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²³³ Uchwała RM nr II/24/2018 z 29.11.2018r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

²³⁴ Uchwały RM nr X/124/2019, X/125/2019, X/126/2019, X/127/2019, X/128/2019 z 26.06.2019r., <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.

niebezpieczeństwo osunięcia się skarpy.²³⁵

Podczas sesji Rady Miasta Gniezna w dniu 25 sierpnia 2021 r. radni wyrazili zgodę na sprzedaż nieruchomości położonych na Winiarach między ulicą Bolesława Śmiałego od zachodu, niedokończoną galerią handlową Zbigniewa Hoffmanna od wschodu a garażami położonymi wzdłuż ulicy Biskupińskiej od południa. Do zbycia zakwalifikowano trzy działki o łącznej powierzchni ponad 9 hektarów 22 arów. Nawiązując do planu zagospodarowania przestrzennego z 2005 r. budynki zbudowane na sprzedawanym terenie nie mogły być wyższe niż 15 metrów, licząc od gruntu do kalenicy. Wszystkie trzy działki miały nieregularny kształt, wynikający z zaplanowanego wcześniej przebiegu dróg osiedlowych.²³⁶

²³⁵ Wichniewicz Rafał: *Na Winiarach powstanie nowy wieżowiec?*, <https://www.gniezno24.com/gospodarka/item/23718>, dostęp w dn. 15.06.2021r.

²³⁶ Wichniewicz Rafał: *Trzy duże działki pod bloki na Winiarach trafią do sprzedaży*, <https://www.gniezno24.com> dostęp w dniu 3.09.2021 r.

Zakończenie

Winiary są do dziś największym osiedlem mieszkaniowym Gniezna. Najwyższą liczbę ludności osiągnęły w połowie lat osiemdziesiątych, gdy mieszkało tu około 16 400 osób. Pod koniec dekady dynamika przyrostu ludności spadła, natomiast od połowy lat dziewięćdziesiątych nastąpił powolny spadek liczby mieszkańców. Dzielnica zajmująca tereny dawnej wsi, dzięki oddzieleniu od reszty miasta dwoma jeziorami, zachowała swoistą odrębność, w przeciwieństwie do terenów innych miejscowości włączonych w przeszłości w granice administracyjne Gniezna. Po okresie przemian gospodarczych jakie miały miejsce pod koniec XX wieku, na obszarze Winiar nie działają żadne duże zakłady przemysłowe. Dzielnica stała się sypialnią miasta. Realizowane obecnie plany zagospodarowania przestrzennego nie przewidują sytuowania w tym miejscu infrastruktury przemysłowej. Zakłada się natomiast budowę kolejnych domów mieszkalnych, zarówno jedno- jak i wielorodzinnych. Większość z nich powstaje w miejscu nie zrealizowanego do dziś założenia Winiary Północ, obecnie funkcjonującego pod nazwą Nowe Winiary. Miejsce Spółdzielni Mieszkaniowej jako głównego inwestora zajęły obecnie podmioty prywatne.

Fot. 1. Budowa Wielkopolskich Zakładów Obuwia (WZO) Polania. Autor nieznanym. Zdjęcie wykonane w 1971 r. Składnica akt Gnieźnieńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej.

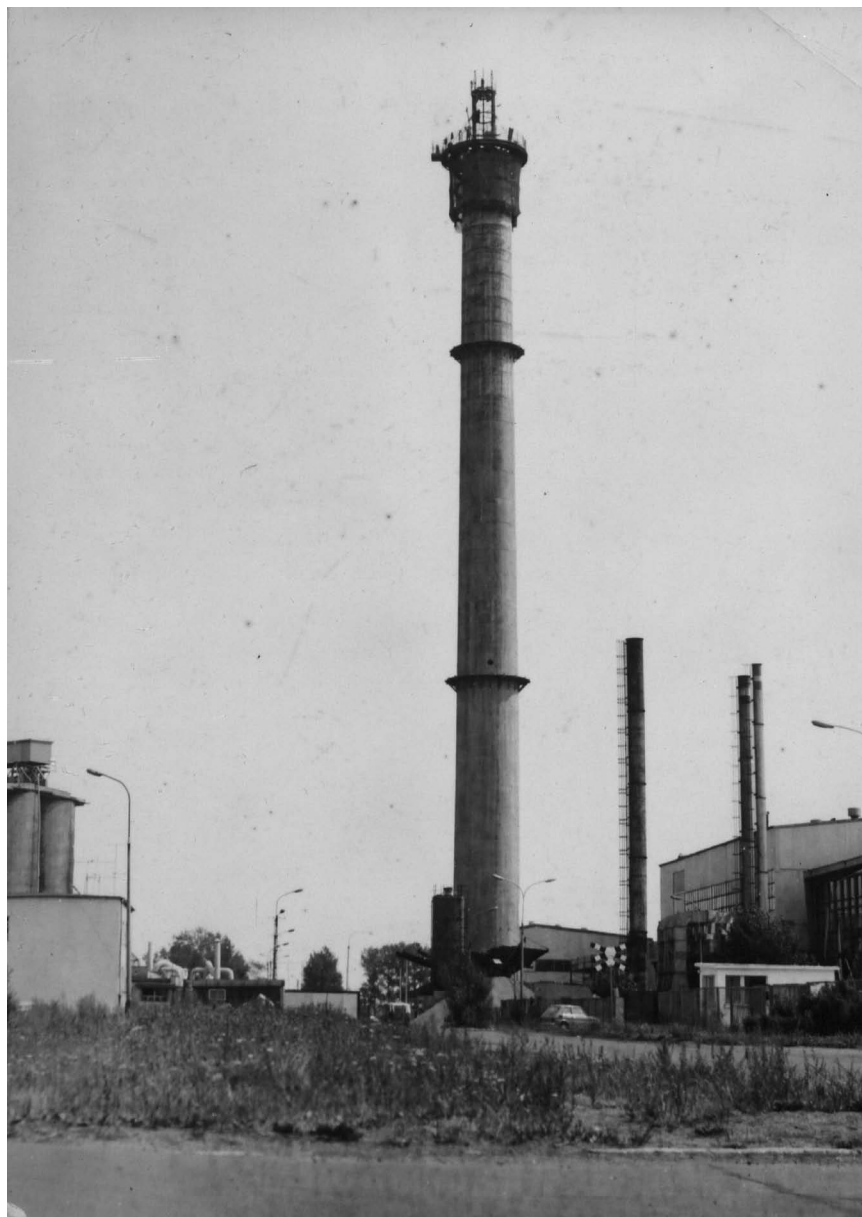
Fot. 2. Budowa WZO Polania. Widoczne fragmenty hali głównej i biurowca oraz pola po zachodniej stronie ul. 22 Lipca. 1971 r.
Fot.: Janusz Chlasta. Zdjęcie wykonane w 1971 r.; APP OG, Archiwum fotograficzne redakcji gazety „Głos załogi”
(dalej: Fotografie „Głosu załogi”) sygn. 90.

Fot. 3. WZO Polania po zakończeniu budowy. Autor fot. nieznanym.
Zdjęcie wykonane w 1972 r.; APP OG, Fotografie „Głosu załogi”, sygn. 99.

Fot. 4. Autobusy oczekujące na wyjście pierwszej zmiany pracowników WZO Polania z fabryki. W głębi widoczny nieukończony komin PEC. Fot.: Zdzisław Stoltman. Zdjęcie wykonano 3.09.1972 r.; APP OG, Fotografie „Głosu załogi”, sygn. 146.

Fot. 5. Budowa komina PEC. Po prawej stronie widoczny fragment elewatora zbożowego. Fot.: Zdzisław Stoltman.
Zdjęcie wykonano 9.08.1982 r.; APP OG, Fotografie „Głosu załogi”, sygn. 196.

Fot. 6. Część załogi WZO Polania na ul. 22 Lipca w drodze ze stacji Gniezno-Winiary do pracy. W głębi, po lewej widoczny dom mieszkalny pracowników PKP przy torach kolejowych do Nakła. Po prawej budynek już nieistniejący.

Fot.: Janusz Chlasta. Zdjęcie wykonano 25.02.1972 r.; APP OG, Fotografie „Głosu załogi”, sygn. 144.

Fot. 7. Przydział kluczy do mieszkań rotacyjnych dla pracowników WZO Polania. Przemawia dyrektor zakładów Stanisław Gromadzki. Fot.: Wiesław Zabowski. Zdjęcie wykonano 12.02.1972 r., APP OG, Fotografie „Głosu załogi”, sygn. 19.

Fot. 8. Zbieg ulic 22 Lipca i Orcholskiej przed przebudową. Widoczny dom mieszkalny Andrzeja Wójcika. Fot.: Janusz Chłasta. Zdjęcie wykonano w grudniu 1972 r.; APP OG, Fotografie „Głosu załogi”, sygn. 10.

Fot. 9. Ulica 22 Lipca i wieżowce na Osiedlu Orła Białego. Widoczny dom Andrzeja Wójcika a w głębi budowane wieżowce na Osiedlu Jagiellońskim. Fot.: Janusz Chlasta. Zdjęcie wykonane w 1980 r.; APP OG, Fotografie „Głosu załogi”, sygn. 9.

Fot. 10. Przygotowanie terenu pod budowę ul. Biskupińskiej. Po lewej widoczny fragment placu, na którym stanie tymczasowa kaplica parafialna. Autor fot. nieznany. Zdjęcie wykonane prawdopodobnie przed r. 1981. [W:] Parafia Błogosławnego Radzyna Gaudentego w Gnieźnie (1981 – 2006), Gniezno 2006, s. 513.

Fot. 11. Poświęcenie salek katechetycznych na Osiedlu Orła Białego. W głębi widoczna budująca się Szkoła Podstawowa nr 10 i murowana stodoła po gospodarstwie Franza Hahna. Autor fot. nieznany. Zdjęcie wykonano w 1981 r. [W:] Parafia Błogosławionego Radzyna Gaudentego w Gnieźnie (1981 – 2006), Gniezno 2006, s. 528.

Fot. 12. Widok z wieżowca przy ul. Sobieralskiego w kierunku północnym. Widoczna część zabudowy osiedli Orła Białego i Jagiellońskiego. W miejscu przyszłych osiedli Władysława Łokietka i Kazimierza Wielkiego – pola uprawne. Autor fot.: Leszek Chlasta, zdjęcie wykonane między r. 1980 a 1983. Fotografia ze zbiorów Leszka Chlasty.

Fot. 13. Fragment Osiedla Orła Białego i Piastowskiego. W głębi widoczny elewator zbożowy i zabudowania WZO Polania. W głębi, po prawej stronie początek budowy południowego skrzydła Szkoły Podstawowej nr 10. Autor fot.: Leszek Domański. Zdjęcie wykonane między 1980 a 1981 r.; APP OG, Fotografie „Głosu załogi”, sygn. 15.

Fot. 14. Osiedle Piastowskie. W głębi widoczne wieżowce przy ul. Sobieralskiego. Autor fot. nieznan. Zdjęcie wykonane po r. 1986; <https://www.facebook.com/groups/2483898861882179>; dostęp w dniu 16.11.2021 r.

Fot.15. Dom Jana Osiki w miejscu przyszłego Osiedla Kazimierza Wielkiego. W głębi widoczny komin PEC. Autor fot. nieznan. Zdjęcie wykonano najpóźniej w 1984 r.; <https://www.facebook.com/groups/2483898861882179>; dostęp w dniu 16.11.2021 r.

Fot. 16. Rozbórka domu Jana Osiki. W głębi widoczne bloki na Osiedlu Władysława Łokietka. Autor fot. nieznany. Zdjęcie wykonane na przełomie lat 1984 – 1985; <https://www.facebook.com/groups/2483898861882179>; dostęp w dniu 16.11.2021 r.

Fot. 17. Teren przyszłego Osiedla Kazimierza Wielkiego. Autor fot. nieznanym. Zdjęcie wykonane ok. 1986 r.; <https://www.facebook.com/groups/2483898861882179>; dostęp w dniu 16.11.2021 r.

Fot. 18. Osiedle Władysława Łokietka. W głębi powstające Osiedle Kazimierza Wielkiego. Na pierwszym planie rozpoczęta budowa Wiaduktu Solidarności. Autor fot. Zdzisław Stoltman. Zdjęcie wykonane 20 czerwca 1984 r.; APP OG, Fotografie „Głosu załogi”, sygn. 18.

Fot. 19. Plac przygotowany pod budowę Szkoły Podstawowej nr 12 na Osiedlu Kazimierza Wielkiego. Po lewej stronie widoczne bloki Osiedla Władysława Łokietka. Autor fot. nieznany. Zdjęcie wykonane w 1984 r.; <https://www.facebook.com/groups/2483898861882179>; dostęp w dniu 16.11.2021 r.

Fot. 20. Początek montażu stalowej konstrukcji kopuły kościoła pw Bł. Radzyna Gaudentego. Fot.: Romuald Nowak. Zdjęcie wykonano 4.04.1991 r. Ze zbiorów Agnieszki Alejskiej.

Fot. 21. Budowa fragmentu Trasy 40-lecia PRL między jeziorem Winiary a Osiedlem Orła Białego. Fot. Piotr Robakowski. Zdjęcie wykonane w 1995 r.
Fot. ze zbiorów autora.

Bibliografia

Źródła archiwalne:

Archiwum Państwowe w Poznaniu:

- Komitet Miejski Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w Gnieźnie 1975 – 1989

Archiwum Państwowe w Poznaniu Oddział w Gnieźnie:

- Prezydium Powiatowej Rady Narodowej w Gnieźnie 1950-1973 [1974 1978]
- Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Gnieźnie 1950-1973 [1974 1975]
- Prezydium Gromadzkiej Rady Narodowej w Skierszowie [1945-1954] 1954-1972
- Rada Narodowa Miasta i Powiatu w Gnieźnie 1973-1975 [1976]
- Miejska Rada Narodowa w Gnieźnie 1975-1990
- Gminna Rada Narodowa w Gnieźnie 1973-1990
- Urząd Gminy w Gnieźnie 1973-1975
- Wielkopolskie Zakłady Obuwia „Polania” w Gnieźnie [1965-1968] 1969-1999
- Zakłady Mięsne w Gnieźnie 1949-1999

Archiwum zakładowe Urzędu Miejskiego w Gnieźnie

- Uchwały Rady Miasta Gniezna 1990-2021

Składnica akt Gnieźnieńskiej Spółdzielni Mieszkaniowej

- Protokolarze posiedzeń Zarządu Spółdzielni Mieszkaniowej

Źródła drukowane:

- *Dziennik Ustaw* nr 24 z 1977 r.
- *Dziennik Urzędowy Wojewódzkiej Rady Narodowej w Poznaniu* nr 10 z 1977 r.

Źródła internetowe:

- <https://www.sm-gniezno.pl/go.live.php/PL-H521/wykaz-nieruchosci-data-oddania.html>, dostęp 3.02.2021r. i 13.05.2021r.
- www.sm-gniezno.pl, dostęp 13.05.2021r.
- <https://bip.gniezno.eu/wiadomosci/9986/uchwaly>, dostęp w dn. 9.03.2021r.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Parafia_bł._Radzyna_Gaudentego_w_Gnieźnie, dostęp w dn. 6.09.2021 r.
- www.skyscrapercity.com./Gniezno-inwestycje, dostęp w dn. 31.05.2021r.

Prasa:

- Gazeta Poznańska, rocznik 1972
- Przemiany. Miesięcznik Regionalny Ziemi Gnieźnieńskiej, roczniki 1968-1975
- Przemiany Ziemi Gnieźnieńskiej, roczniki 1976-1994
- Przemiany na Szlaku Piastowskim, roczniki 1995-2021

Opracowania:

- 2007 – 2021 *Parafia rzymskokatolicka p.w. bł. Radzyna Gaudentego w Gnieźnie*, red. Maria Rosolek, Bartłomiej Jacek, Robert Kubicki, Gniezno 2021
- Basiński Piotr: *Wielkopolskie Zakłady Obuwia „Polania” w Gnieźnie Historia od założenia do upadku*, praca magisterska napisana w Instytucie Historii UAM, Poznań 2010
- *Gniezno u progu XXI wieku*, red. Regina Pawuła-Piwowarczyk, Gniezno, b.d.
- Grzelczak Piotr: *Najnowsze dzieje Gniezna (po 1945 roku)*, [w:] *Dzieje Gniezna*, red. Józef Dobosz, Gniezno 2016
- Ekert Iwona, Kujawska Maria: *Nowej szkoły radości i kłopoty*, [w:] *Marginalek* (wydanie okolicznościowe), Gniezno 1990
- Koczorowska Grażyna: *Gnieźnieńska Spółdzielnia Mieszkaniowa. 100 lat 1902-2002*, Gniezno 2002
- Nielipiński Władysław: *Fotografia gnieźnieńska w II połowie XX wieku*, Poznań 2013
- *Od Tysiąclecia po Ustronie. Działalność Kombinatoru Budowlanego Poznań-Wschód-Budowa Gniezno w latach 1958-1993*, red. Tomasz Tomkowiak, Gniezno 2009
- *Parafia błogosławionego Radzyna Gaudentego w Gnieźnie (1981-2006)*, red. Mariusz Maciejewski, Gniezno 2006
- Pawlak Karol: *50 lat Spółdzielni Mieszkaniowej w Gnieźnie 1920-1970 Jednodniówka*, Poznań-Gniezno 1971
- Szczepaniak Maria: *Nasze Winiary*, Gniezno 2001
- *Szkoła Podstawowa nr 12 im. prof. Adama Wodziczki w Gnieźnie*, Gniezno 2006

Spis fotografii

- Fot. 1. Budowa WZO Polania.
- Fot. 2. WZO Polania po zakończeniu budowy.
- Fot. 3. Autobusy oczekujące na wyjście pierwszej zmiany pracowników WZO Polania z fabryki.
- Fot. 4. Budowa komina PEC.
- Fot. 5. Część załogi WZO Polania na ul. 22 Lipca w drodze ze stacji Gniezno-Winiary do pracy.
- Fot. 6. Przydział kluczy do mieszkań rotacyjnych dla pracowników WZO Polania.
- Fot. 7. Zbieg ulic 22 Lipca i Orcholskiej przed przebudową.
- Fot. 8. Ulica 22 Lipca i wieżowce na Osiedlu Orła Białego.
- Fot. 9. Przygotowanie terenu pod budowę ul. Biskupińskiej.
- Fot. 10. Poświęcenie salek katechetycznych na Osiedlu Orła Białego.
- Fot. 11. Widok z wieżowca przy ul. Sobieralskiego w kierunku północnym.
- Fot. 12. Fragment Osiedla Orła Białego i Piastowskiego między 1980 a 1981 r.
- Fot. 13. Osiedle Piastowskie po 1986 r.
- Fot. 14. Dom Jana Osiki w miejscu przyszłego Osiedla Kazimierza Wielkiego.
- Fot. 15. Rozbórka domu Jana Osiki.
- Fot. 16. Teren przyszłego Osiedla Kazimierza Wielkiego ok. 1986 r.
- Fot. 17. Osiedle Władysława Łokietka w 1984 r.
- Fot. 18. Plac przygotowany pod budowę Szkoły Podstawowej nr 12 na Osiedlu Kazimierza Wielkiego.
- Fot. 19. Początek montażu stalowej konstrukcji kopuły kościoła pw Bł. Radzyna Gaudentego.
- Fot. 20. Budowa fragmentu Trasy 40-lecia PRL między jeziorem Winiary a Osiedlem Orła Białego.
- Fot. 21. Budowa fragmentu Trasy 40-lecia PRL między jeziorem Winiary a Osiedlem Orła Białego.

Spis załączonych planów

1. Właściciele gruntów na terenie przyszłego osiedla w 1963 r.
2. Czas powstawania budynków na Osiedlu Winiary w Gnieźnie.

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W POZNANIU

Gnieźnieńska
Spółdzielnia Mieszkaniowa

ARCHIWA
PAŃSTWOWE
ARCHIWUM PAŃSTWOWE
W POZNANIU
ODDZIAŁ W GNIEŹNIE

Autor zdjęcia: Sebastian Pawłowski / gnieznozdrona.pl
Zdjęcie zostało wykonane 24 lutego 2019 roku.